

วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด
จังหวัดสงขลา

พระครูธีรปัญญาคุณ (ดิเรกฤทธิ์ ชัยฤทธิ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด
จังหวัดสงขลา

พระครูธีรปัญญาคุณ (ดิเรกฤทธิ ชัยฤทธิ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

THE PRINCIPLES OF RAJA-SANGAHAVATTHU FOR COMMUNITY
DEVELOPMENT IN DAEN SA-NGUAN SUBDISTRICT, RANOT DISTRICT,
SONGKHLA PROVINCE

PHRAKHRUTHEERAPANYAKUN (DIRAGRIT CHAIRIT)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE
DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ชื่อนักศึกษา	พระครูธีรปัญญาคุณ (ดิเรกฤทธิ์ ชัยฤทธิ์)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

(พระอุดมวิชัยเมธี, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระครูนิติธรรมบัณฑิต, ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

กรรมการ

(พระเมธีวชิราภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นพงษ์ วงศ์ณาศรี)

กรรมการ

(ดร.กิตติพงษ์ สุวรรณวงศ์)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา
ชื่อนักศึกษา	พระครูธีรปัญญาคุณ (ดิเรกฤทธิ์ ชัยฤทธิ์)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน 2) เพื่อศึกษาหลักราชสังคหวัตถุธรรมจากพระไตรปิฎก และ 3) วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเอกสารจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทางพระพุทธศาสนา รวมถึงแหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน ประกอบด้วยผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน นักวิชาการทางด้านศาสนา และตัวแทนชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน พบว่า การพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน มีลักษณะยึดคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ครอบคลุมมิติการมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การใช้ศักยภาพและทุนชุมชน และการพึ่งพาตนเองควบคู่ความสามัคคี ชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง แม้การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่อยู่ในระดับการเข้าร่วมปฏิบัติมากกว่าการตัดสินใจเชิงนโยบาย แต่เป็นฐานสำคัญของความยั่งยืน การเสริมพลังผ่านเวทีเรียนรู้และการอบรมช่วยเพิ่มความมั่นใจและบทบาทของประชาชน ชุมชนยังมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม มนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานพัฒนา ลดการพึ่งพาภายนอก และเสริมอัตลักษณ์ ความสามัคคีและการพึ่งพาตนเอง จึงเป็นรากฐานของความเข้มแข็งและการพัฒนา

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาหลักราชสังคหวัตถุธรรมในพระไตรปิฎก พบว่า การประยุกต์ใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรม 4 สามารถอธิบายแนวทางการพัฒนาชุมชนได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดย สัสสมณะ สนับสนุนการสร้าง ความมั่นคงด้านอาชีพและปัจจัยพื้นฐานบนฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ยังมีข้อจำกัดด้านรายได้ ต้นทุน และการตลาด ปุริสมณะ มุ่งพัฒนาคนและเสริมสร้างผู้นำผ่านการมีส่วนร่วมและการถ่ายทอดความรู้ ก่อให้เกิดผู้นำย่อยและลดการพึ่งพาบุคคลเดียว สัมมาปาสะ สะท้อนความ

สามัคคีและความผูกพันของคนในชุมชน อันเป็นทุนทางสังคมสำคัญต่อการทำงานร่วมกันและการสร้างเครือข่าย ขณะที่ วาซเปยะ เน้นการสื่อสารสุภาพและสร้างสรรค์ซึ่งช่วยเสริมความไว้วางใจและการมีส่วนร่วม โดยควรพัฒนาการสื่อสารแบบสองทางให้มากยิ่งขึ้น

3) ผลการวิเคราะห์เชิงบูรณาการพบว่า หลักราชสังคหวัตถุธรรมสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวนได้อย่างเหมาะสม โดยเชื่อมโยงความมั่นคงทางวัตถุกับความเข้มแข็งทางคนและสังคมอย่างเป็นระบบ หลักสี่สสเมระช่วยเสริมฐานเศรษฐกิจและปัจจัยพื้นฐานของชีวิต หลักปฐิธเมระมุ่งพัฒนาศักยภาพคนและผู้นำชุมชน หลักสัมมาปาสะส่งเสริมความสามัคคีและเครือข่ายความร่วมมือ ขณะที่หลักวาซเปยะช่วยสร้างความไว้วางใจผ่านการสื่อสารที่สุภาพและสร้างสรรค์ เมื่อบูรณาการทั้งสี่หลักร่วมกัน จะทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และมีเสถียรภาพ

คำสำคัญ: หลักราชสังคหวัตถุธรรม, การพัฒนา, ชุมชนตำบลแดนสงวน

ABSTRACT

Thesis Topic	THE PRINCIPLES OF RAJA-SANGAHAVATTHU FOR COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAEN SA-NGUAN SUBDISTRICT, RANOT DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE
Student's Name	Phrakhrutheerapanyakun (Diragrit Chairit)
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhist Studies for Development
Anno Domini	2026
Advisor	Phrakhrubowonchaiwat, Dr.

The research entitled “An Analysis of the Principles of Raja-Sangkhavattthu Dhamma for Community Development in Daen Sa-nguan Subdistrict, Ranot District, Songkhla Province” aimed 1) to study concepts and theories related to community development. 2) to examine the principles of Raja-Sangkhavattthu Dhamma as presented in the Tipitaka, and 3) to analyze the application of the principles of Raja-Sangkhavattthu Dhamma in community development in Daen Sa-nguan Subdistrict, Ranot District, Songkhla Province. This study employed a qualitative research approach. Data were collected through documentary research from primary sources, including the Tipitaka, commentaries, and Buddhist doctrinal texts, as well as secondary sources such as books, research studies, and relevant academic articles. Field data were also gathered through in-depth interviews with 20 key informants consisting of religious leaders, community leaders, Buddhist scholars, and community representatives.

The research findings were as follows:

1) Findings from the analysis of concepts and theories related to community development revealed that community development in Daen Sa-nguan Subdistrict is people-centered and encompasses key dimensions including participation, empowerment, the utilization of community potential and capital, and self-reliance combined with social unity. The community provides continuous opportunities for public participation through religious activities, traditional ceremonies, and public activities. Although participation is largely at the level of involvement in

implementation rather than policy-level decision making, it serves as an important foundation for sustainability. Empowerment through learning forums and training activities enhances confidence and social roles among community members. Moreover, the community possesses social, cultural, human, and natural resource capital that serves as a foundation for development, reduces dependence on external resources, and strengthens local identity. Consequently, unity and self-reliance constitute fundamental bases for community strength and sustainable development.

2) Findings from the analysis of Raja-Sangkhavatthu Dhamma in the Tipitaka indicated that the application of the four principles of Raja-Sangkhavatthu Dhamma provides a clear and concrete framework for community development. Sassamedha supports livelihood security and basic necessities through the use of local resources and wisdom, although limitations remain in terms of income stability, production costs, and market access. Purisamedha focuses on human development and leadership enhancement through participation and knowledge transmission, leading to the emergence of local sub-leaders and reducing reliance on a single individual. Sammapasa reflects unity and social cohesion within the community, serving as vital social capital for cooperation and network building. Meanwhile, Vajapeya emphasizes polite and constructive communication, which fosters trust and participation, although further development of two-way communication is recommended.

3) Findings from the integrative analysis demonstrated that Raja-Sangkhavatthu Dhamma can be appropriately applied as a conceptual framework for community development in Daen Sa-nguan Subdistrict by systematically linking material security with human and social strength. Sassamedha strengthens the economic base and basic living conditions; Purisamedha enhances human capacity and community leadership; Sammapasa promotes unity and cooperative networks; and Vajapeya builds trust through polite and constructive communication. When these four principles are integrated, community development can proceed continuously with stability and ultimately lead to long-term sustainability.

Keywords: Raja-Sangkahavatthu, Development, Dan Sa-nguan Subdistrict
Community

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระอุดมวชิรมณี คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีความเมตตากรุณาให้ความรู้ความเข้าใจตลอดจนคำปรึกษาต่าง ๆ

ขอขอบพระคุณ พระครูบวรชัยวัฒน์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ อีกทั้งได้สละเวลาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตาแก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ พระครูวิจิตรพรหมคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ อุณจะนำ ในฐานะที่ได้อนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย ได้ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งในการจัดทำเครื่องมือวิจัย และการจัดทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณคณาจารย์ คณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ดูแลช่วยเหลือในด้านเอกสารจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนเพื่อนนิสิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ทุกคน ที่ให้กำลังใจรวมทั้งความห่วงใยที่มอบให้ผู้วิจัยตลอดมา ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบความดีทั้งหมดนี้แด่ บิดามารดา เป็นต้น และอาจารย์ อันเป็นที่เคารพสูงสุด ที่ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน ณ โอกาสนี้

พระครูธีรปัญญาคุณ (ดิเรกฤทธิ์ ชัยฤทธิ์)

มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	จ
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญ	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ฐ
สารบัญคำย่อ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2. คำถามในการวิจัย	3
1.3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	4
1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1.8. นิยามศัพท์เฉพาะ	12
1.9. กรอบแนวคิดในการวิจัย	14
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน	15
2.1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	15
2.2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธ	30
2.3. แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	43
2.4. บริบทพื้นที่.....	58
2.5. สรุป	61
บทที่ 3 หลักราชสังคหัตถุธรรมในพระไตรปิฎก.....	63
3.1. ความหมายและความเป็นมาของหลักราชสังคหัตถุธรรม	63
3.2. หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน.....	76
3.3. สรุป	91

บทที่ 4 วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา	93
4.1 วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านสี่สสเมระ กับการพัฒนา ชุมชน.....	94
4.2 วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านปฐิสเมระ กับการพัฒนา ชุมชน.....	98
4.3 วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านสัมมาปาสะ กับการ พัฒนาชุมชน.....	103
4.4 วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านวาชเปยะ กับการพัฒนา ชุมชน.....	108
4.5 สรุป	112
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	115
5.1. สรุปผลการวิจัย	115
5.2. อภิปรายผล.....	124
5.3. ข้อเสนอแนะ.....	128
บรรณานุกรม.....	130
ภาคผนวก	144
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	145
ภาคผนวก ข บุคลากร.....	147
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	149
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย	153
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย	174
ภาคผนวก ฉ ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์	180
ภาคผนวก ช เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	183
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	185

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย 14

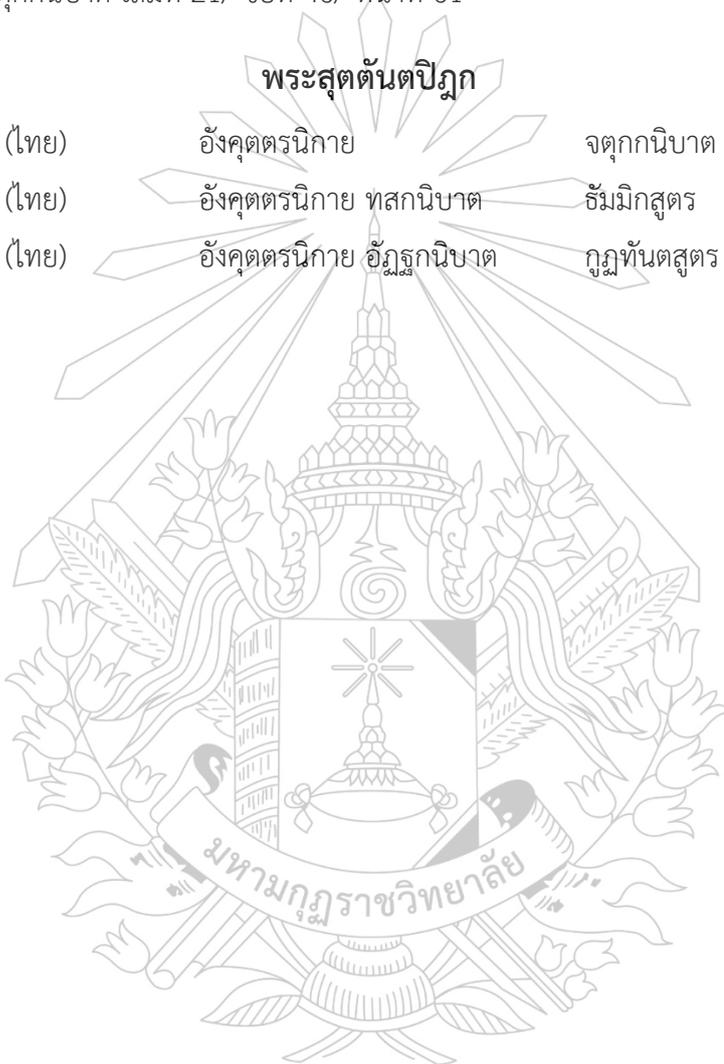

สารบัญคําย่อ

ในวิทยานิพนธ์ครั้งนี้คําศัพท์อรรถกถาภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พระไตรปิฎก ที่ใช้อ้างอิง ให้ใช้อักษรย่อบอกชื่อคําศัพท์เป็นระบบเดียวกันหมด ตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด การอ้างอิง ให้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคําศัพท์ ดังใช้อักษรย่อตัวพื้นปกติ เช่น อ.จตุกก. 21/24/32 อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ 21/ ข้อที่ 24/ หน้าที่ 32 และ อ.จตุกก. 21/46/61 อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ 21/ ข้อที่ 46/ หน้าที่ 61

พระสุตตันตปิฎก

อ.จตุกก.	(ไทย)	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ทสก.	(ไทย)	อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	ธัมมิกสูตร	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก.	(ไทย)	อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต	กุกกัณฐสูตร	(ภาษาไทย)

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สังคมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ชุมชนเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมที่มีบทบาทในการหล่อหลอม ค่านิยม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงการเสริมสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจ ความร่วมมือ และเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนในบางพื้นที่ยังคงประสบปัญหา เช่น ความขัดแย้งภายในชุมชน การขาดความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมที่จำกัดของประชาชน ปัญหาเหล่านี้มักมีรากเหง้ามาจากการขาดความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกัน ดังนั้น การนำหลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะหลักราชสังคหวัตถุธรรม มาใช้ในการพัฒนาชุมชน จึงเป็นแนวทางที่สามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคีภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พรหมคุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546) ในยุคปัจจุบัน การพัฒนาชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับสังคมไทย เนื่องจากชุมชนเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมที่มีบทบาทในการหล่อหลอมค่านิยม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน การพัฒนาชุมชนที่แท้จริงจึงมิได้มุ่งเน้นเพียงด้านกายภาพ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณสุข หรือการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากเท่านั้น แต่ยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคม (Social Capital) การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเข้าใจซึ่งกันและกัน และการเสริมสร้างจิตสำนึกของพลเมืองดีที่รักท้องถิ่นของตนเอง ปัญหาที่พบบ่อยในหลายพื้นที่คือ ความขัดแย้งทางความคิด ความไม่ร่วมมือกันในกิจกรรมชุมชน และความรู้สึกละเลยของบางกลุ่มในชุมชน ซึ่งมักมีรากเหง้ามาจากการขาดความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกัน การพัฒนาชุมชนในลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยหลักคิดทางวัฒนธรรมและศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางเพื่อสร้างรากฐานความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างสมาชิกในชุมชน (กัญญารัตน์ แก้วกมล. 2558)

หลักราชสังคหวัตถุธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย สัสสมณะ คือ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหารส่งเสริมการเกษตร ปุริสมณะ คือ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดี มีความสามารถ สัมมาปาสะ คือ ความรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน วาชเปยะ คือ ความมีวาจาอันถูกต้องมีน้ำใจ คือ รู้จักพูด รู้จักปราศรัยไพเราะ สุภาพ นุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผลมีประโยชน์เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดี

และความนิยมเชื่อถือ เป็นหลักธรรมที่เน้นการสร้างและธำรงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมอย่างกลมเกลียว ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาชุมชนในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าระบบราชการหรือกลไกทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเน้นที่ “หัวใจ” ของความเป็นมนุษย์ และความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในฐานะสมาชิกของชุมชนเดียวกัน หากสมาชิกในชุมชนสามารถน้อมนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวัน จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร และการร่วมมือกันอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นในระดับครอบครัว กลุ่มองค์กรชุมชน หรือผู้นำกับประชาชนทั่วไป หลักธรรมดังกล่าวสามารถช่วยลดความขัดแย้ง เสริมสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ และกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่น พระครูพิศาลสรรพกิจ และพระครูจิระธรรมทัต. (2563) หลักราชสังคหวัตถุธรรม ประกอบด้วย สัสสมณะ ความฉลาดในการบำรุงและส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ปุริสมณะ ความฉลาดในการบำรุงและส่งเสริมบุคลาการ รู้จักใช้คนดีมีความสามารถให้ทำงานได้เต็มศักยภาพ สัมมาปาสะ การผูกใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพและสร้างโอกาส เช่น การสนับสนุนทุนแก่ผู้ยากจนเพื่อสร้างตัว วาขเปยะ วาจาที่สุภาพ ไพเราะ มีเหตุผล และเป็นประโยชน์ สร้างความเข้าใจ ความเชื่อถือ และความสามัคคีการนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้สามารถช่วยลดความขัดแย้ง เสริมสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ และกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่น

ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีลักษณะชุมชนแบบผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมและความทันสมัย ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำนา ประมงพื้นบ้าน และการเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว โดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่างครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต ในขณะเดียวกัน การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติและการเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นต้น ภายในพื้นที่ ประชาชนบางกลุ่มเริ่มมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม มีแนวโน้มที่จะถอยห่างจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม และมีความสัมพันธ์ระหว่างกันลดน้อยลง นอกจากนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและรุ่นวัยยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในบางกลุ่ม โดยเฉพาะในช่วงวัยแรงงานที่มีความคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิตแตกต่างจากผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนดั้งเดิม แม้จะมีรากฐานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในตำบล แต่อย่างไรก็ตาม ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ยังพบปัญหาในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในบางกลุ่ม และความห่างเหินระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน และขัดขวางความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนของพื้นที่ การนำหลักราชสังคหวัตถุธรรมมาประยุกต์ใช้ใน

กระบวนการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตำบลแดนสงวน จึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มั่นคง ยั่งยืน และเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น (วิไลวรรณ ชูช่วย. 2561)

การนำหลักราชสังคหัตถุธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวนมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน โดยไม่พึ่งพาเพียงกลไกภาครัฐหรือเศรษฐกิจภายนอก หลัก สัสสมณะ คือการบำรุงการเกษตรด้วยวิธีที่เหมาะสม รักษาดิน น้ำ และพันธุ์พืช เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและรายได้แก่ครัวเรือน ปุริสมณะ คือการพัฒนาคน โดยสนับสนุนผู้นำ ครู เกษตรกร และเยาวชนที่มีคุณธรรมและศักยภาพให้ทำงานได้เต็มที่ กลายเป็นกำลังหลักของชุมชน สัมมาปาสะ เน้นการผูกใจประชาชนผ่านการส่งเสริมอาชีพ การสร้างโอกาสที่เป็นธรรม เช่น การให้ทุน หรือองค์ความรู้แก่ผู้ยากไร้ เพื่อให้ทุกคนสามารถยืนหยัดและไม่ถูกทอดทิ้ง วาชเปยะ คือการใช้คำพูดสุภาพ มีเหตุผล และสร้างความเชื่อถือ อันเป็นรากฐานของความสามัคคีและการทำงานร่วมกันเมื่อถึงสัหลักถูกนำมาใช้ในกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วม เสริมพลังความรู้สึกเป็นเจ้าของ และสร้างความมั่นคงยั่งยืนในระยะยาว การศึกษาและวิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน จึงมีความสำคัญและควรถูกผลักดันให้เกิดการประยุกต์ใช้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและเป็นระบบ

1.2. คำถามในการวิจัย

- 1.2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างไร
- 1.2.2 หลักราชสังคหัตถุธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร
- 1.2.3 หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา จะเป็นไปในแนวทางไหน

1.3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
- 1.3.2 เพื่อศึกษาหลักราชสังคหัตถุธรรมในพระไตรปิฎก
- 1.3.3 เพื่อวิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้ทำการวิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา” ครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน และเนื้อหาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย พร้อมทั้งค้นคว้าเอกสาร งานวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ ดุษฎีนิพนธ์ บทความและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เป็นหลักฐานทางวิชาการ เพื่อเป็นการยืนยันองค์ความรู้ที่สามารถนำหลักราชสังคหวัตถุธรรม มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา ดังนี้

1.4.2. ขอบเขตด้านประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน คณะนักวิชาการทางด้านศาสนา และตัวแทนชุมชน

1.4.3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในชุมชนในตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา

1.4.4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2568 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ.2569

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In depth Interview)และมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล (สุภางค จันทวานิช. 2540. หน้า 131-144) ดังต่อไปนี้

1.5.1. การศึกษาทบทวนเอกสาร

ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์ และแหล่งข้อมูลสำคัญดังนี้

ก. ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก เป็นการศึกษาและนำข้อมูลมาวิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา

ข. ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ข้อมูลที่ผ่านมาการวิเคราะห์ ตีความ และเรียบเรียงโดยนักวิชาการ หรือผู้ศึกษาอื่น ๆ มาก่อน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประกอบการศึกษาวิจัยได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารบทความทางวิชาการ บทความวิจัย และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.5.2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก(In depth Interview)ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน คณะนักวิชาการทางด้านศาสนา และตัวแทนชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา มีทั้งหมด 4 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ดังนี้

- 1.กลุ่มผู้นำทางศาสนา 5 รูป
- 2.กลุ่มผู้นำชุมชน 5 คน
- 3.กลุ่มคณะนักวิชาการทางด้านศาสนา 5 คน
- 4.กลุ่มตัวแทนชุมชน 5 คน

ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมด จะมีจำนวนทั้งหมด 20 รูป/คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา และผู้นำศาสนา โดยเกณฑ์การคัดเลือกนั้นเลือกเฉพาะบุคคลที่มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและตรงประเด็นกับงานวิจัย

1.5.3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยเครื่องมือวิจัยนี้ แบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับหลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

1.5.4. การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือ และการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยตามระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) จัดทำแบบสัมภาษณ์ตามเนื้อหาที่ได้ศึกษา และนำข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้จัดทำไว้เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการทางสังคมวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา ให้ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องทำการประเมินคุณภาพ ตรวจสอบเนื้อหาข้อคำถาม ความครอบคลุมของเนื้อหา โครงสร้างทางภาษา ความถูกต้อง และเที่ยงตรงตามหลักวิชาการ

2) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับร่างที่ได้สร้างไว้พร้อมแบบประเมินเตรียมส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Content Validity Index: CVI) (Phuekphan. Aunguroch. Yunibhand. & Chan. 2016 pp 89) โดยผู้วิจัยได้ระบุความคล้ายคลึงกันของข้อมูลในแบบการสัมภาษณ์ เพื่อประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์ และเพื่อให้แน่ใจว่าเหมาะสมกับคำถามงานวิจัย

3) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้คำปรึกษา และชี้แนะเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย และในการนี้ผู้วิจัยได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (CVI) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจะพิจารณาแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ / นิยามศัพท์หรือไม่ โดยพิจารณาตามประเมินความสอดคล้องจะมี 4 ระดับ คือ (วินิจ เทือกทอง. 2558).

4 คะแนน แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

3 คะแนน ปรับปรุงเล็กน้อยให้ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

2 คะแนน ปรับปรุงมากให้ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

1 คะแนน แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

4) เมื่อผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านได้พิจารณาพร้อมข้อเสนอแนะ และให้ผลคะแนนมา ผู้วิจัยดำเนินการ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้น เมื่อรวมกัน และคำนวณแล้วค่าที่ได้ควรอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 เพื่อผู้เชี่ยวชาญจะได้รับรองความถูกต้องของผลลัพธ์ และช่วยให้แน่ใจว่าการดำเนินการวิจัยสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ด้านจริยธรรม และเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ เกณฑ์การเลือกใช้ CVI คือ ค่า CVI = 1 ถ้าค่า CVI ต่ำกว่า 0.50 ใช้ไม่ได้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้นได้ค่าดัชนีที่คำนวณได้อยู่ระหว่าง 1.00 จึงเป็นการบ่งชี้ถึงความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิมาดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และเมื่อแบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 รูป/คน ต่อไป

1.5.5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

- 1) ก่อนเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการขอหนังสือรับรองการวิจัยในมนุษย์
- 2) ติดต่อขอเอกสารขออนุญาตเก็บข้อมูลเชิงลึกจากเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศรราช เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้
- 3) หลังจากผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้รับการยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ การประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนที่จะลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญพร้อมกันนั้นผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเตรียม และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์
- 4) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ รวมถึงการยืนยันในเอกสารว่าผู้ให้สัมภาษณ์ยินยอมในการมีส่วนร่วมในการวิจัยในครั้งนี้แล้วจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้วในการวิจัย
- 5) หลังจากผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญครบทุกท่านแล้ว ผู้วิจัยได้นำบทสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาถอดความการให้ข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรให้สมบูรณ์ไม่ผิดประเด็นจากบทให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วจึงนำผลไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับถัดไป

1.5.6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้แยกแยะประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยสรุปผลข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการสรุปผลนี้จะถูกเชื่อมโยงกลับไปยังวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย

1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
- 1.6.2 ทำให้ทราบถึงการใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรมในพระไตรปิฎก

1.6.3 ทำให้ทราบถึงหลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา

1.7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสัมพันธ วัฒนโน (2561) ได้ศึกษาการเพิ่มพลังการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านคลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา พบว่า ชุมชนพัฒนาตามแนวพุทธใน 5 ด้าน คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม หลักธรรมที่ใช้เสริมพลังการมีส่วนร่วม ได้แก่ ฆราวาสธรรม 4 อิทธิบาท 4 สังคหัตถุ 4 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 จักร 4 และอปปริหานิยธรรม 7 การปฏิบัติจริงเน้นหลักสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ฉันทะ จิตตะ ทาน อตถะ จริยา กัลยาณมิตร การเลือกแหล่งอยู่ดี สหายดี ตั้งตนมั่นดี และสังฆมบุญ ชุมชนเน้นการประชุมสม่ำเสมอ ความพร้อมเพรียง การเคารพผู้นำ การไม่ละเมิดมิตรร่วม การคุ้มครองสตรี การเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และการอุปถัมภ์พระสงฆ์ จากกระบวนการนี้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ค่านิยมประชาธิปไตย การทำงานเป็นทีม การพึ่งพาตนเอง และการคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมแบบเข้มแข็งและยั่งยืนในวิถีพุทธของชุมชนคลองแดน

ศุภวัฒน์ ศิลารักษ์ และคณะ (2568) ได้ศึกษาความต้องการของประชาชนต่อบริการของ อบต. โดยใช้หลักราชสังคหัตถุ 4 เป็นกรอบวิเคราะห์ พบว่าความต้องการแตกต่างกันตามอายุ อาชีพ รายได้ และการศึกษา ในด้านสี่สสเมระ เกษตรกรและผู้มีรายได้ต่ำต้องการสนับสนุนด้านเกษตร ขณะที่กลุ่มอาชีพอื่นเน้นอาหารปลอดภัยและตลาดท้องถิ่น ด้านปริสเมระ คนรุ่นใหม่และผู้มีการศึกษาสูงต้องการการพัฒนาทักษะและเศรษฐกิจใหม่ ส่วนผู้สูงอายุเน้นสุขภาพและสวัสดิการพื้นฐาน ด้านสัมมาปาสะ อาชีพต่างกันนำไปสู่ความต้องการด้านทุน เทคโนโลยี และงานที่ไม่เหมือนกัน ในด้านวาชเปยะ ทุกกลุ่มเห็นว่าการสื่อสารควรโปร่งใส เข้าถึงง่าย แต่ช่องทางคาดหวังต่างกันระหว่างผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่ งานนี้จึงตอกย้ำว่าความต้องการบริการสาธารณะไม่เป็นเอกภาพ และกรอบราชสังคหัตถุช่วยให้มองเห็นมิติการพัฒนาที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทชุมชนจริง

นวนันท์ ปาระกุล และเจนยุทธ์ ปาระกุล (2561) ได้ศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร โดยใช้หลักราชสังคหัตถุ 4 เป็นกรอบแนวคิด งานวิจัยชี้ว่าผู้นำท้องถิ่นที่ยึดหลักธรรมพุทธศาสนาสามารถพัฒนาบุคลากรและชุมชนได้อย่างยั่งยืน ในด้านสี่สสเมระ ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชน เช่น สนับสนุนเกษตรและแหล่งรายได้ใหม่ ด้านปริสเมระ มุ่งพัฒนาศักยภาพบุคลากร ผ่านการฝึกอบรม แรงจูงใจ และการปลูกฝังคุณธรรม ส่วนสัมมาปาสะ พบว่าผู้นำที่ดีจะสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนและบุคลากร ส่งเสริมอาชีพและเครือข่ายเพื่อความสามัคคี และในด้านวาชเปยะ การสื่อสารสุภาพ มีเหตุผล และมีประสิทธิภาพช่วย

เสริมศรัทธาและความไว้วางใจโดยรวม งานวิจัยสรุปว่า หลักราชสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพการบริหารคนและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

พูน ณะโชค และคณะ (2566) ได้ศึกษาการใช้หลักราชสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารห้องสมุดยุคใหม่ โดยมองว่าห้องสมุดไม่ใช่แค่แหล่งหนังสือแต่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน งานวิจัยเน้นการประยุกต์หลัก วาซเปยะ และ ปุริสเมธะ เป็นหลักสำคัญ ด้านวาซเปยะ เสนอให้ห้องสมุดมีนโยบายการสื่อสารที่สุภาพ เป็นมิตร และสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อให้บรรยากาศเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ พร้อมตัวชี้วัดอย่างความพึงพอใจผู้ใช้บริการและจำนวนกิจกรรมเสวนา ด้านปุริสเมธะ เน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและผู้ใช้บริการ เช่น การฝึกอบรมทักษะดิจิทัลและกิจกรรมพัฒนาทักษะประชาชน มีตัวชี้วัดคือจำนวนหลักสูตรและอัตราการเข้าร่วมของประชาชน งานวิจัยย้ำว่าหลักราชสังคหวัตถุ 4 สามารถนำไปใช้เกินกว่าการบริหารรัฐ โดยเป็นแนวทางเชิงนโยบายและการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในการสื่อสารเชิงบวกและการพัฒนาคนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

พระถวิล เทวโส (สิงห์เทพ, 2557) ได้ศึกษาการบริหารงานตามหลักราชสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลโนนทอง จังหวัดอุดรธานี เพื่อประเมินการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารท้องถิ่นและผลต่อประชาชน งานวิจัยชี้ว่าการปกครองที่ดีต้องผสมผสานกฎระเบียบกับคุณธรรม ในด้านสี่สเมธะ เทศบาลสนับสนุนเกษตรกรท้องถิ่นผ่านโครงการปลูกพืชเศรษฐกิจและพัฒนาน้ำเพื่อการเกษตร ด้านปุริสเมธะ พบว่ามีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและประชาชนผ่านการฝึกอบรมและกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม ส่วนสัมมาปาสะ แสดงผ่านการส่งเสริมอาชีพและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้ประชาชน ขณะที่วาซเปยะ ปรากฏในรูปแบบการสื่อสารที่สุภาพ โปร่งใส และรับฟังประชาชน ส่งผลให้เกิดความศรัทธาและความร่วมมือ งานสรุปว่าการประยุกต์ราชสังคหวัตถุ 4 ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและคุณธรรมในการบริหารท้องถิ่น และเป็นแนวทางที่องค์กรอื่นสามารถนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม

ศุภินันท์การย์ ระวังวงศา และนภพร เชื้อขำ (2566) ได้ศึกษาการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งในชุมชนเมืองและชนบทของไทย เน้นให้สอดคล้องกับความต้องการประชาชนและบริบทประเทศ ผลการวิจัยชี้ว่าการพัฒนาชุมชนต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสุขและสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง โดยยืนอยู่บน 3 มิติหลัก คือ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ ประกอบด้วยรูปแบบการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล รวมถึงลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ด้าน เช่น การลงมือปฏิบัติ การร่วมงบประมาณ ความรับผิดชอบ และการร่วมตัดสินใจ นอกจากนี้ ยังมีระดับการมีส่วนร่วม 6 ระดับ ตั้งแต่การให้ข้อมูลจนถึงการควบคุมโดยประชาชน การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งและประชาชนมีความสุขในทุกมิติอย่างยั่งยืน

สฤชต์ ดิยะวงศ์สุวรรณ (2557) พบว่า การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนขึ้นอยู่กับ บริบทที่มีความหมายร่วม โดยเฉพาะสถานการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักปัญหาและร่วมกันแสวงหาวิธีแก้ไขผ่านเครือข่ายการสื่อสารในชุมชน การรวมกลุ่มควรเกิดจากคุณค่าร่วมและความต้องการของสมาชิก มากกว่าการแทรกแซงจากภายนอก เพราะการบังคับจะลดระดับการตระหนักรู้และความเข้าใจบทบาทในการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในโครงการไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจทุกขั้นตอน จึงทำให้มีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่าง เช่น แบบหุ้นส่วนและแบบให้ความคิดเห็น โดยการมีส่วนร่วมแบบหุ้นส่วนส่งผลให้ชุมชนมีบทบาทสูงกว่า และสร้างความเข้มแข็งทั้งระดับองค์กรและสมาชิก ในทางปฏิบัติ โครงการที่ใช้การมีส่วนร่วมแบบหุ้นส่วนจะมุ่งเน้นการสื่อสารในกลุ่มย่อยอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดเครือข่ายการสื่อสารที่เชื่อมโยงทุกช่องทาง และนำไปสู่ความเข้าใจร่วม การมีส่วนร่วมเชิงกระบวนการ และการตัดสินใจร่วมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ธารารัตน์ สัญญะโม (2565) ได้ศึกษาเรื่องแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน: การเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจความรอบรู้ทางสุขภาพจากชุมชนฐานราก ผลการศึกษาพบว่า 1) แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือการบริหารการเปลี่ยนแปลงและเสริมพลังการขับเคลื่อนงานสามารถวางแผนการดำเนินการ มีการติดตามผลทั้งระหว่างดำเนินการและประเมินผลหลังการดำเนินการ และบริหารจัดการโครงการหรือกิจกรรมให้สู่เป้าหมายได้ 2) ประเมินความต้องการการสร้างเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตในการพัฒนาชุมชนพบว่ามีเป้าหมายร่วม 3 ประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่ดี ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต และความสามัคคีของชุมชน และ 3) แนวทางการใช้แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือสำหรับกระบวนการเรียนรู้และเสริมพลังชุมชน จะต้องมีการประกอบพื้นฐาน 6 ประการ ได้แก่ ผู้นำกิจกรรมต้องมีทักษะกระบวนการ ประชาชนเป็นศูนย์กลาง เปิดกว้างสู่การเรียนรู้ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ความสอดคล้องกับความจำเป็นของชุมชน และความต้องการเป็นการสื่อสารเชิงบวก

ธรรมพร ดันตรา (2568) ได้ศึกษาเรื่องตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยใช้ทุนของชุมชนเป็นฐาน กรณีศึกษาหมู่บ้านเกษตรพัฒนาหมู่ 15 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าทุนของชุมชนหมู่บ้านเกษตรพัฒนาประกอบด้วย ทุนทางด้านประชาชน ทุนทางด้านผู้นำ ทุนทางด้านกลุ่มองค์กรชุมชน ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทุนทางด้านเงินทุน และทุนทางด้านเครือข่ายความร่วมมือโดยทุนทั้งหมดสามารถนำมาเป็นฐานในการหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบบูรณาการ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การสร้างความรู้ในบทบาทหน้าที่ความเป็นพลเมือง ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชน ยุทธศาสตร์กระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ยุทธศาสตร์ชุมชนเชิงพหุวัฒนธรรม และ

ยุทธศาสตร์ชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยยุทธศาสตร์สามารถนำสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเชิงรูปธรรมได้อย่างแท้จริง

ธัญธรณ์ นิธิระวัฒน์ (2563) ได้ศึกษาเรื่องทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านนาสะไมย์ ตำบลนาสะไมย์ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาพบว่า 1. ด้านเศรษฐกิจ หน่วยงานภาครัฐ สนับสนุนส่งเสริมประชาชนในชุมชนรวมกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มแกะสลักบานประตู เพื่อเพิ่มศักยภาพและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่ม 2. ด้านสังคม การดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านนาสะไมย์ อยู่กันแบบพี่น้อง เรียบง่ายเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และวัฒนธรรมดั้งเดิมในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน 3. ด้านการเมืองการปกครอง ประชาชนจะเลือกจากคนที่อุทิศตน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี ความเป็นผู้นำ 4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน มีทรัพยากรดิน และทรัพยากรน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนข้อเสนอนี้ได้แก่ 1. ชุมชนควรมีกระบวนการเรียนรู้ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน 2. ประชาชนในชุมชนควรมีทัศนคติที่เห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง เป็นหลัก 3. ให้ความสำคัญกับการค้นหาและพัฒนาศักยภาพของชุมชน 4) ชุมชนควรมีการจัดการองค์ความรู้และทุนทางสังคมเพื่อการถ่ายทอดแก่คนรุ่นใหม่ และ 5) ชุมชนควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษา ในการจัดให้มีหลักสูตรการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในโรงเรียน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2561) ให้ความหมาย “ราชสังคหวัด 4” อย่างเป็นระบบในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ถือเป็นฐานทฤษฎีสำคัญด้านการปกครองเชิงธรรมาภิบาล หลักนี้เน้นว่าผู้นำต้องใช้ธรรมะเพื่อสร้างความผาสุกแทนการใช้อำนาจอย่างเดียว ประกอบด้วย สัสสมะระ การบำรุงอาหารและความมั่นคงด้านเกษตร ปุริสมะระ การพัฒนาประชาชนให้มีความรู้และคุณธรรม สัมมาปาสะ การสร้างอาชีพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และวาชเปยะ การใช้วาจาสุภาพเพื่อสร้างศรัทธา งานนี้ชี้ว่าหลักธรรมดังกล่าวใช้ได้จริงกับการบริหารและพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะสังคมไทยที่อิงเกษตรและความสัมพันธ์ชุมชน ผู้นำที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาคน สร้างอาชีพ และสื่อสารอย่างสุภาพ ย่อมสร้างความมั่นคงและสามัคคี งานนี้ยังยืนยันว่า ราชสังคหวัด 4 ครอบคลุมเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจริยธรรม เหมาะเป็นกรอบการวิจัยเพื่อวิเคราะห์และพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน

อุไรวรรณ แมะบ้าน (2563) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม พบว่า สภาพทุนทางสังคมของชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ด้านทุนมนุษย์ หากมีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชนอย่างจริงจัง จะทำให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งและ

พึ่งตนเองได้ ซึ่งทุนมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ โดยมีทุนทางสถาบันต่าง ๆ ในพื้นที่ เข้ามาเป็นภาคีเครือข่าย สร้างการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยน เรียนรู้โดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยชุมชนเป็นหลักในการพัฒนามากกว่าอาศัย ภาครัฐที่จะเข้ามาช่วยเหลือ การใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า มีการขับเคลื่อนชุมชนโดยมีการวางแผน และการประสานงาน ภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมศึกษาปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และวางแผนในการดำเนินงานและประสานงานร่วมกัน กลยุทธ์การบริหารจัดการที่ ชุมชนนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง คือ การจัดการความรู้ ซึ่งการจัดการความรู้ ได้แก่ การ สร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ การบริหารทุนทาง สังคมจึงเป็นปัจจัยความสำเร็จหลักของการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนท้องถิ่น

สรุปได้ว่า หลัก “ราชสังคหวัตถุธรรม” ถือเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารจัดการ และการกำหนดนโยบาย ซึ่งช่วยให้การพัฒนาครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการ สื่อสาร การบริหารจัดการทุนทางสังคม เช่น ทุนมนุษย์และทุนวัฒนธรรม เป็นกลยุทธ์สำคัญที่นำไปสู่ ชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางศาสนาอื่น ๆ เช่น หลักขรรษาธรรม และการนำเครื่องมือบริหารจัดการอย่าง แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ มาใช้ ก็ช่วยเสริมพลังให้ชุมชน สามารถขับเคลื่อนและแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนจึงไม่ใช่แค่เรื่อง ของโครงสร้าง แต่เป็นเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การส่งเสริมศักยภาพของคน และการ สื่อสารอย่างโปร่งใส เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.8. นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอร ะโนด จังหวัดสงขลา” มีนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย ดังนี้

การวิเคราะห์ คือ การตีความและทำความเข้าใจความหมายของแต่ละหลักราชสังคหวัตถุ ธรรม เพื่อเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนใน ตำบลแดนสงวน อำเภอร ะโนด จังหวัดสงขลา

หลักราชสังคหวัตถุธรรม คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจและประสานความสามัคคี ของประชาชนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองบ้านเมือง หลักธรรมนี้ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่

สัสสมณะ (การบำรุงธัญญาหาร) หมายถึง ความฉลาดในการส่งเสริมด้านการเกษตร และการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ประชาชนมีอาหารเพียงพอต่อการ

ดำรงชีวิต อันเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงด้านอาชีพ ความมั่นคงทางอาหาร และการจัดการต้นทุนในการดำรงชีพของชุมชน

ปฐมนิเทศ (การบำรุงประชาชน) หมายถึง ความฉลาดในการส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถ และประพฤติตนอยู่ในคุณธรรมอันดีงาม เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิต โดยมุ่งพัฒนาระบบการพัฒนาคน การสร้างผู้นำชุมชน การส่งเสริมบทบาทของเยาวชน และการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

สัมมาปาละ (การผูกใจประชาชนด้วยอาชีพ) หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนรู้จักผูกใจและรวมพลังของประชาชน โดยการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนมีงานทำและมีทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกำหนดกติกากลางของชุมชน และสร้างกลไกในการลดความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

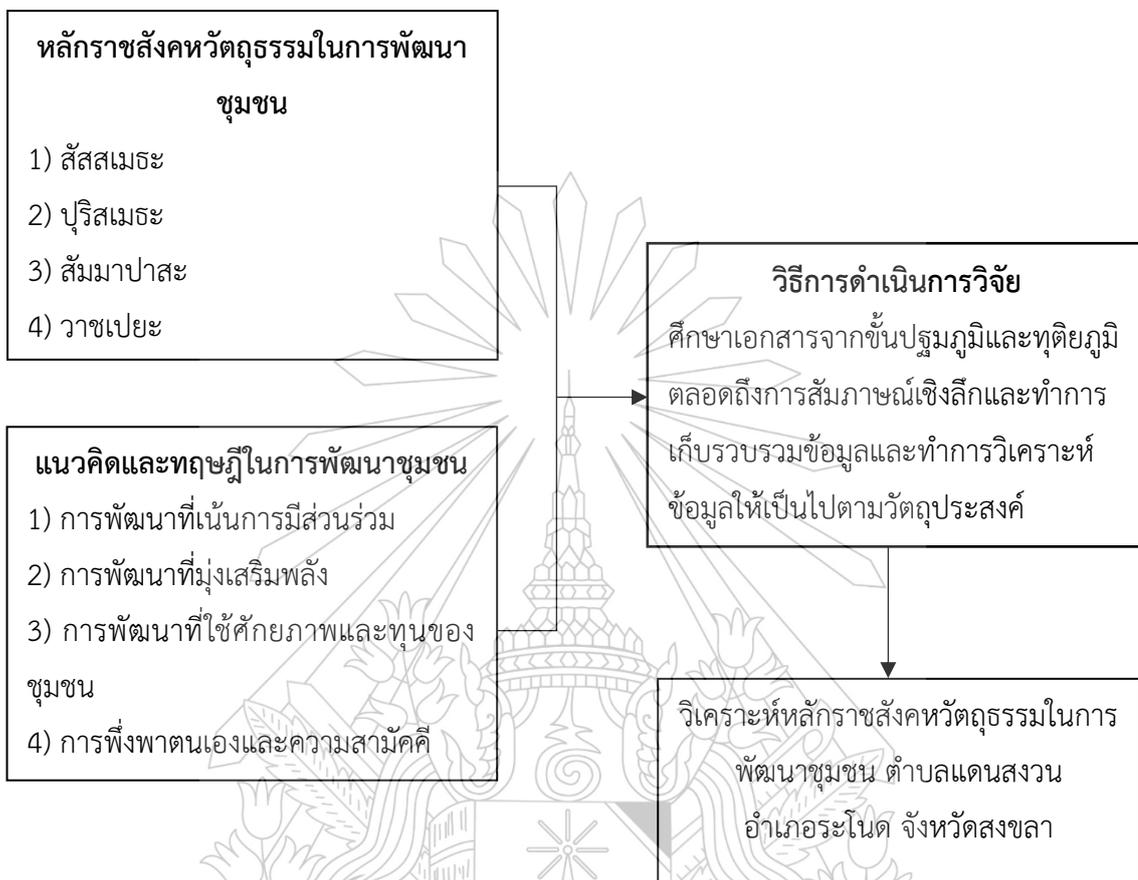
วาจาเปยะ (ราชาสุภาพและอ่อนโยน) หมายถึง การใช้วาจาที่ไพเราะ อ่อนโยน สุภาพ และมีเหตุผล โดยเป็นคำพูดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ สร้างความเข้าใจอันดีและความนิยมชมชอบระหว่างกัน อันนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ผ่านการสร้างช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น และการเสริมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

การพัฒนาชุมชน หมายถึง เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการปรับปรุงและเสริมสร้างความสามารถของชุมชนในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น โดยไม่เพียงแต่การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ แต่รวมถึงการพัฒนาในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา และสุขภาพ ซึ่งกระบวนการนี้จะช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถรับมือกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1.การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม 2.การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง 3.การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน 4.การพัฒนาตนเองและความสามัคคี

ชุมชน ตำบลแดนสงวน หมายถึง ประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

1.9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษา วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนันต์ จังหวัดสงขลา สรุปรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักราชสังคหวัดอุตรธรรมในการพัฒนาชุมชน” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

- 2.1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- 2.2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธ
- 2.3. แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- 2.4. บริบทพื้นที่
- 2.5. สรุป

2.1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

2.1.1. ความหมายการพัฒนาชุมชน

องค์การสหประชาชาติให้นิยามการพัฒนาชุมชนว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนในท้องถิ่น ร่วมมือกับรัฐและเอกชน เพื่อปรับปรุงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยอาศัยความริเริ่มจาก ภายใน ความหมายนี้ชี้ว่าการพัฒนาไม่ใช่เรื่องของรัฐฝ่ายเดียว แต่เป็นการผสมผสานพลังภายนอกกับ ศักยภาพของชุมชนเอง การริเริ่มของประชาชนถือเป็นหัวใจสำคัญ เพราะก่อให้เกิดความตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในด้านเศรษฐกิจ ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนจากภายนอก แต่ก็ต้อง ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ด้านสังคมเน้นการสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี และความไว้วางใจเพื่อแก้ปัญหาสังคม ขณะที่ด้านวัฒนธรรมเน้นการธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่กับ การปรับให้เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นแนวคิดเชิงประชาธิปไตยที่ ยืนยันว่าประชาชนเป็นเจ้าของการพัฒนา มีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการ จนถึงประเมินผล ซึ่งทำให้การพัฒนาเกิดผลจริง ยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับนานาชาติและประเทศไทย เช่นเดียวกันกับแนวคิดของ แซนเดอร์ส (Sanders, 1958) ให้นิยามว่าการพัฒนาชุมชนคือ “กระบวนการทางการศึกษา” ที่ช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของ ตนเอง เพื่อรวมพลังกันวางแผนและแก้ไข้ปัญหา ความหมายนี้สะท้อนว่าการพัฒนาไม่ใช่เพียงการ สร้างสิ่งก่อสร้างหรือจัดสรรทรัพยากร แต่คือการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถ กำหนดทิศทางการพัฒนา การมองว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการทางการศึกษา ทำให้เห็นว่าหัวใจ สำคัญคือการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งจากประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริงและหาวิธีแก้ไขอย่างเป็นระบบ แนวคิด นี้ยังเน้นการสร้าง “ความตระหนักรู้” และ “ศักยภาพภายใน” ของประชาชน เพื่อให้พวกเขามั่นใจ

และสามารถกำหนดเป้าหมาย วางแผน และลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกัน Sanders ก็ชี้ถึงความสำคัญของ “การรวมพลัง” เพราะแม้แต่ละคนจะตระหนักรู้ แต่หากไม่มีความร่วมมือก็ไม่อาจพัฒนาชุมชนได้ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นทั้งกระบวนการทางสังคมและทางการศึกษา ที่ผสมผสานความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและมั่นคง เช่นเดียวกับกับแนวคิดของ คริสเตนสัน และ ร็อบบิโนสัน (Christenson และ Robinson, 1980) ได้ให้นิยามการพัฒนาชุมชนว่าเป็น กระบวนการที่คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ความหมายนี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของประชาชนเป็นแกนกลาง ต่างจากมุมมองที่เน้นรัฐหรือองค์กรภายนอกฝ่ายเดียว ในมิติทางเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชนไม่ได้หมายถึงแค่การเพิ่มรายได้หรือสร้างงาน แต่คือการจัดระบบเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับทรัพยากรและบริบทท้องถิ่น เช่น เกษตรยั่งยืน อาชีพพื้นฐาน และการจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อสร้างความมั่นคงและลดการพึ่งพาภายนอก ในมิติทางสังคม เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เช่น การศึกษา สวัสดิการ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีพลังร่วม หัวใจสำคัญอีกประการคือการพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance) ซึ่งมีได้หมายถึงการปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอก แต่คือการสร้างศักยภาพของชุมชน เช่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการสร้างระบบการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน เช่นเดียวกับกับแนวคิดของ ภัทธจารย์ยา (Bhattacharyya, 2004) ได้ให้นิยามว่า การพัฒนาชุมชนคือ “การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน” โดยอาศัยสองหลักสำคัญ คือ การพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance) และ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Solidarity) ซึ่งเป็นหัวใจของความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชน การพึ่งพาตนเอง หมายถึงการใช้ศักยภาพ ความรู้ และทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเต็มที่ รวมทั้งพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้ชุมชนเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การทำเกษตรยั่งยืน การจัดตั้งสหกรณ์ หรือการสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญา การพึ่งพาตนเองช่วยลดความเปราะบางและทำให้ชุมชนกำหนดอนาคตได้เอง ส่วนความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหมายถึงความสามัคคี ความร่วมมือ และความไว้วางใจ ซึ่งนำไปสู่การช่วยเหลือ การแบ่งปัน และการตัดสินใจร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งยังช่วยสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) และทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนตามทัศนะของ Bhattacharyya จึงต้องอาศัยทั้งการพึ่งพาตนเองและความสามัคคีควบคู่กัน เพราะหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ชุมชนก็จะไม่สามารถยืนหยัดและพัฒนาได้อย่างมั่นคงในระยะยาว เช่นเดียวกับกับแนวคิดของ แชมเบอร์ส (Chambers, 1997) ให้นิยามการพัฒนาชุมชนว่าเป็น “การพัฒนาที่ ยึดคนจนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development)” โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางและการตัดสินใจ แทนการพัฒนาจากบนลงล่างที่รัฐหรือองค์กรภายนอกเป็นผู้กำหนดทิศทางเพียงฝ่ายเดียว หัวใจของการพัฒนาใน

ทัศนะนั้นคือการลดอำนาจจากผู้เชี่ยวชาญและโอนถ่ายไปสู่ชุมชน เพราะคนในพื้นที่ย่อมรู้จักปัญหา ความต้องการ และทรัพยากรของตนดีกว่าคนนอก การมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ วางแผน และ ประเมินผลจึงทำให้การพัฒนาเหมาะสมและยั่งยืน Chambers ยังเสนอแนวทาง Participatory Rural Appraisal (PRA) ที่ให้ชุมชนแสดงความคิดเห็น ถ่ายทอดประสบการณ์ และสร้างความรู้ ร่วมกัน โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิธีการที่เข้าใจง่าย แนวทางนี้ช่วยลดการครอบงำจากภายนอก และทำให้เสียงของคนจนได้รับการรับฟัง ดังนั้น การพัฒนาที่เน้นคนจนเป็นศูนย์กลางไม่เพียงช่วย ยกระดับคุณภาพชีวิต แต่ยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร ถือเป็นการพัฒนาที่แท้จริงและยั่งยืน เช่นเดียวกันกับแนวคิดของ โอ้คลีย์ และ มาร์สดีน (Oakley และ Marsden, 1984) อธิบายว่าการพัฒนาชุมชนคือ กระบวนการจัดองค์กรชุมชน (Community Organization Process) ที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นกำหนดเป้าหมายและลงมือปฏิบัติอย่างเป็น ระบบ มิใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นการสร้างระบบการจัดการที่มั่นคง การจัดองค์กร ชุมชนเป็นทั้งกระบวนการทางสังคมและการศึกษา ทำให้ประชาชนรวมกลุ่ม กำหนดวิสัยทัศน์ และ แปลงปัญหาเป็นแผนปฏิบัติ ลดการพึ่งพาทภายนอก และเพิ่มศักยภาพในการจัดการตนเอง เมื่อมีการ จัดองค์กรที่ดี การพัฒนาชุมชนจะเป็นระบบ มีทิศทาง และต่อเนื่อง โดยทุกฝ่ายในชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การประชุมหารือ การตัดสินใจ การแบ่งหน้าที่ ไปจนถึงการประเมินผลร่วมกัน ดังนั้น การจัด องค์กรชุมชนไม่เพียงตอบสนองต่อความต้องการปัจจุบัน แต่ยังสร้างความเข้มแข็งเพื่ออนาคต ทำให้ ชุมชนรับมือการเปลี่ยนแปลงได้ พร้อมทั้งฝึกประชาชนให้มีทักษะบริหารจัดการ แก้ปัญหา และร่วม ตัดสินใจ อันเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญสู่ความยั่งยืน เช่นเดียวกันกับแนวคิดของ นารายณ์ (Narayan, 1995) ให้นิยามว่าการพัฒนาชุมชนคือกระบวนการสร้าง อำนาจและศักยภาพ (Empowerment) เพื่อให้ประชาชนควบคุมทรัพยากรและตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อชีวิตของตนเอง การพัฒนาที่แท้จริง จึงไม่ใช่เพียงการยกระดับด้านเศรษฐกิจหรือวัตถุ แต่คือการเสริมพลังให้ชุมชนจัดการปัญหาและความ ต้องการของตนเอง การเสริมพลังเป็นการเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจาก “ผู้รับ” ไปสู่ “เจ้าของ การพัฒนา” โดยให้เรียนรู้การวิเคราะห์สถานการณ์ การตัดสินใจ และการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เมื่อมีอำนาจตัดสินใจ ชุมชนจะเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตและความต้องการแท้จริง ส่งผลให้ เกิดความยั่งยืน ในมิติทางเศรษฐกิจ การเสริมพลังทำให้ประชาชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากที่ดิน แหล่งน้ำ เงินทุน และอาชีพ ขณะที่ในมิติทางสังคมคือการเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะ ผู้ด้อยโอกาส ได้มีส่วนร่วม ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรม นอกจากนี้ การเสริมพลังมิใช่ เพียงการมอบอำนาจจากภายนอก แต่คือการสร้างศักยภาพภายใน เช่น การฝึกอบรม การเรียนรู้ ร่วมกัน และการสร้างเครือข่ายทางสังคม ซึ่งช่วยเพิ่มความมั่นใจและความพร้อมในการเผชิญความท้า ทายในอนาคต เช่นเดียวกันกับแนวคิดของ สุวัฒน์ เงินฉ่ำ (2546) การพัฒนาชุมชนหมายถึง กระบวนการที่ประชาชนรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น โดยมีแกนกลางคือ ความร่วมมือ

(Cooperation) และ การเรียนรู้ร่วมกัน (Collective Learning) การรวมพลังของประชาชนถือเป็นหัวใจ เพราะคนในพื้นที่ย่อมเข้าใจปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของตนเองดีที่สุด การมองว่าการพัฒนาชุมชนคือการรวมตัว สะท้อนว่าพลังที่แท้จริงอยู่ที่ความเป็นเอกภาพ ซึ่งอาจปรากฏผ่านกลุ่มอาชีพ สหกรณ์ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ที่ช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมได้ด้วยตนเอง ความร่วมมือ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การพัฒนาก้าวไปอย่างมีพลัง ทั้งยังสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความภาคภูมิใจต่อผลลัพธ์ ขณะที่ การเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ถ่ายทอดภูมิปัญญา และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะกับวิถีชีวิตชุมชน การเรียนรู้เช่นนี้ยังทำให้คนรุ่นใหม่สืบทอดและต่อยอดองค์ความรู้ นำไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืนในอนาคต

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนคือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยชุมชนเป็นเจ้าของการพัฒนาที่สามารถริเริ่ม วางแผน และขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยตนเอง โดยอาศัยศักยภาพภายในและการสนับสนุนจากภายนอกอย่างสมดุล หัวใจสำคัญคือ การเสริมพลังและศักยภาพของประชาชน ให้ตระหนักถึงปัญหาและทรัพยากรของตนเอง พร้อมรวมพลังจัดการอนาคตอย่างมีระบบ ผ่านการรวมกลุ่ม การตัดสินใจ และการรับผิดชอบร่วมกัน การพัฒนาชุมชนยังเป็น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อให้ชุมชนปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ในด้านเศรษฐกิจ คือการสร้างระบบฐานรากที่มั่นคง เช่น เกษตรยั่งยืน สหกรณ์ และการออม ส่วนด้านสังคมคือการสร้างความร่วมมือและความสามัคคีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตร่วมกัน ทั้งนี้ การพัฒนาต้องตั้งอยู่บน คุณธรรม ศีลธรรม และทุนทางสังคม อันเป็นรากฐานของความไว้วางใจและเครือข่ายความร่วมมือ ทำให้การพัฒนามั่นคง ยั่งยืน และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) เป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีประชาชนในท้องถิ่นเป็นแกนกลาง ไม่ใช่เพียงผู้รับการพัฒนา แต่เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ แนวคิดการพัฒนาชุมชนจึงมิใช่การกำหนดนโยบายจากภายนอกเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการผสมผสานระหว่างพลังภายในชุมชนและการสนับสนุนจากรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ อย่างสมดุล

แนวคิดแรกที่สำคัญคือ การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory Development) ซึ่งถือว่าประชาชนคือหัวใจของการพัฒนา การวางแผนและดำเนินงานจะเกิดผลจริงก็ต่อเมื่อชุมชนมีโอกาสดำเนินการตามความคิดเห็น ตัดสินใจ และกำหนดอนาคตด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมยังช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Ownership) และความรับผิดชอบร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยให้การพัฒนา และเกิดความต่อเนื่อง

แนวคิดถัดมาคือ การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง (Empowerment) ซึ่งเน้นการสร้างอำนาจ ศักยภาพ และความมั่นใจให้แก่ประชาชน ชุมชนจะสามารถจัดการทรัพยากร แก้ไขปัญหา และ กำหนดทิศทางการชีวิตได้ด้วยตนเอง การเสริมพลังเช่นนี้ไม่เพียงทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น แต่ยัง ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในสังคม

อีกแนวคิดหนึ่งที่สำคัญคือ การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน (Asset-Based Community Development) ซึ่งชี้ว่าการพัฒนาไม่ควรมุ่งเน้นแต่การแก้ปัญหาหรือขาดแคลน แต่ ควรเน้นการมองหาทุนที่ชุมชนมี เช่น ทุนมนุษย์ (ความรู้ ความสามารถ) ทุนทางสังคม (เครือข่าย ความไว้วางใจ) และทุนวัฒนธรรม (ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น) เมื่อใช้ทุนเหล่านี้เป็นฐาน ก็จะทำให้ การพัฒนา มีความสอดคล้องกับบริบท

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเรื่อง การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี (Self-Reliance & Solidarity) ซึ่งเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ความรู้ และพลังของคนในพื้นที่ร่วมกันสร้างความเข้มแข็ง การพึ่งพาตนเองไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอก แต่คือการเสริมสร้างศักยภาพ ให้สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกัน ความสามัคคีและการร่วมมือก็เป็นเงื่อนไขที่ทำให้พลัง ของชุมชนเกิดผลจริง

สุดท้าย แนวคิดการพัฒนาชุมชนยังต้องเชื่อมโยงกับ คุณธรรม ศีลธรรม และคุณค่าทาง วัฒนธรรม เพราะการพัฒนาที่ปราศจากคุณธรรมอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือความเหลื่อมล้ำ การ เน้นความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความเอื้ออาทร จะช่วยให้เกิดความไว้วางใจและเครือข่ายความ ร่วมมือ ซึ่งเป็น “ทุนทางสังคม” ที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม การพัฒนาชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory Community Development) เป็นแนวทางที่ถือว่าประชาชนในท้องถิ่นมีบทบาทเป็น “เจ้าของการพัฒนา” ไม่ใช่เพียงผู้รับผลประโยชน์จากภายนอกเท่านั้น กระบวนการนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การคิด วิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล ซึ่งช่วย สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและเพิ่มความยั่งยืนให้กับผลลัพธ์ของการพัฒนา หัวใจสำคัญของการ พัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม คือ การเสริมพลัง (Empowerment) และการสร้างศักยภาพของชุมชน เพื่อให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงทรัพยากร ความต้องการ และปัญหาที่แท้จริงของตนเอง พร้อมทั้ง สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังช่วย สร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการ พัฒนาในระยะยาว การพัฒนาลักษณะนี้จึงมิใช่การทำเพื่อชุมชน แต่เป็นการทำโดยชุมชนและกับ ชุมชน ซึ่งไม่เพียงแต่ทำให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพ แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความ เข้มแข็งจากภายในอย่างแท้จริง แชมเบอร์ส อาร์ (Chambers. R,1997) เช่นเดียวกับ อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969) ได้เสนอ “บันไดการมีส่วนร่วม” (Ladder of Citizen Participation) ซึ่งเป็น

กรอบแนวคิดที่อธิบายระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่การถูกควบคุม (Manipulation) ไปจนถึงการมีอำนาจตัดสินใจร่วม (Citizen Control) การพัฒนาที่แท้จริงจะต้องก้าวไปสู่ระดับสูงของบันได คือการที่ประชาชนมีสิทธิ์กำหนดทิศทางและตัดสินใจร่วมกับรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ แนวคิดนี้จึงชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการ “รับฟังความคิดเห็น” แต่ต้องให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดและควบคุมการพัฒนาอย่างแท้จริง และสอดคล้องกันกับ โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen และ Uphoff, 1980) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาสามารถแบ่งได้เป็น 4 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ (Benefit Sharing) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) กรอบความคิดนี้สะท้อนว่าการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมต้องเกิดขึ้นทุกขั้นตอน มิใช่เฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรม แต่หมายถึงการเป็นเจ้าของผลลัพธ์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง ดังผลการวิจัยของ สุนทร ฤ รังษี (2561) ได้วิจัยเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น” โดยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยสร้างความรู้สึกร่วมในการดูแลทรัพยากร และลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรสาธารณะ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความโปร่งใส การสื่อสาร และการมีเวทีสาธารณะ เป็นปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ ดังนั้น การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมมิใช่เพียงเรื่องกระบวนการ แต่ยังขึ้นอยู่กับบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การตัดสินใจ กำหนดทิศทาง ไปจนถึงการประเมินผล มิใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นเพียงอย่างเดียว การมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อผลการพัฒนาอย่างแท้จริง การเปิดพื้นที่ให้มีส่วนร่วมยังช่วยสร้างความโปร่งใสและความไว้วางใจระหว่างรัฐกับชุมชน นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมในระยะยาว การมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องอาศัยโครงสร้างเชิงสถาบันที่เอื้ออำนวยควบคู่กับความเข้มแข็งของชุมชน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมประสบผลคือการสื่อสารที่ชัดเจน การจัดเวทีสาธารณะ และความโปร่งใสในกระบวนการ เมื่อประชาชนได้รับพลังและความรู้ ก็จะสามารถจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน สุดท้ายแล้วการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้จริงก็ต่อเมื่อชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีอำนาจกำหนดทิศทางร่วมกับรัฐ

2. การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง (Empowerment-based Development) เป็นแนวทางที่เน้นการเสริมสร้างศักยภาพภายในของประชาชนและชุมชน เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตและจัดการปัญหาของตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน กระบวนการนี้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติ ไปจนถึงการประเมินผล จึงไม่ใช่เพียงการรับการพัฒนาจากภายนอก แต่คือการเป็นเจ้าของกระบวนการพัฒนาอย่างแท้จริง หัวใจสำคัญคือการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และความมั่นใจ

ให้กับประชาชนในการตัดสินใจ รวมถึงการจัดการทรัพยากรของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดพลังทางสังคมที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ยังช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและลดการพึ่งพาภายนอก อันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นกลไกที่เสริมสร้างความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของชุมชนในระยะยาว (พินทุสร โพธิ์อุไร. 2562. การเสริมพลังชุมชน: มโนทัศน์และกระบวนการ. 2563. อัญญรัตน์ อภิบาลศรี. 2565) สอดคล้องกับ Zimmerman (1995) ได้เสนอโมเดล “Psychological Empowerment” ที่อธิบายการเสริมพลังใน 3 มิติ คือ (1) มิติภายใน (Intrapersonal) ได้แก่ ความเชื่อมั่นในศักยภาพตนเอง (2) มิติการปฏิสัมพันธ์ (Interactional) คือการเข้าใจระบบและโครงสร้างสังคม และ (3) มิติการกระทำ (Behavioral) หมายถึงความสามารถในการลงมือเปลี่ยนแปลง แนวคิดนี้ช่วยให้เห็นว่า การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังมิใช่เพียงการเพิ่มทรัพยากร แต่คือการสร้างความมั่นใจ ความรู้ และการลงมือปฏิบัติจริง นารายัน (Narayan, 2002) ทำการศึกษาของธนาคารโลกเรื่อง Empowerment and Poverty Reduction โดยชี้ว่าการเสริมพลังคือหัวใจของการลดความยากจน หากประชาชนสามารถควบคุมทรัพยากร มีสิทธิ์ตัดสินใจ และมีโอกาสเข้าถึงบริการทางสังคม การพัฒนาจะเกิดความยั่งยืน งานวิจัยนี้เน้นว่าการเสริมพลังต้องทำควบคู่กันทั้งในระดับบุคคล (individual empowerment) และระดับสถาบัน (institutional empowerment) เพื่อสร้างสมดุลของอำนาจ สอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา แสงสุวรรณ (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การเสริมพลังสตรีในชุมชนท้องถิ่น” โดยเน้นบทบาทของผู้หญิงในการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนและชุมชน ผลการศึกษาพบว่าเมื่อสตรีได้รับโอกาสในการฝึกอบรม เข้าถึงแหล่งทุน และมีเวทีในการตัดสินใจ พวกเธอจะกลายเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้สะท้อนว่าการเสริมพลังมิได้จำกัดเฉพาะระดับบุคคล แต่ยังช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางเพศและสังคม

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังคือกระบวนการที่ทำให้ประชาชนตื่นรู้ถึงโครงสร้างการกดขี่ และสามารถลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเองอย่างมั่นใจ การศึกษาเชิงวิพากษ์มีบทบาทสำคัญในการปลดปล่อยผู้คนจากการเป็นผู้ถูกกระทำ สู่การเป็นผู้สร้างสรรค์ที่กำหนดทิศทางชีวิตและชุมชนของตนเอง การเสริมพลังมิใช่เพียงการเพิ่มทรัพยากร แต่คือการสร้างความมั่นใจ ความรู้ และการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการนี้ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในระดับบุคคลและสังคม เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมกันสร้างพลังทางสังคม การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังยังช่วยลดความยากจนและสร้างความสมดุลของอำนาจในชุมชน ผลลัพธ์คือความเข้มแข็ง มั่นคง และความยั่งยืนที่เกิดจากความร่วมมือของประชาชนเอง

3. การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการมองเห็นคุณค่าและศักยภาพภายในของชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายทางสังคม วัฒนธรรม และความร่วมมือของคนใน

พื้นที่ การพัฒนาในลักษณะนี้เชื่อว่าชุมชนทุกแห่งล้วนมีทุนที่สามารถนำมาใช้เป็นรากฐานในการพัฒนาได้ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรม จุดเน้นคือการใช้ชุมชนสำรวจและตระหนักถึงทรัพยากรที่มีอยู่ พร้อมนำมาเชื่อมโยงเพื่อสร้างพลังการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการจริงของคนในพื้นที่ กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ แต่ยังช่วยสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจร่วมกัน การใช้ทุนชุมชนจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างแท้จริง (วันชัย ธรรมสังการ และคณะ. 2564.) เช่นเดียวกันกับ สุภาวดี แสงทอง (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย พบว่าการใช้ทุนด้านศิลปะพื้นบ้าน ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างรายได้โดยไม่สูญเสียความเป็นตัวตน ถือเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราภรณ์ คำปิ่น (2564) ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรในจังหวัดลำปาง แสดงให้เห็นว่าการใช้ศักยภาพด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านควบคู่กับความร่วมมือภายในชุมชน ช่วยเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร สร้างงาน สร้างรายได้ และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของครัวเรือนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน เช่นเดียวกันกับ กิตติเดช วงศ์สุวรรณ (2565) ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชนในภาคอีสาน พบว่าการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการน้ำโดยใช้ความรู้ท้องถิ่นและประสบการณ์ของชาวบ้าน สามารถแก้ปัญหาภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ศักยภาพของคนในพื้นที่ร่วมกับทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิม เช่นเดียวกันกับ ชลธิชา บุตรดี (2566) ได้ทำการวิจัยการพัฒนากลุ่มทอผ้าในจังหวัดสกลนคร พบว่าชุมชนใช้ทุนทางสังคม เช่น เครือญาติ เครือข่ายผู้หญิง และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ทอผ้าให้สอดคล้องกับตลาดสมัยใหม่ ทำให้ชุมชนสามารถรักษาภูมิปัญญาและสร้างรายได้ไปพร้อมกัน ถือเป็นการใช้ทุนของชุมชนที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่าการใช้ทุนทางการเงินร่วมกันภายในหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบออมทรัพย์ ป้องกันหนี้ในระบบ และพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชนสะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นมีทรัพยากรและความสามารถที่หลากหลายในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน ชุมชนท่องเที่ยวใช้ทุนทางวัฒนธรรม เช่น ศิลปะพื้นบ้านและประเพณีในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ขณะที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความร่วมมือเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ชาวบ้านนำความรู้และประสบการณ์มารวมกันเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนกลุ่มทอผ้าใช้ทุนทางสังคมและภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เข้ากับตลาดสมัยใหม่โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ ขณะเดียวกันกองทุนหมู่บ้านก็แสดงบทบาทสำคัญในการสร้างระบบออมทรัพย์และป้องกันปัญหาหนี้

นอกระบบ ทั้งหมดนี้สะท้อนว่าการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนทุนของชุมชนไม่เพียงสร้างรายได้ แต่ยังรักษาความเป็นตัวตนและสร้างความมั่นคงในระยะยาว

4. การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี การพึ่งพาตนเองและความสามัคคีคือหัวใจของการสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน เมื่อชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและร่วมแรงร่วมใจกัน แทนการพึ่งพาภายนอกอย่างต่อเนื่อง กระบวนการนี้ช่วยสร้างความรัก ความอาทร และจิตสำนึกในการช่วยเหลือของสมาชิก (ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2564) พลังของความสามัคคียังช่วยให้ชุมชนแบ่งปันและร่วมจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม แม้ในช่วงวิกฤต เช่น ภัยแล้ง ชุมชนก็สามารถร่วมแบ่งปันน้ำและพึ่งพาซึ่งกันและกัน (พระคำไพ สัญญโม. 2567) ทั้งสองหลักการนี้ การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี จึงกลายเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้การพัฒนาท้องถิ่นเกิดขึ้นด้วยตัวเอง บนความเข้มแข็งและการประสานกันของคนในชุมชน เช่นเดียวกับกับ สุจิตรา สุขประเสริฐ (2564) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดนครปฐม พบว่า ความสำเร็จของชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน และการสร้างเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในระดับตำบล ทำให้สมาชิกเกิดความสามัคคี มีการแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้านอาหารและรายได้อย่างมั่นคง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ประเสริฐ จันทรสว่าง (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการน้ำโดยชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ชี้ให้เห็นว่าการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนเกษตรกรรม โดยอาศัยความร่วมมือ ความสามัคคี และความไว้วางใจในกลุ่ม การบริหารจัดการน้ำที่เป็นธรรมช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความมั่นคงทางการเกษตร เช่นเดียวกับกับ พิมพ์พกา ศรีสวัสดิ์ (2563) ได้ศึกษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนาที่เน้นทุนทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ของเครือญาติและวัฒนธรรมการช่วยเหลือกัน ทำให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง รายได้ที่เกิดขึ้นหมุนเวียนภายในชุมชน ลดการพึ่งพานายทุนภายนอก และสร้างความสามัคคีในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นเดียวกับงานวิจัยของ กิตติศักดิ์ ศรีสุนทร (2566) ได้ทำการวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียงกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ลดหนี้สิน และสร้างระบบการผลิตที่ยั่งยืน ความสามัคคีในชุมชนเกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมร่วม เช่น กลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์การเกษตร เช่นเดียวกับงานวิจัยของ จันทิมา พงษ์สุข (2567) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาเครือข่ายสตรีในภาคใต้ พบว่า การรวมกลุ่มของสตรีในระดับหมู่บ้านเพื่อสร้างกิจกรรมอาชีพ เช่น การแปรรูปอาหารพื้นบ้าน และการจัดตั้งกองทุนชุมชน ช่วยเสริมความสามัคคีระหว่างครัวเรือน และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยยึดประชาชนในท้องถิ่นเป็นแกนกลาง ไม่ใช่ผู้รับเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นผู้มี

ส่วนร่วมในการคิด วางแผน และขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน ชุมชนจึงกลายเป็นเจ้าของการพัฒนา ขณะเดียวกันก็เปิดรับการสนับสนุนจากภายนอกอย่างสมดุล หัวใจสำคัญของแนวคิดการพัฒนาชุมชนมีหลายประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วม ที่ทำให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ และรู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนา, การเสริมพลัง ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพและความมั่นใจให้คนในชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรและอนาคตของตนเอง, การใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน ที่เน้นการมองหาทรัพยากร ภูมิปัญญา และเครือข่ายที่มีอยู่เพื่อพัฒนาอย่างเหมาะสมกับบริบท และ การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งจากการร่วมมือและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนยังต้องตั้งอยู่บนรากฐานของ คุณธรรมและค่านิยมทางสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความเอื้ออาทร ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจและเครือข่ายความร่วมมือ เมื่อรวมพลังจากปัจจัยเหล่านี้ การพัฒนาชุมชนจึงสามารถนำไปสู่ความมั่นคง คุณภาพชีวิตที่ดี และการยืนหยัดได้

2.1.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน หมายถึง กรอบความคิด หลักการ หรือแนวทางเชิงวิชาการ ที่นักวิชาการและนักปฏิบัติใช้ในการอธิบาย ทำความเข้าใจ และชี้้นำการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความก้าวหน้า ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ทฤษฎีเหล่านี้มีได้เป็นเพียงแนวทางเชิงนโยบาย แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ โครงสร้าง ความสัมพันธ์ และศักยภาพของชุมชน รวมถึงการสร้างกลยุทธ์การมีส่วนร่วมและการเสริมพลังประชาชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยทั่วไป ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนมักเน้นองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ชุมชนต้องมีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินงานพัฒนา ไม่ใช่เพียงผู้รับจากภายนอก (2) การพัฒนาต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องและยั่งยืน โดยเชื่อมโยงศักยภาพ ทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ และ (3) การพัฒนาต้องมีมิติทั้งทางวัตถุและคุณธรรม ไม่เน้นเพียงโครงสร้างพื้นฐานหรือเศรษฐกิจ แต่ครอบคลุมถึงคุณค่า จริยธรรม และวัฒนธรรมของชุมชนด้วย (ธัญธรณ์ นิธิศิระวัฒน์, 2563)

ดังนั้น ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนจึงเป็นเหมือน “เข็มทิศ” ที่ช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางชัดเจน เข้าใจบริบทของชุมชน และสามารถออกแบบวิธีการที่สอดคล้องกับสภาพจริง เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี และการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน

1.ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม หมายถึง กรอบความคิดที่มุ่งเน้นให้ประชาชนหรือสมาชิกในสังคมเข้ามา มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล โดยมองว่าการพัฒนาจะเกิดความยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อประชาชนผู้เป็นเจ้าของชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มิใช่เพียงผู้รับผลจากนโยบายหรือโครงการ

ของรัฐหรือองค์กรภายนอก หัวใจของทฤษฎีการมีส่วนร่วม คือการสร้าง “พลังร่วม” และ “ความเป็นเจ้าของร่วม” (Sense of Ownership) ให้แก่ชุมชน การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนจะทำให้เกิดความตระหนักรู้ถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของตนเอง อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความรู้สึกผูกพัน รับผิดชอบ และภาคภูมิใจในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมยังมีความสำคัญต่อการสร้างความโปร่งใส ความเสมอภาค และการลดความเหลื่อมล้ำ เพราะเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มชายขอบ ได้มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกัน ทำให้การพัฒนาเกิดความเป็นธรรมและครอบคลุมมากขึ้น สอดคล้องกันกับ กิตพาที และคณะ (Kitphati et al, 2022) ได้ศึกษาการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสุขภาพของชุมชนกะเหรี่ยง (Karen) ในจังหวัดตาก พบว่าการให้นักวิจัยและชุมชนร่วมวิเคราะห์ปัญหาและออกแบบกิจกรรม ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพชุมชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกันกับ สมยศ ศรีเกต (2564) ได้ทำการวิจัยในชุมชนวัดวิเศษการ-วัดฉิมทายากาวาส กรุงเทพมหานคร โดยนำเสนอห้าระดับของการมีส่วนร่วม ได้แก่: ให้ข้อมูล, ปรึกษา, เข้ามาเกี่ยวข้อง, ร่วมมือ และเสริมสร้างอำนาจประชาชน ซึ่งสะท้อนว่า "ระดับของการมีส่วนร่วม" มีความสำคัญต่อความสำเร็จของกระบวนการพัฒนา สอดคล้องกันกับ รัชตนนท์ มาร์ตันภักดิ์ (2563) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนต่อการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดกระบี่และพัทลุง พบว่าส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิ.พวงสุวรรณ (P Phuangsuwan, 2025) ได้ทำการวิจัยเรื่องชุมชนเมืองกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในกรุงเทพฯ พบว่าการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ (บน กลาง ล่าง) ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมายความยั่งยืน และยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนเมือง สอดคล้องกันกับ พิ.ปัญญา (P Panya, 2024) ได้ทำการทดสอบผลการมีส่วนร่วมในโครงการสร้างความรู้เรื่องความดันโลหิตสูงในผู้สูงวัยชาวอาข่า พบว่าการออกแบบโปรแกรมโดยร่วมกับชุมชนให้ความรู้และทักษะด้านสุขภาพ ส่งผลให้ความรู้และพฤติกรรมป้องกันโรคดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกันกับ สุวรรณมีพงษ์ (Suwanmaneepong, 2024) ได้ทำการศึกษาชุมชนไทย โดยใช้ “Participatory Value Chain Development” พบว่าแนวทางมีส่วนร่วมในชุมชนชนบทเอื้อให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกันกับ อ้อมศึกษา COMPARISON (2019) ได้ศึกษากรณีเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมต่อความสำเร็จของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต่าง ๆ ของไทย แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกันกับ ชุมชนเทศบาลอำเภอบ้านบึง (2560) ได้ทำการวิจัยเชิงปริมาณตรวจสอบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเทศบาลตำบลบ้านบึง จ.ชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ เช่น การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน และการประเมินผล แตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคลที่หลากหลาย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง งานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่าการที่ชุมชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบกิจกรรม ไปจนถึงการประเมินผล ทำให้ผลลัพธ์สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและเกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมยังสะท้อนในหลายระดับ ตั้งแต่การให้ข้อมูล การปรึกษา การเข้ามามีบทบาท ร่วมมือ ไปจนถึงการเสริมสร้างอำนาจประชาชน ซึ่งแต่ละระดับล้วนส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการพัฒนา ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ เครือข่ายองค์กรชุมชน ความร่วมมือของประชาชน และการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ งานวิจัยในเมืองและชนบทต่างยืนยันว่าการมีส่วนร่วมช่วยสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมใหม่ที่ส่งเสริมสุขภาพ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต สุดท้าย การมีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองและพัฒนาสังคมได้อย่างมั่นคง

2.1.4 ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory)

ทฤษฎีทุนทางสังคม หมายถึง แนวคิดที่อธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เครือข่ายทางสังคม และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) เป็น “ทุน” รูปแบบหนึ่งที่มีคุณค่าในการขับเคลื่อนการพัฒนาและการอยู่ร่วมกันของชุมชนและสังคม ทุนทางสังคมมิใช่สิ่งที่จับต้องได้เหมือนทรัพย์สินทางกายภาพ แต่เป็นพลังที่เกิดจาก ความไว้วางใจ (Trust), ความร่วมมือ (Cooperation), เครือข่าย (Networks) และ ค่านิยมร่วม (Shared Values) ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา เสริมสร้างศักยภาพ และขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในมุมมองทางทฤษฎี นักวิชาการอย่าง Pierre Bourdieu มองว่าทุนทางสังคมคือทรัพยากรที่บุคคลหรือกลุ่มได้รับจากการมีเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม ขณะที่ James Coleman เน้นว่าทุนทางสังคมคือกลไกที่ช่วยให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือ ซึ่งทำให้การกระทำทางสังคมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วน Robert Putnam ชี้ว่าทุนทางสังคมเป็นรากฐานของประชาธิปไตยและการพัฒนาสังคม เพราะความไว้วางใจและการเชื่อมโยงเครือข่ายช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สอดคล้องกันกับ สมพร อินทร์รักษ์ (2562) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างทุนทางสังคมในกลุ่มเกษตรกร ซึ่งพบว่าการสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกและการมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนอย่างการเข้าถึงตลาดและการจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การรวมกลุ่มในลักษณะนี้ทำให้เกษตรกรมีพลังต่อรองสูงขึ้น สามารถกำหนดทิศทางการผลิตและการจัดจำหน่ายได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาพ่อค้าคนกลางหรือปัจจัยภายนอก การเสริมสร้างทุนทางสังคมในกลุ่มเกษตรกรจึงไม่ใช่เพียงการสร้างสายสัมพันธ์ แต่ยังเป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนที่มั่นคงยิ่งขึ้น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรระหว่างสมาชิกเป็นกลไกหลักที่เสริมพลังเกษตรกรในระยะยาว สอดคล้องกันกับ พรทิพย์ ศรีสวัสดิ์ (2563) ได้ให้เห็นถึงบทบาทของทุนทางสังคมที่สัมพันธ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในกรณีของชุมชนที่ดูแลป่าชายเลน ความเชื่อใจและการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการจัดการทรัพยากร

อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนสามารถวางกติกา ร่วมกันกำหนดแนวทางใช้ประโยชน์และการฟื้นฟู ทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน การจัดการเชิงมีส่วนร่วมยังสร้างความรับผิดชอบร่วมและความภูมิใจใน ทรัพยากรที่เป็นสมบัติส่วนรวม ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีทุนทางสังคมเข้มแข็ง ทำให้เกิด สมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรเพื่อเศรษฐกิจและการอนุรักษ์เพื่อสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์จึงไม่ใช่เพียง นโยบายภายนอก แต่กลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกันกับ ญัฐวุฒิ คงเจริญ (2563) ได้ ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมในรูปของความสัมพันธ์และค่านิยมร่วม เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ช่วยให้ชุมชน สามารถสร้างระบบสวัสดิการชุมชนได้อย่างพึ่งพาตนเอง ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและการมีน้ำใจต่อกัน ช่วยสร้างกลไกการดูแลซึ่งกันและกันในยามเจ็บป่วยหรือเดือดร้อน ระบบดังกล่าวไม่เพียงช่วยลด ภาระของรัฐ แต่ยังสร้างความอบอุ่นและความมั่นคงในสังคมท้องถิ่น การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือ การ เก็บเงินออมร่วมกัน หรือการแบ่งปันแรงงาน ล้วนสะท้อนถึงพลังของทุนทางสังคมที่กลายเป็นรากฐาน ของสวัสดิการท้องถิ่น ความสามัคคีเช่นนี้ทำให้ชุมชนสามารถยืนหยัดได้ด้วยตัวเองแม้เผชิญวิกฤติ สอดคล้องกันกับ กาญจนา ทองสุข (2564) ได้ศึกษากลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน ของการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการด้านการเงินของชุมชน ผลการวิจัยพบว่าความไว้วางใจและความ สามัคคีของสมาชิก เป็นกลไกที่ทำให้ระบบการออมและการกู้ยืมในชุมชนมีความมั่นคง การมีข้อตกลง ร่วมและการยึดมั่นในวินัยทางการเงิน ส่งผลให้ครัวเรือนสามารถลดหนี้สิน และมีเงินทุนหมุนเวียน สำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิต การรวมกลุ่มในลักษณะนี้ยังช่วยสร้างความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานให้แก่ สมาชิก และทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันต่อการใช้ทรัพยากรทางการเงินอย่างโปร่งใส จึงถือว่าเป็น การนำทุนทางสังคมมาสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีเสถียรภาพ สอดคล้องกันกับ ธนกฤต แสงทอง (2565) ได้อธิบายว่าทุนทางสังคมถือเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่าย เกษตรอินทรีย์ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งช่วยให้เกษตรกรสามารถ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางการผลิต การตลาด และการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานสินค้า เกิดการ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตรและขยายตลาดสู่ผู้บริโภคที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ การมีความร่วมมือในเครือข่ายยังทำให้เกษตรกรสามารถพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้ประกอบการราย ย่อยที่เข้มแข็ง การเสริมสร้างทุนทางสังคมในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จึงช่วยให้เกิดทั้งความมั่นคงด้าน รายได้และความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกันกับ สุรพิชญ์ ใจดี (2566) ได้ศึกษาชุมชนท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม พบว่าทุนทางสังคมด้านเครือญาติและความสัมพันธ์ทางชุมชน เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ การพัฒนาการท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรม เครือข่ายญาติและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างคนในพื้นที่ ทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การแบ่งปันผลประโยชน์ อย่างเท่าเทียม และการรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป การใช้ทุนทางสังคมในลักษณะนี้ ไม่เพียงแต่สร้างรายได้ แต่ยังเป็นการรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงและชุมชนเองก็ได้รับการพัฒนา

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน ความร่วมมือและเครือข่ายทำให้เกษตรกรแก้ปัญหาตลาดและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันความไว้วางใจและการทำงานร่วมกันยังเอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การดูแลป่าชายเลน ระบบสวัสดิการชุมชนก็เกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์และค่านิยมร่วมที่ช่วยเกื้อกูลกันยามเดือดร้อน กลุ่มออมทรัพย์สะท้อนให้เห็นว่าความสามัคคีสามารถสร้างเสถียรภาพทางการเงินและลดปัญหาหนี้สิน การรวมกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และยกระดับมาตรฐานการผลิต ขณะเดียวกันการใช้ทุนทางสังคมด้านเครือข่ายยังช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ทั้งหมดนี้ชี้ว่าทุนทางสังคมคือพลังหลักที่หล่อเลี้ยงความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างแท้จริง

2.1.5 ทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชน (Community Strength Theory)

ทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง แนวคิดที่อธิบายถึงความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเอง ดูแลสมาชิก และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีรากฐานจากการรวมพลังของคนในพื้นที่ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า จุดสำคัญของทฤษฎีนี้อยู่ที่การสร้าง ศักยภาพภายใน ของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความเข้มแข็งของชุมชนไม่ได้หมายถึงเพียงการมีทรัพยากรเพียงพอเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมี ความสามัคคี ความร่วมมือ และความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง ก็จะสามารถยืนหยัดต่อแรงกดดันภายนอก เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ วิกฤตสังคม หรือการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ได้ดีกว่าชุมชนที่อ่อนแอ

เมทีนา อีสริยานนท์ (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี พบว่าความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากทุนทางสังคม ความร่วมมือ และการจัดการตนเอง โดยใช้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสร้างเครือข่ายและการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสะท้อนว่าทฤษฎีความเข้มแข็งเน้น “พลังภายใน” ของชุมชนเป็นฐานสำคัญ สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ ปิยนุช ภิญโย และคณะ (2565) ได้ทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในการป้องกันอุบัติเหตุทางถนน พบว่าการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง การสร้างทีมแกนนำ และระบบข้อมูลในชุมชน ทำให้เกิดการรวมพลังและความรับผิดชอบร่วม เป็นกลไกสำคัญของชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกันกับ ศรีวรุฒ ชันธวิชัย (2565) ได้นำเสนอแนวคิดชุมชนเข้มแข็งในมิติการเมือง โดยเน้นว่าความเข้มแข็งเกิดจากการรวมตัวและสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐและทุน เมื่อชุมชนสามารถกำหนดวาระและผลักดันนโยบายเองได้ แสดงถึงความเข้มแข็งที่แท้จริง สอดคล้องกันกับ กันติชา สนเสนา และคณะ (2567) ได้ศึกษาบทบาทผู้นำท้องถิ่นในเขตเมืองขอนแก่น พบว่าผู้นำที่โปร่งใสและมีจริยธรรมช่วยสร้างความไว้วางใจและการมีส่วนร่วม ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นทั้งในเชิงเครือข่ายและการแก้ปัญหา สอดคล้องกันกับ สุภาวดี ทองไทย

(2566) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนในเขตชนบทภาคใต้ พบว่าปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพราะเป็นกลไกที่สร้างความภาคภูมิใจและการยอมรับร่วมกันของสมาชิก สอดคล้องกันกับ วนิดา ศรีสุวรรณ (2563) ได้ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านนา จังหวัดนครนายก พบว่าการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การออมทรัพย์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความสามารถพึ่งตนเองและสร้างระบบสวัสดิการภายใน

สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นกระบวนการที่เกิดจากพลังภายในของชุมชนเอง ผ่านการใช้ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างเครือข่ายที่มั่นคง ขณะเดียวกันการมีผู้นำที่โปร่งใสและมีจริยธรรมก็ทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจและพร้อมที่จะร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ความเข้มแข็งของชุมชนยังสะท้อนจากการรวมพลังเพื่อสร้างอำนาจต่อรองและผลักดันนโยบายสาธารณะด้วยตนเอง ปัจจัยสำคัญอีกประการคือการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มอาชีพและการออมทรัพย์ ที่ช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันยังทำให้เกิดความรับผิดชอบและความยั่งยืน ทั้งหมดนี้สะท้อนว่าความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการบูรณาการพลังหลากหลายด้านเพื่อสร้างความมั่นคงและความภาคภูมิใจร่วมกัน

2.1.6 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Theory)

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง กรอบแนวคิดที่อธิบายถึงกระบวนการที่สังคมมีการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้าง (Structure) บทบาทและหน้าที่ของสถาบันทางสังคม (Institutions) ค่านิยมและบรรทัดฐาน (Values & Norms) หรือวิถีชีวิตของคนในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ เป็นวิวัฒนาการ (Evolution) หรือเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงในลักษณะของการปฏิวัติ (Revolution) โดยทั่วไป ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะมุ่งอธิบายว่า อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง (เช่น เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม) และ ผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การพัฒนา ความเจริญ หรือกลับสร้างปัญหาและความขัดแย้งก็ได้ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functionalism) มองว่าการเปลี่ยนแปลงคือการปรับสมดุลของสังคม ส่วนทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากความไม่เท่าเทียมและการต่อสู้ทางอำนาจ สอดคล้องกันกับ ชุตินา ศรีวงศ์ (2562) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนเกษตรกรรมภาคเหนือ พบว่าการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา ส่งผลต่อโครงสร้างครอบครัว บทบาททางเพศ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนพลวัตทางสังคมที่เกิดจากปัจจัยภายนอก สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ นพดล อินทร์น้อย (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนชายฝั่ง พบว่าการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน

บทบาทของครอบครัวจากการทำประมงแบบดั้งเดิม สู่การประกอบธุรกิจบริการ ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีความขัดแย้งที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดจากแรงกดดันทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกันกับ ศิริพร คงเมือง (2563) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคเหนือ พบว่า การศึกษาและการคมนาคมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เยาวชนละทิ้งวิถีดั้งเดิมและหันมาปรับตัวเข้าสู่สังคม สมัยใหม่ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม สอดคล้องกันกับ พงศกร บุญญา (2564) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเขตชานเมืองกรุงเทพฯ พบว่าการขยายตัวของเมือง ส่งผลให้โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว อีกทั้งยังส่งผลต่อระบบ เครือญาติและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งตรงกับแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ อาภัสรา แก้วศรี (2565) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบจากสื่อดิจิทัล ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเยาวชน พบว่าการใช้สื่อออนไลน์สร้างค่านิยมใหม่ ๆ ที่แตกต่างจาก บรรทัดฐานดั้งเดิม นำไปสู่ความขัดแย้งทางรุ่นและการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าในสังคม สอดคล้อง กันกับ กฤษดา ศรีสุข (2566) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนชนบทในภาคอีสาน ภายใต้การย้ายถิ่นแรงงาน พบว่าการอพยพทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทของสมาชิกครอบครัว โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องดูแลหลานแทนพ่อแม่ และชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นทั้งโอกาสและ ความท้าทายต่อการพัฒนาชุมชน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยแนวคิดทางทฤษฎีเพื่อให้มีทิศทางที่ ชัดเจนและยั่งยืน ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการคิด วางแผน และ ตัดสินใจร่วมกับหน่วยงาน สิ่งนี้ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมต่อผล ของการพัฒนา ทฤษฎีทุนทางสังคมชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และเครือข่ายเป็นพลัง สำคัญ ชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูงจะเกิดความร่วมมือและเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้อย่างมั่นคง ทฤษฎี ความเข้มแข็งของชุมชนเน้นการเสริมพลังภายใน ทั้งด้านความสัมพันธ์และการจัดการตนเอง เมื่อ ชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายได้ ทฤษฎีการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมมองว่าสังคมมีพลวัตและต้องปรับตัวต่อปัจจัยทั้งภายในและภายนอก การ เข้าใจพลวัตเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนลดผลกระทบเชิงลบและใช้โอกาสใหม่ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการ พัฒนาชุมชนที่แท้จริงต้องผสมผสานการมีส่วนร่วม ทุนทางสังคม ความเข้มแข็ง และการเปลี่ยนแปลงเข้า ด้วยกัน

2.2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธ

แนวคิดการพัฒนาชุมชนตามพุทธศาสนาเน้นให้ “การพัฒนา” ไม่ใช่เพียงเรื่องโครงสร้าง พื้นฐานหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมการพัฒนาดคน พัฒนาจิตใจ และพัฒนาความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะหลัก ราชสังคหวัตถุธรรม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (อ.ทสภ.)

23/23/45) เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองหรือผู้นำชุมชนในการสร้างความมั่นคงและความผาสุกให้แก่สังคม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกันกับ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร (2567) ได้นำเสนอกรอบพัฒนาสัมมาชีพตามแนวพุทธ โดยชี้ให้เห็นว่าการดำรงชีพที่ถูกต้องตามหลัก สัมมาชีพ ไม่เพียงเป็นการเลือกอาชีพที่สุจริตและไม่เบียดเบียน แต่ยังต้องดำเนินการผ่าน กระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวิถีชีวิตท้องถิ่น กระบวนการดังกล่าวเริ่มจากการสำรวจบริบทของชุมชน เพื่อให้เข้าใจทรัพยากร ปัญหา และความต้องการจริง จากนั้นจึงเข้าสู่การ ออกแบบและอบรมอาชีพ ที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและไม่ก่อให้เกิดโทษ ทั้งต่อผู้ทำและสังคม พร้อมทั้งมีการ หนุนเสริมเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างกลุ่มอาชีพ ภาครัฐ และเอกชน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และสุดท้ายคือการ ติดตามผลและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของอาชีพในระยะยาว สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ พระมหาธรรมาภรณ์ ญาณกิตติ (2566) ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาสัมมาชีพ โดยมุ่งเน้นการนำแนวคิด เศรษฐกิจหมุนเวียน มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของชุมชน ตัวอย่างเช่น การนำขยะรีไซเคิลหรือวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น กระถางต้นไม้ เพอร์นิเจอร์ หรือของใช้ในครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่าไม่เพียงแต่สามารถสร้างอาชีพและรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน แต่ยังช่วยให้ชุมชนลดปริมาณขยะและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อีกทั้งกระบวนการทำงานร่วมกันยังเสริมสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่นวัย และสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม งานวิจัยชิ้นนี้จึงชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสัมมาชีพโดยใช้หลัก เศรษฐกิจหมุนเวียน ไม่ได้ตอบโจทย์เฉพาะด้านเศรษฐกิจ แต่ยังคงครอบคลุมถึงมิติทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกันกับจินตนา เตชะมนตรีกุล (2567) ได้นำหลัก สังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้กับงานบริการสุขภาพปฐมภูมิ โดยเปรียบเทียบ การให้ทาน เป็นการให้บริการที่เพียงพอ ครอบคลุม และตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านสุขภาพของประชาชนทุกคนอย่างทั่วถึง ปิยวาจา ถูกนำมาใช้ในฐานะการสื่อสารที่สุภาพ มีมิตรไมตรี และให้ข้อมูลที่เข้าใจง่ายแก่ผู้มารับบริการ ทำให้เกิดความไว้วางใจและความอบอุ่นใจ อัตถจริยา หมายถึงการให้บริการที่รวดเร็ว ถูกต้อง ตรงเวลา และมีคุณภาพ ช่วยลดความล่าช้าและสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบบริการ ขณะที่ สมานัตตตา เน้นการให้บริการอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะ เป็นเพศ วัย หรือฐานะทางเศรษฐกิจ แนวทางการบูรณาการทั้งสี่ด้านนี้ทำให้บริการสุขภาพปฐมภูมิจึงมีความสมบูรณ์มากขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ส่งผลต่อการยกระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ ตลอดจนเสริมสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อระบบบริการสุขภาพในชุมชน สอดคล้องกันกับ พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภาทวิโส (2566) ได้มุ่งเน้นบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนยุคใหม่ โดยท่านชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เพียงด้านศาสนพิธีเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญใน

การ ปลูกฝังค่านิยมแห่งความพอประมาณ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ไม่ฟุ้งเฟ้อ และใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า อีกทั้งยังสนับสนุนการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ด้วยการให้แนวทางสร้างอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านควบคู่กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังถูกมองว่าเป็น พลังกลางในการบูรณาการสังคม เชื่อมร้อยความร่วมมือระหว่างประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพ บทบาทดังกล่าวช่วยเสริมสร้าง ความสามัคคีของคนในชุมชน ลดความขัดแย้ง และสร้างพื้นที่แห่งความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชนและสังคมโดยรวม สอดคล้องกันกับ ไพศาล ผกาเกตุ (2567) ได้ทำการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองคลองแห โดยผลการวิจัยพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” สะท้อนถึงการที่เจ้าหน้าที่เทศบาลมีความตระหนักและยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการทำงาน โดยเฉพาะด้าน อุตถจริยา (การชวนช่วยช่วยเหลือด้วยการลงมือปฏิบัติจริง) ที่แสดงออกผ่านการให้บริการอย่างกระตือรือร้น รวดเร็ว และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ทันเวลาที่ขณะเดียวกัน ปิยวาจา (การใช้ถ้อยคำที่สุภาพและจริงใจ) ก็ปรากฏชัดในการสื่อสารกับประชาชน ทำให้ผู้มารับบริการเกิดความพึงพอใจและความไว้วางใจ ทั้งสองด้านนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการของเทศบาลมิได้ยึดเพียงประสิทธิภาพเชิงระบบ แต่ยังให้ความสำคัญต่อมิติทางคุณธรรมและจิตใจ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริการสาธารณะมีความเสมอภาค โปร่งใส และสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่งเจ้าหน้าที่กับประชาชน ซึ่งเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกันกับ ไพศาล บัวแก้ว (2568) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านไร่เหนือ จังหวัดพัทลุง โดยเน้นการเสริมสร้างความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพูดจาสุภาพ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการวางตนอย่างเสมอภาค ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักการดังกล่าวมาใช้ในกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของชุมชนสามารถลดปัญหาความยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากเกิดการแบ่งปันทรัพยากรและการสร้างอาชีพเสริมแก่ครัวเรือน นอกจากนี้ ยังช่วยลดความขัดแย้งภายในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ด้วยการให้การสื่อสารที่สุภาพและการประสานประโยชน์ร่วมกัน อีกทั้งยังปลูกฝังจิตอาสาในหมู่เยาวชนและคนในชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะมากขึ้น ชุมชนจึงมีความร่วมมือที่เข้มแข็ง เกิดความสามัคคี และสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่มั่นคง

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธศาสนา มุ่งเน้นความสมบูรณ์รอบด้าน ไม่ใช่เพียงด้านเศรษฐกิจหรือโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ทั้งด้านความรู้ความสามารถ และคุณธรรมในชีวิตประจำวัน ควบคู่กับการพัฒนาจิตใจ เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีสติ สมาธิ และปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า นอกจากนี้ยังเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชน ให้เกิดความไว้วางใจและความสามัคคี หลักราชสังคหวัตถุธรรมจึงถูกนำมาเป็นแนวทางสำคัญ

สำหรับผู้นำหรือผู้ปกครองชุมชน โดยมุ่งสร้างความมั่นคง ความสงบสุข และความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน การใช้หลักธรรมนี้ช่วยให้การปกครองไม่เน้นเพียงอำนาจหรือผลประโยชน์ แต่ตั้งอยู่บนฐานแห่งคุณธรรม ผู้นำสามารถใช้หลักดังกล่าวในการสร้างแรงบันดาลใจและความร่วมมือจากประชาชน ชุมชนจึงก้าวสู่การพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งกาย ใจ และสังคมอย่างสมดุล นำไปสู่การพัฒนาชุมชนสมัยใหม่ที่มั่นคง ผาสุก และสอดคล้องกับวิถีชีวิต

1. การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม

การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เข้ามามีบทบาทในการคิด วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล โดยตั้งอยู่บนฐานความเสมอภาคและความรับผิดชอบร่วมกัน ตามแนวพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมถือเป็นการสร้าง "สังฆะ" หรือความเป็นชุมชนแห่งการร่วมมือ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น (พระพรหมคุณาภรณ์. 2546) สอดคล้องกันกับ พระมหาชัยเดช อธิปญโญ & สมเดช (2567) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนเป็นกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการสังคมร่วมสมัย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ มิติด้านสังคมสามารถอธิบายด้วย พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ที่ช่วยสร้างความเอื้ออาทรและการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง มิติสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับ ทิธี-โอดตปปะ ที่ทำให้คนมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำลายธรรมชาติ ส่วนมิติด้านเศรษฐกิจสัมพันธ์กับ ทิฎฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ที่ชี้แนวทางการแสวงหาทรัพย์ การใช้จ่าย และการดำรงชีพอย่างถูกต้อง ด้านการปกครองสอดคล้องกับ ทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักคุณธรรมสำหรับผู้หน้าที่ต้องยึดมั่นความซื่อสัตย์ เสียสละ และยุติธรรม และมิติทางวัฒนธรรมสืบต่อด้วย กัตถุญญและประเพณีท้องถิ่น ที่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และความสามัคคีภายในชุมชน กรอบทั้งห้านี้จึงไม่เพียงแต่ทำให้ชุมชนก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ยังช่วยยกระดับจิตใจและสร้างพลังร่วมในการขับเคลื่อนสู่ความยั่งยืน สอดคล้องกันกับ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร และคณะ (2567) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาสัมมาชีพตามแนวพุทธในชุมชนสามารถอธิบายได้ด้วยประการประยุกต์ “วงจรรอริยสัง 4” เข้ากับกระบวนการพัฒนา โดยเริ่มจากการให้ชุมชนร่วมวิเคราะห์ ปัญหาและความทุกข์ (ทุกข์) เช่น การขาดรายได้ที่มั่นคงหรือการทำอาชีพที่ไม่ยั่งยืน จากนั้นจึงค้นหาสาเหตุ (สมุทัย) ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อเข้าใจรากเหง้าของปัญหาเช่นหนี้สิน ความไม่รู้ หรือการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ต่อมาคือการร่วมกันกำหนดเป้าหมายสู่ความดับทุกข์ (นิโรธ) ด้วยการออกแบบสัมมาชีพที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นในเชิงสร้างสรรค์ แล้วเข้าสู่ขั้น ร่วมปฏิบัติ ตามแนวทาง (มรรค) โดยสร้างกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้อาชีพที่เหมาะสม โดยมีหลักธรรมเช่น อิทธิบาท 4 เป็นแรงหนุนใจในการทำงาน และไตรสิกขาเป็นแนวทางพัฒนาความรู้-คุณธรรม-ปัญญา พร้อมกับการ ร่วมติดตาม และประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเป็นเจ้าของ กระบวนการนี้ทำให้สัมมาชีพไม่เพียงเกิดขึ้นจริง แต่ยั่งยืนเพราะชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนา

ไปด้วยตนเอง สอดคล้องกันกับ ไพศาล ผกาเกตุ และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา (2567) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักสังคหัตถุธรรมในการบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองคลองแห พบว่า ระดับการใช้สังคหัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “อรรถจริยา” หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ที่มีค่าคะแนนสูงสุด แสดงถึงการให้บริการด้วยความจริงใจและมุ่งเน้นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นสำคัญ ขณะเดียวกัน งานวิจัยยังเสนอแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดให้ความรู้แก่ประชาชน การใช้วาจาที่สุภาพไพเราะ การอาสาเข้าช่วยเหลือชุมชนเมื่อเกิดปัญหา รวมถึงการยึดถือหลักความเสมอภาคในการบริการทุกภาคส่วน สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความพึงพอใจต่อหน่วยงาน หากยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนอีกด้วย สอดคล้องกันกับ พระวรัญญู วรปญโญ และคณะ (2567) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหัตถุธรรมของวัดลินช้าง จังหวัดเพชรบุรี พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยเฉพาะในด้านสมานัตตตา ซึ่งสะท้อนถึงการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม ไม่แบ่งชนชั้นหรือฐานะ รองลงมาคือการทำทาน การใช้ปิยวาจา และการปฏิบัติอรรถจริยา ที่ต่างก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดในเชิงภาคสนาม เช่น มีจำนวนผู้มาขอรับความช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ภาระของวัดและผู้นำชุมชนหนักขึ้น อีกทั้งยังมีปัญหาการสื่อสารไม่สุภาพบางกรณีที่อาจสร้างความขัดแย้งหรือบั่นทอนบรรยากาศแห่งความร่วมมือ ในเชิงข้อเสนอแนะ งานวิจัยเสนอให้มีการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพื่อกำหนดแนวทางช่วยเหลือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งควรพัฒนา “ระบบการสื่อสารเชิงบวก” ให้กับพระสงฆ์และชาวบ้าน เพื่อลดปัญหาความเข้าใจผิดและสร้างบรรยากาศแห่งเมตตาในทุกมิติของการพัฒนา สอดคล้องกันกับ พระมหาอนันต์ เกษประทุม และคณะ (2567) ได้ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมยังอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นที่จะต้องหากรอบแนวทางใหม่ ๆ มาช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการใช้กรอบพุทธธรรมที่เน้นความโปร่งใส ความเสมอภาค และการเคารพสิทธิของประชาชนทุกกลุ่ม แนวทางหนึ่งคือการเชิญตัวแทนของประชาชนจากทุกกลุ่มอาชีพและเพศเข้าร่วมประชุมและรับฟังความคิดเห็นทุกครั้ง เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของชุมชน อีกทั้งผู้บริหารควรดำเนินงานด้วยหลักธรรมแห่งความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นธรรมควบคู่กับการคำนึงถึงสิทธิสตรีและการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการกำหนดทิศทางการพัฒนา นอกจากนี้ การคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีและภูมิปัญญาชุมชน ยังช่วยหล่อหลอมความสามัคคีและสร้างความภูมิใจร่วมกันในชุมชน อันจะเป็นฐานสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเติบโตอย่างมั่นคง สอดคล้องกันกับ สุทธิพันธ์ อรัญญาवास (2564) ได้ชี้ให้เห็นว่า

การพัฒนาการมีส่วนร่วมและเครือข่ายชุมชนสัมพันธ์ตามวิถีพุทธ มีรากฐานอยู่ที่ “เครือข่าย-ความไว้วางใจ-การสื่อสารเชิงคุณค่า” ซึ่งช่วยให้การทำงานร่วมกันในชุมชนมีพลังและประสิทธิภาพมากขึ้น เครือข่ายเป็นโครงสร้างสำคัญที่เชื่อมโยงกลุ่มบุคคล องค์กร และสถาบันในพื้นที่ให้เกิดการประสานงานอย่างเป็นระบบ ความไว้วางใจทำหน้าที่เป็นกลไกด้านจิตใจที่ลดความขัดแย้งและสร้างความมั่นใจในการร่วมมือกัน ขณะเดียวกัน การสื่อสารเชิงคุณค่าที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ความจริงใจ เมตตา และวาจาสุภาพจิต ก็ช่วยส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพื้นที่กลางที่ทุกฝ่ายสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเปิดกว้าง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือชุมชนสามารถร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งยังเกิดการหนุนช่วยกันข้ามกลุ่มและสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน หรือองค์กรท้องถิ่น ทำให้การพัฒนาชุมชนมีความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกันกับ พระปลัดสุรชัย จิตตมโล และคณะ (2567) ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของวัดเมืองยะลา ได้ถูกออกแบบให้อยู่ในรูป “แผน 6 ชั้น” ที่มีความเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มจาก การกำหนดประเด็น ร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง เพื่อระบุหัวข้อที่ตรงกับความต้องการของทั้งสองฝ่าย จากนั้นเข้าสู่การวางแผนกิจกรรม ที่บูรณาการหลักทาน-ปิยวาจา-อรรถจริยา-สมานัตตตา เช่น การจัดโครงการบำเพ็ญประโยชน์ การใช้ถ้อยคำที่สุภาพ การช่วยเหลือด้านวิชาการ และการทำงานแบบเสมอภาค ต่อมาโรงเรียนและชุมชนจะกำหนด ระยะเวลา ดำเนินการที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและตรวจสอบได้ พร้อมทั้งสร้าง กรอบบริการ ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เช่น การใช้สถานที่ของโรงเรียนหรือวัดเป็นศูนย์กลางการพบปะ เมื่อถึงขั้น การประชาสัมพันธ์ ก็ต้องอาศัยช่องทางหลากหลาย ทั้งสื่อออนไลน์ ป้ายประกาศ และการสื่อสารปากต่อปาก เพื่อเข้าถึงทุกกลุ่มคนในชุมชน สุดท้ายคือ การติดตามและประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ที่วัดได้จริง เพื่อนำผลลัพธ์มาปรับปรุงกิจกรรมรอบต่อไป แผนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหลักสังคหวัตถุ 4 ไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงศีลธรรม แต่เป็นพลังที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนให้เหนียวแน่นและยั่งยืน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธเป็นกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับสังคมร่วมสมัย เพื่อสร้างสมดุลทั้งวัตถุและจิตใจ โดยเน้นมิติทางสังคมผ่านพรหมวิหาร 4 สิ่งแวดล้อมด้วย หิริ-โอตตปปะ เศรษฐกิจด้วยทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 การปกครองด้วยทศพิธราชธรรม และวัฒนธรรมด้วยความกตัญญูและประเพณี ซึ่งช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งทั้งด้านคุณธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกัน แนวทางพัฒนาสัมมาชีพตามแนวพุทธประยุกต์ดวงจรรยาสัจ 4 มาสู่การวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ กำหนดเป้าหมาย และลงมือปฏิบัติร่วมกัน โดยมีหลักอิทธิบาทและไตรสิกขาเป็นแรงหนุน ทำให้เกิดอาชีพที่มั่นคงและชุมชนเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนการใช้สังคหวัตถุธรรมในงานบริการสาธารณะ พบว่ามีการเน้นอรรถจริยา การช่วยเหลืออย่างจริงใจ และการสื่อสารอย่าง

สุขภาพ เพื่อสร้างความไว้วางใจของประชาชน งานวิจัยที่ศึกษาในวัดและองค์กรท้องถิ่นยังพบว่าการปฏิบัติด้วยสมานัตตตา การให้ทาน และปิยวาจา ช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างบรรยากาศเมตตา แม้จะมีข้อจำกัดด้านภาระงานและการสื่อสารบ้างก็ตาม นอกจากนี้ยังชี้ถึงความจำเป็นในการเปิดพื้นที่ การมีส่วนร่วมที่โปร่งใส เสมอภาค และเคารพสิทธิสตรี ตลอดจนการสืบสานอัตลักษณ์วัฒนธรรม ท้องถิ่นเพื่อความสามัคคี การพัฒนาเชิงเครือข่ายและความไว้วางใจตามวิถีพุทธก็เป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างมีพลัง และสุดท้าย การประยุกต์สังคหวัตถุ 4 ในการเชื่อมโรงเรียนกับชุมชน ผ่านแผน 6 ชั้น ได้แก่ กำหนดประเด็น แผนกิจกรรม ระยะเวลา กรอบบริการ การประชาสัมพันธ์ และการประเมินผล ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนระหว่างทุกฝ่ายในพื้นที่

2. การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง

การเสริมพลัง หมายถึง การทำให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง เกิดความเชื่อมั่น และสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาชีวิตและชุมชนได้ด้วยตนเอง ในเชิงพุทธศาสนา การเสริมพลังสัมพันธ์กับหลัก "อตตวา ทิ อตตโน นาโถ" หรือ "ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน" ที่ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ต้องพัฒนาตนเองก่อนจึงจะช่วยเหลือผู้อื่นได้ (กัญญารัตน์ แก้วกมล, 2558)

การพัฒนาชุมชนในปัจจุบันไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหรือการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์และยั่งยืน โดยผสานทั้งมิติทางวัตถุ และจิตวิญญาณ หลักพุทธธรรมจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจ ศีลธรรม และความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชนซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่แม้จับต้องไม่ได้แต่ทรงพลัง ทั้งนี้ หลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยสร้างสายใยแห่งการแบ่งปัน ความรักใคร่ และความร่วมมืออันเป็นหัวใจของการเสริมพลัง (ศิวก รุขสวัสดิ์, 2023) ขณะเดียวกัน แนวคิดบรร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นรูปธรรมของการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับการพัฒนาชุมชน อีกทั้งการภาวนา 4 ยังสามารถขยายสู่ระดับชุมชนเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อสุขภาวะ กติกาสังคมที่ตั้งอยู่บนศีลธรรม และการใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ แนวคิด Engaged Buddhism ได้ผลักดันให้พระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติที่ตอบโจทยปัญหาสังคมร่วมสมัยและสร้างการตื่นรู้ร่วมกัน โดยมีกรณีศึกษาจากขบวนการ Sarvodaya Shramadana ในศรีลังกาที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างจิตสำนึกและความเมตตาสามารถนำไปสู่การพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคง ดังนั้น การพัฒนาชุมชนที่มุ่งเสริมพลังตามแนวพุทธจึงหมายถึงการผสมผสานพลังภายในและพลังภายนอกเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง มีคุณธรรม ปัญญา และพึ่งพาตนเองได้ สอดคล้องกันกับ ควิน (Queen, 2019. pp. 501-528) ได้กล่าวถึง แนวคิด Engaged Buddhism (พุทธศาสนาเชิงพุทธกิจ) ถือเป็นพัฒนาการสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่แค่การปฏิบัติในเชิงส่วนบุคคลหรือเป็นเพียงคำสอนในทางทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ก้าวออกมาเชื่อมโยงกับสังคมและโลกภายนอกที่เต็มไปด้วยปัญหาหลากหลาย

ทั้งความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงความขัดแย้งทางสังคม โดยแก่นสำคัญของแนวคิดนี้คือการสร้างการ “ตื่นรู้ร่วมกัน” ของคนในชุมชนให้เห็นถึงความทุกข์และปัญหาที่เชื่อมโยงถึงกันทั้งหมด (interconnected suffering) และหาทางออกด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ใช่การแก้ปัญหาแบบต่างคนต่างอยู่ แต่เป็นการใช้หลักเมตตา กรุณา และปัญญา มาเป็นฐานในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สอดคล้องกันกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธจะเน้นที่การพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก โดยมุ่งเสริมสร้างพลังแห่งปัญญา และ พลังแห่งคุณธรรม ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลและในชุมชนเป็นอันดับแรก หลักธรรมที่มีคุณนำมาใช้เป็นแกนหลักในการพัฒนา ได้แก่

1) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ศีลคือการมีระเบียบวินัยและความสัมพันธ์อันดีงาม สมาธิคือความตั้งมั่นและมีสติรู้ตัว และปัญญาคือความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง

2) อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ ฉันทะคือความพึงพอใจและพอใจที่จะทำ วิริยะคือความเพียรพยายาม จิตตะคือความตั้งใจและเอาใจใส่ และวิมังสาคือการตรวจสอบและไตร่ตรองอย่างรอบคอบ

3) พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เป็นหลักธรรมที่สร้างสายใยแห่งความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน เมตตาคือความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณาคือความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มุทิตาคือความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และอุเบกขาคือการวางใจเป็นกลาง

พระไพศาล วิสาโล (2561) เน้นย้ำว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องเป็นการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก ไม่ใช่เพียงแค่การเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมถึงการพัฒนาด้านจิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน ท่านมองว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ความเครียด ความขัดแย้ง และวิกฤตสิ่งแวดล้อม ล้วนมีรากเหง้ามาจาก "ความเห็นแก่ตัว" และ "ความไม่รู้" ของมนุษย์ ท่านจึงเสนอแนวทางแก้ไขโดยใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ ดังนี้

1) สติ (Mindfulness) การมีสติคือการรู้ตัวทั่วพร้อมในปัจจุบันขณะ ซึ่งช่วยให้เรามองเห็นปัญหาตามความเป็นจริง ไม่หลงไปกับอารมณ์หรือความอยากได้อย่างมี การมีสติยังช่วยให้เกิดความ "พอ" และ "พอดี" ซึ่งเป็นรากฐานของความยั่งยืน

2) ปัญญา (Wisdom) การมีปัญญาคือการมองเห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง และเข้าใจว่าทุกอย่างในโลกนี้ล้วนสัมพันธ์กัน การมีปัญญาจะนำไปสู่การกระทำที่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

3) การแบ่งปันและเสียสละ ท่านมองว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้เมื่อคนในสังคมมีความเมตตา กรุณา และพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งที่มีให้แก่ผู้อื่น โดยไม่ยึดติดกับตัวตนหรือผลประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป

การประยุกต์ใช้ในบริบทชุมชน

การสร้าง ชุมชนที่มีสติ จึงเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง โดยเริ่มจากการฝึกสมาธิและเจริญสติในระดับบุคคล จากนั้นจึงขยายผลไปสู่ระดับกลุ่มและชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีสติมากขึ้น พวกเขาจะสามารถสื่อสารกันด้วยความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาจากภายในนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายนอกอย่างยั่งยืน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกันกับ เสถียรพงษ์ วรรณปก (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนแบบพุทธ ต้องใช้หลัก พรหมวิหาร 4 ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน การเสริมพลังจึงเกิดขึ้นจากความเมตตาและความเข้าใจซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง หลัก พรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ถือเป็นกรอบคุณธรรมที่มีพลังต่อการหล่อหลอมความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับบุคคลและสังคม เมื่อชุมชนได้น้อมนำหลักธรรมดังกล่าวมาเป็นแนวทาง จะก่อให้เกิดการเสริมพลังที่เป็นจริง

เมตตา เป็นรากฐานของความปรารถนาดีและการแสดงออกถึงความจริงใจต่อกัน เมื่อชุมชนมีเมตตาเป็นแกนกลางในการอยู่ร่วม จะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลโดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การแบ่งปันอาหาร เครื่องใช้ หรือแรงงานระหว่างเพื่อนบ้านในยามเดือดร้อน สิ่งนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ปัญหาของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งเบาบางลง แต่ยังสร้างความรู้สึกอบอุ่นใจที่ทุกคนต่างมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ

กรุณา เป็นการขยายผลจากเมตตาไปสู่การลงมือแก้ไขปัญหา เมื่อชุมชนไม่เพิกเฉยต่อความทุกข์ยากของกันและกัน ย่อมก่อให้เกิดพลังในการร่วมกันหาทางออก เช่น การรวมกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ การจัดกองทุนชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือการสร้างโครงการเพื่อคนพิการ สิ่งเหล่านี้คือการเสริมพลังทางสังคมที่สะท้อนความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อันทำให้ชุมชนลดความเหลื่อมล้ำและยืนอยู่บนความเป็นธรรมมากขึ้น

มุทิตา คือพลังแห่งการชื่นชมยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่น เมื่อชุมชนยึดหลักมุทิตาได้ ก็ลดทอนความอิจฉาริษยาและการแข่งขันเชิงลบ กลายเป็นพื้นที่ที่สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีครอบครัวหนึ่งประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ คนในชุมชนกลับไม่รู้สีกว่าตนด้อยกว่า แต่กลับยินดีและร่วมกันขยายผลไปยังครอบครัวอื่น ๆ สิ่งนี้จึงเสริมพลังทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ไปพร้อมกัน

อุเบกขา คือการวางใจอย่างเป็นกลาง ไม่เอนเอียงเพราะรักหรือชัง แต่ใช้ปัญญาพิจารณาสถานการณ์อย่างรอบคอบ เมื่อชุมชนยึดหลักอุเบกขาในการจัดการปัญหา เช่น ข้อขัดแย้งเรื่องทรัพยากรหรือความเห็นต่างทางการเมืองในพื้นที่ ก็จะไม่ปล่อยให้อารมณ์นำพา แต่ใช้สติและปัญญาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาอย่างยุติธรรม สิ่งนี้ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้ด้วยความสงบและมีเสถียรภาพ

สรุปได้ว่า การเสริมพลังตามแนวพุทธเป็นกระบวนการสร้างความตระหนักรู้และความมั่นใจในศักยภาพของประชาชน เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางการชีวิตและชุมชนได้ด้วยตนเอง การพัฒนาที่แท้จริงจึงมิได้หยุดอยู่ที่โครงสร้างพื้นฐานหรือเศรษฐกิจ แต่รวมถึงการพัฒนาจิตใจ ศีลธรรม และความสัมพันธ์ภายในชุมชนด้วย พุทธธรรมเป็นรากฐานสำคัญ เช่น ไตรสิกขาและอิทธิบาท 4 ที่ช่วยผลักดันให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ สังคหวัตถุ 4 และแนวคิดบวรยังทำหน้าที่เชื่อมโยงคน วัด บ้าน และโรงเรียนให้กลายเป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ขณะเดียวกัน พรหมวิหาร 4 ช่วยสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก ทั้งเมตตาที่เกื้อกูล กรุณาที่ผลักดันให้ช่วยเหลือ มุทิตาที่สร้างพลังบวกจากการยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และอุเบกขาที่ทำให้ชุมชนแก้ปัญหาด้วยความยุติธรรม เมื่อชุมชนฝึกสติและสมาธิเป็นพื้นฐาน การสื่อสารจะเต็มไปด้วยความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และเพิ่มความร่วมมือ นอกจากนี้ แนวพุทธเชิงปฏิบัติร่วมสมัยยังเน้นการตื่นรู้ร่วมกันและการทำงานเพื่อส่วนรวม การผสานพลังภายในกับพลังภายนอกเช่นนี้ ทำให้ชุมชนมีคุณธรรม ปัญญา พึ่งตนเองได้ และก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน

การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน เน้นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ (ความรู้ ทักษะ ภูมิปัญญา) หรือทุนทางสังคม (เครือข่าย ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์) มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แนวพุทธมองว่าทุกคนมี "ปฐิสมะระ" คือคุณค่าของบุคคลที่สามารถถูกใช้ให้ถูกต้องตรงกับความสามารถ เพื่อให้เกิดความเจริญแก่สังคมโดยรวม (วิไลวรรณ ชูช่วย, 2561) สอดคล้องกันกับ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร และคณะ (2567) ได้ศึกษาการออกแบบแนวทางพัฒนาสัมมาชีพตามแนวพุทธนั้นสามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้ โดยใช้กระบวนการเชิงคุณภาพผ่านการเก็บข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างพระสงฆ์และบุคคลสำคัญ 7 รูป/คน แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยชี้ว่า การพัฒนาสัมมาชีพตามหลักอริยสัจ 4 ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึง ปัญหาและความทุกข์ ที่เกิดจากการประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคง, มองเห็น เหตุแห่งทุกข์ จากการขาดความรู้และทรัพยากร, วางเป้าหมายแห่ง ความดับทุกข์ ด้วยอาชีพที่ถูกต้องและมั่นคง และกำหนด แนวทางแห่งมรรค ที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง โดยการใช้ทุนของชุมชนเอง ได้แก่ ทุนบุคคล (แรงงาน ความสามารถ), ทุนปัญญา (ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น), และทุนเครือข่าย (การรวมกลุ่ม ความร่วมมือ) เป็นเครื่องมือสำคัญ ผลลัพธ์สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อชุมชนปรับกระบวนการพัฒนาตามกรอบนี้ จะสามารถสร้างอาชีพที่ชอบด้วยธรรมะ มีคุณธรรมรองรับ และส่งเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและจิตใจของชุมชนได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกันกับ พรหมทิพย์ อางหาญ และคณะ (2566) ได้ศึกษาใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน (วางแผน-ปฏิบัติ-สังเกต-สะท้อนผล) เพื่อพัฒนาระบบ “ออมชุมชนวิถีพุทธ” ในเครือข่าย “บวร” ตำบลหนองนมวัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าการนำหลักศีล-สมาธิ-ปัญญามาเป็นทุนทางวัฒนธรรมช่วยปลูกฝังวินัยการ

ออมในชุมชนได้จริง ส่งผลให้สมาชิกมีพฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างพอประมาณและมีการออมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล ช่วยเหลือกันระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน เกิดกลไกการจัดการกองทุนชุมชนที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคงขึ้น มีรายได้เสริม และได้รับการดูแลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ งานวิจัยสรุปว่าวิถีพุทธสามารถเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาระบบออมชุมชนรองรับสังคมสูงวัยได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกันกับ สุพิชชาญ์ พรพิชยธนวรงค์, พระเทพวชิรโกศล และพระธรรมวชิราจารย์ (พ.ศ. 2567) ได้ศึกษาการมุ่งบูรณาการ “หลักพุทธธรรม” เข้ากับ “ศาสตร์พระราชา” เพื่อพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้กระบวนการสำรวจสภาพทั่วไป วิเคราะห์ห้วงค์ประกอบของทุนชุมชน และติดตามขั้นตอนการพัฒนา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การนำคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ความซื่อสัตย์ เสียสละ และการพึ่งตนเอง มาผนวกกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคนในท้องถิ่น และนำไปสู่การสร้างกรอบพัฒนาที่เน้น คุณธรรม-ความพอเพียง-การมีส่วนร่วม เป็นฐานทุนสำคัญ ช่วยให้ชุมชนมีความมั่นคง ยั่งยืน และสามารถเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ สอดคล้องกันกับ จงกลดี พงษ์ศรี (2566) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของวัดกับชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นสารนิพนธ์เชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และภาคีเครือข่าย พบผลการวิจัยว่า วัดมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์รวมทุนทางศีลธรรมและแหล่งความรู้ที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน วัดสามารถจัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่เชื่อมโยงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะและคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน อีกทั้งยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เกิดกระบวนการเครือข่ายที่เน้นการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน ผลที่ตามมาคือเกิดความเข้มแข็งของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนแน่นแฟ้นขึ้น และสามารถสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกันกับ รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ (2567) ได้นำเสนอกรอบ “การจัดการความรู้ชุมชน 5 ดี” สู่อุปกรณ์นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” พบว่าผลการวิจัยสามารถยกระดับศักยภาพชุมชนได้หลายมิติ โดยชี้ว่าการเสริมสร้างทุนความรู้ควบคู่กับการใช้ทุนบุคคล สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า “5 ดี” ได้แก่ คนดี ความรู้ดี เครือข่ายดี วัฒนธรรมดี และสิ่งแวดล้อมดี มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และความร่วมมือของชุมชน นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอว่ากระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ และต่อยอดเป็นนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน สะท้อนว่าพุทธธรรมสามารถประยุกต์ใช้ในระดับโครงสร้างชุมชนเพื่อเสริมความเข้มแข็งทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมได้จริง สอดคล้องกันกับ มนตรี พิงลิ, สุรพล พรหมกุล และสุชีพงษ์ สวัสดิ์ทา (พ.ศ.

2568) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของพลเมืองในการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม 400 คน และเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 12 คน ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่สำคัญ เช่น ศีล 5 ทัฬหีธรรมมีกัตถสังวัตตนิกรธรรม และอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมความร่วมมือของคนในชุมชน ทั้งในด้านการมีส่วนร่วม การเสียสละ และการสร้างความไว้วางใจ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมสามารถใช้เป็น “เครื่องมือเชิงนโยบาย” ในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนได้ สอดคล้องกันกับ พระโกศล มณีรัตน และพระมหาสุชาติ ชยวฑฺฒโน (พ.ศ. 2566) ได้ศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเลย โดยเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ผลวิจัยชี้ว่าการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีพุทธทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดความสามัคคี และสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง โดยการใช้กรอบอริยสัจ 4 ทำให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและแก้ไขด้วยทุนภายในตนเอง จนเกิดอาชีพที่มั่นคงและมีคุณธรรมรองรับ การออมชุมชนวิถีพุทธในเครือข่ายบวรยังปลูกฝังวินัย โปร่งใส และเกื้อกูลระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ขณะที่การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับศาสตร์พระราชาส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้มั่นคงและเป็นต้นแบบแก่พื้นที่อื่นๆ บทบาทของวัดยังสำคัญต่อการเป็นศูนย์กลางศีลธรรมและความรู้ที่เชื่อมโยงผู้คนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การจัดการความรู้ “5 ดี” ก็ช่วยสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับท้องถิ่น หลักพุทธธรรม เช่น ศีล 5 และอิทธิบาท 4 ยังเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจ ส่วนการใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยสร้างสามัคคีและระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ทำให้ชุมชนเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณธรรมควบคู่กัน

4. การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี

การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี คือ การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น พร้อมกับการสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจภายในชุมชน แนวพุทธศาสนาเน้นหลัก “สมานัตตตา” คือการวางตนเสมอกัน มีความสามัคคี และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงของชุมชน (นพดล ภูมิภักดิ์ 2566) สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ พัลลภ หา รุคาจา (2562) ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในพื้นที่จังหวัดลำพูน โดยมุ่งเน้นไปที่การถอดบทเรียนจากชุมชนในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นกรอบคิดสำคัญในการกำหนดทิศทางชีวิต ไม่ว่าจะเป็นหลักทัฬหีธรรมมีกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 ที่ให้แนวทางการประกอบอาชีพและการดำรงชีพอย่างมีคุณค่า หลักศีล 5 ที่สร้างรากฐานแห่งความดีงามและความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน หลักอิทธิบาท 4 ที่หนุนเสริมให้เกิดความเพียร

พยายามและความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และหลักภาวนา 4 ที่มุ่งเน้นการพัฒนากาย จิต สติปัญญา และปัญญาภายใน ผลลัพธ์คือชุมชนสามารถกำหนดแผนชีวิตได้อย่างรอบด้าน ครอบคลุม ทั้งด้านกาย ใจ และปัญญา อันเป็นการพัฒนาเชิงองค์รวมที่เกื้อหนุนความเข้มแข็งและการอยู่ร่วมกัน อย่างยั่งยืนของสังคมท้องถิ่น สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ พระอธิการสมชาย มณีรัตน์ และคณะ (2563) ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาคนในชุมชน งานวิจัยชี้ว่า “หลักพุทธธรรมสร้างคนให้คุณภาพ” เพราะช่วยปลูกฝังคุณค่าการดำเนินชีวิตอย่าง พึงพาตนเอง ไม่หลงไปกับวัตถุนิยมและการบริโภคที่เกินจำเป็น ผลการวิจัยยังพบว่าหลักธรรม ดังกล่าวช่วยส่งเสริมความขยันและการประกอบสัมมาชีพที่สุจริต ตลอดจนปลูกฝังนิสัยการออมและ ความเรียบง่ายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน นอกจากนี้ ยังสร้างบรรยากาศแห่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่ง เกื้อหนุนความสามัคคีและความไว้วางใจในสังคม การนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เช่นนี้จึงเป็น เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน และสร้างความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกันกับ อรุณี สุเจตน์นันท (2565) ได้นำเสนอการวิเคราะห์เชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิง ลึกและการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อสะท้อนบทบาทของหลักพุทธธรรมต่อการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัย ชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีการบูรณาการหลักธรรมสำคัญ เช่น กัลยาณมิตรธรรม 7 ที่เน้นการมีเพื่อนและผู้นำที่ ดี สังคหวัตถุ 4 ที่ส่งเสริมการให้ทาน การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือ และการอยู่ร่วมอย่างเสมอภาค ตลอดจนสาราณียธรรม 6 ที่ย้ำถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความกตัญญู ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความ สามัคคีในชุมชน อีกทั้งหลักจักร 4 และบุญกิริยาวัตถุ 3 ยังช่วยเสริมพลังด้านศีลธรรมและการปฏิบัติ กิจกรรมร่วมกัน จนนำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคน ความร่วมมือที่ยั่งยืน และการสร้างเครือข่ายทาง สังคมที่มั่นคง ชุมชนจึงไม่เพียงพึ่งพาทรัพยากรภายนอก แต่สามารถยืนหยัดได้ด้วยทุนทางสังคมและ คุณธรรมภายในของตนเอง สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ ณัฐภัทร อยู่ประไพ และคณะ (2563) ได้ นำเสนอการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods) ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว โดยใช้หลัก สามัคคีธรรม เป็นกรอบสำคัญในการสร้างเครือข่ายสวัสดิการแรงงานหญิงนอกระบบ งานวิจัยพบว่าเมื่อคนในชุมชน ได้รับการส่งเสริมให้รวมตัวกันอย่างเป็นระบบ จึงก่อให้เกิดพลังทางสังคมที่เอื้อต่อการจัดการตนเองได้ ดีขึ้น การบูรณาการระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพช่วยสะท้อนให้เห็นทั้งมิติผลลัพธ์ที่เป็น ตัวเลข และมีตีความรู้สึก ความพึงพอใจ และความผูกพันของแรงงานหญิงกับชุมชน ผลที่ตามมาคือ เกิดการร่วมมือกันในระดับครอบครัว กลุ่มอาชีพ และทั้งชุมชน ทำให้เกิดเครือข่ายที่แข็งแรงมากขึ้น ที่ สำคัญ การพึ่งพาตนเองในด้านสวัสดิการและเศรษฐกิจยังมีความยั่งยืน ไม่ขึ้นกับหน่วยงานภายนอก มากนัก แสดงให้เห็นว่าการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่นสามัคคีธรรม สามารถเป็นฐานคิดเชิง พัฒนาได้ สอดคล้องกันกับ ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์ (ตีพิมพ์ในมหาจุฬาฯ เชียงใหม่) ได้เสนอว่าแนวคิด การพัฒนาชุมชนแบบพุทธ เช่น อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 เป็นฐานสำคัญที่ช่วยให้ ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง แนวคิดเหล่านี้ไม่เพียงแต่เน้นการ

พัฒนาด้านวัตถุหรือโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังคงรวมถึงการพัฒนาจิตใจและความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน อธิปไตย 4 ทำให้คนในชุมชนมีเป้าหมาย มีความเพียร และมีสติปัญญาในการแก้ไขปัญหา สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมความเอื้อเฟื้อ การใช้เวลาไพเราะ และความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ขณะที่พรหมวิหาร 4 ช่วยสร้างความเมตตา กรุณา และความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสงบสุขภายในชุมชน แนวคิดทั้งหมดนี้เมื่อบูรณาการเข้าด้วยกัน จึงกลายเป็นรากฐานที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความสมดุล และยืนหยัดอยู่ได้ด้วยพลังของตนเอง สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ (2561) ได้ทำการวิจัยกึ่งทดลองที่มุ่งเน้นการพัฒนาตนเองของนักศึกษา ปวช.3 โดยใช้กรอบแนวคิดจาก หลักสามัคคีธรรม เป็นแกนสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมตามหลักธรรมดังกล่าวช่วยให้นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี และความเมตตา ในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนและสังคมรอบข้าง ผลที่ได้ยังมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงถึงความน่าเชื่อถือของแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพัฒนาการทางจิตใจและสังคมของเยาวชน งานวิจัยนี้จึงเป็นหลักฐานสำคัญว่าการบูรณาการคุณค่าทางศีลธรรมเข้าสู่การเรียนรู้สามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างสมดุลทั้งด้านวิชาการและด้านคุณธรรมจริยธรรมได้

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถูกนำมาเป็นกรอบคิดในการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านการดำรงชีพที่สุจริต การปลูกฝังคุณธรรม และการสร้างความสมดุลในชีวิต หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ประโยชน์ ศีล 5 อธิปไตย 4 และภาวนา 4 ช่วยให้คนในชุมชนมีทิศทางชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืน ขณะเดียวกันการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 กัลยาณมิตรธรรม และสาราณียธรรม ก็ส่งเสริมความเอื้อเฟื้อ ความสามัคคี และความไว้วางใจระหว่างกัน จนนำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง งานวิจัยเชิงปฏิบัติการและเชิงกึ่งทดลองยังยืนยันว่าการจัดกิจกรรมตามแนวพุทธสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้เรียนและสมาชิกชุมชนในเชิงบวก ทำให้เกิดความซื่อสัตย์ ขยัน รับผิดชอบ และเมตตาในสังคม ผลลัพธ์โดยรวมแสดงว่าหลักธรรมเหล่านี้มีใช้เพียงแนวคิดเชิงศาสนา หากแต่เป็นฐานการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งมิติของคน เศรษฐกิจ และชุมชน ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาตนเอง และความร่วมมือ

2.3. แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน หมายถึง กรอบความคิด หลักการ หรือวิธีการที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นทิศทางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง แนวทางเหล่านี้มีได้เป็นเพียงสูตรสำเร็จ แต่เป็นแนวคิดที่ช่วยกำหนดวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของแต่ละชุมชน โดยทั่วไป แนวทางการพัฒนาชุมชนมักเน้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นหัวใจหลัก เพราะชุมชนไม่ใช่เพียงผู้รับการพัฒนา แต่เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมลงมือปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็ต้องอาศัย การเสริมสร้างศักยภาพ และการใช้ ทุนทางสังคม ที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายความสัมพันธ์ หรือค่านิยมทางวัฒนธรรม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างมีพลัง

ดังนั้น แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนจึงหมายถึง แนวทางปฏิบัติและกรอบความคิดที่ช่วย กำหนดทิศทางการพัฒนา โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงพลังภายในชุมชนกับการสนับสนุน จากภายนอก เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างมีระบบ มีส่วนร่วม

1. แนวทางการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม

กระบวนการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทอย่างแท้จริงในทุก ขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ตลอดจนการ ติดตามและประเมินผล โดยถือว่าประชาชนไม่ใช่เพียงผู้รับการพัฒนา แต่เป็นเจ้าของและผู้ขับเคลื่อน การพัฒนาร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมเช่นนี้จะช่วยให้โครงการหรือ กิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความ รับผิดชอบร่วม และทำให้การพัฒนามีความต่อเนื่องและยั่งยืนมากยิ่งขึ้นครับ สอดคล้องกันกับ สัมฤทธิ์ แก่นจันทร์ และคณะ (2568/2025) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนา ท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเน้นบทบาทของประชาชน ในฐานะ “ผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา” มากกว่าผู้รับเพียงฝ่ายเดียว ผลการศึกษาพบว่า การมี ส่วนร่วมในทุกมิติ ได้แก่ การเสนอความคิดเห็น การร่วมวางแผนโครงการ การเข้ามามีบทบาทในการ ดำเนินกิจกรรม รวมถึงการร่วมติดตามและประเมินผล ส่งผลให้แผนงานและโครงการต่าง ๆ ของ ท้องถิ่นสอดคล้องกับความต้องการจริงของประชาชน อีกทั้งยังสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของโครงการ และเพิ่มความยั่งยืนของผลลัพธ์

1. การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การจัดเวทีประชาคมหรือเวทีสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและสะท้อนปัญหาที่แท้จริง ลดการวางนโยบายแบบบนลงล่าง (Top-down) และหันมาใช้แนวทางร่วมคิด (Participatory Planning)

2. การร่วมคิด ร่วมวางแผน ประชาชนไม่เพียงเป็นผู้ให้ข้อมูล แต่ยังมีสิทธิในการกำหนดแนว ทิศทางการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นตอนวางแผนทำให้แผนงานมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและ บริบทชุมชน

3. การร่วมปฏิบัติ (Co-implementation) ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรม เช่น โครงการสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ หรือกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม ช่วยสร้างความรู้สึกร่วม “เป็น เจ้าของ” (Ownership) ต่อโครงการ

4. การติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation) การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ทำให้ประชาชนตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐกับชุมชน และปรับปรุงโครงการให้สอดคล้องต่อไป

5. การสร้างเครือข่ายภาคี (Networking) การประสานความร่วมมือระหว่างเทศบาล ภาคประชาสังคม กลุ่มอาชีพ โรงเรียน และวัด

เครือข่ายภาคีช่วยแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ เสริมความเข้มแข็งให้การพัฒนา

6. การจัดเวทีเรียนรู้ร่วม (Collective Learning Platform) จัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น เวทีชุมชน เวทีเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

เวทีเหล่านี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมและพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน

7. ผลลัพธ์ต่อความยั่งยืน การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ: ประชาชนร่วมออกแบบโครงการที่สนับสนุนอาชีพและรายได้ การพัฒนาเชิงสังคม ความสัมพันธ์ภายในชุมชนแน่นแฟ้นขึ้น เกิดความไว้วางใจและสามัคคี การพัฒนาเชิงสิ่งแวดล้อม ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรและสร้างความสมดุลระหว่างการใช้กับการรักษา สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ วิลาวลัย รุยนต์ (2564) ได้ทำการวิจัยเชิงพื้นที่ในจังหวัดพัทลุง พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผลมีผลโดยตรงต่อการสร้าง "ความเป็นเจ้าของ" ของชุมชนต่อโครงการ และช่วยให้การพัฒนาเกิดผลจริงอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีข้อสรุปเชิงประเด็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เมื่อชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด ไปจนถึงการติดตามประเมินผล ทำให้โครงการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยสร้างความต่อเนื่อง ลดปัญหาการถูกทอดทิ้งกลางคัน

2. การสร้างความเป็นเจ้าของ (Ownership) ประชาชนรู้สึกว่าเป็นโครงการของตนเอง มีความภาคภูมิใจและพร้อมที่จะดูแลรักษา ส่งผลต่อการเพิ่มความรับผิดชอบพร้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

3. บทบาทผู้นำชุมชน ผู้นำมีหน้าที่เป็นตัวกลางประสานความคิด สร้างแรงบันดาลใจ และสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน หากผู้นำมีความโปร่งใสและเสียสละ จะช่วยเสริมแรงขับเคลื่อนการพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

4. เวทีประชาคมโปร่งใสและสม่ำเสมอ การเปิดเวทีประชาคมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น และการตรวจสอบซึ่งกันและกัน ความโปร่งใสในการจัดเวทีสร้างความไว้วางใจ ลดข้อขัดแย้ง และเพิ่มการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในสังคม

5. ผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนา เมื่อการมีส่วนร่วมเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้เกิดความมั่นคงทางสังคม และเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ อติญาณ์ ศรเกษตริณ และคณะ (2564) วิจัย CBPR/PAR เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบ

กระบวนการมีส่วนร่วม 4 ระยะ (วางแผน-ดำเนินการ-กำกับติดตาม-ประเมินผล) ส่งผลให้คะแนนคุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แนวทางคือให้ อปท.ต่อยอด “โรงเรียนผู้สูงอายุ” ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแกน สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ จงกลดี พงษ์ศรี (2565) ได้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์ว่าด้วย “การมีส่วนร่วมของวัดกับชุมชน” ชี้ว่าศาสนสถานเป็นศูนย์กลางทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการระดมทรัพยากรและการมีส่วนร่วมในมิติสวัสดิการ-วัฒนธรรม แนวทางคือประสานบทบาทวัด-ชุมชน-รัฐ ตั้งคณะทำงานร่วมและกลไกติดตามร่วม สอดคล้องกันกับ ยศกร วรธนวิจิตร และคณะ (2567) ได้พัฒนาสื่อ VR/AR เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนร่วมออกแบบ ผลพบว่าระดับการมีส่วนร่วมสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจของชุมชนและนักท่องเที่ยว แนวทางคือใช้เทคโนโลยีเป็น “แพลตฟอร์ม” ให้ชุมชนกำหนดเรื่องเล่า ออกแบบเนื้อหา และประเมินผลร่วม

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคิดวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน จนถึงการติดตามและประเมินผล ประชาชนไม่ใช่เพียงผู้รับ แต่เป็นเจ้าของและผู้ขับเคลื่อนโครงการ การมีส่วนร่วมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพิ่มความรับผิดชอบร่วม และทำให้การพัฒนายั่งยืน การจัดเวทีประชาคมและเวทีเรียนรู้ร่วมช่วยให้ความคิดเห็นของคนในชุมชนถูกสะท้อนอย่างแท้จริง การร่วมคิดร่วมวางแผนทำให้โครงการสอดคล้องกับปัญหาและบริบทชุมชน การร่วมปฏิบัติและการติดตามประเมินผลเสริมสร้างความโปร่งใสและความไว้วางใจ เครือข่ายภาคีช่วยแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ การใช้ทุนทางสังคม เช่น วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และเครือข่ายความสัมพันธ์ ขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างมีพลัง บทบาทผู้นำชุมชนสำคัญต่อการสร้างแรงขับเคลื่อนและเทคโนโลยีสามารถเป็นเครื่องมือสนับสนุนความร่วมมือและการออกแบบกิจกรรมในชุมชน

2. แนวทางการเสริมสร้างพลังและศักยภาพ

แนวทางหรือวิธีการที่มุ่งเน้นไปที่การทำให้ประชาชนหรือชุมชน มีอำนาจในการตัดสินใจและจัดการตนเอง โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และการเข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนการสร้างเชื่อมั่นในคุณค่าและพลังของตนเอง แนวทางนี้ถือว่าการพัฒนาไม่ควรเป็นการ “พึ่งพาคนนอก” เพียงอย่างเดียว แต่ควรทำให้คนในชุมชน ลุกขึ้นมาจัดการปัญหาและอนาคตของตนเอง ได้อย่างมีระบบและมั่นคง สอดคล้องกันกับ พินทุสร โพธิ์อุไร (2564) พบว่า การเสริมพลังชุมชนต้องไม่ใช่เพียงการสนับสนุนจากภายนอก แต่ต้องสร้างพลังจากภายในชุมชนเอง ผ่านการใช้ทุนชุมชน ผู้นำที่หลากหลาย และการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถอธิบายประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. การใช้ทุนชุมชน (Community Assets) ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนมนุษย์ของชุมชน เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา เมื่อชุมชนดึงเอาทุนเหล่านี้มาใช้ จะเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองและสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

2. บทบาทของผู้นำแนวร่วมหลายภาคส่วน (Multi-sectoral Leadership) ไม่เพียงแต่ผู้นำชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงแกนนำเยาวชน กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐ/เอกชน การมีผู้นำหลากหลายช่วยให้ชุมชนมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง และสร้างความชอบธรรมต่อการดำเนินโครงการ

3. วงจรเรียนรู้และติดตามผลต่อเนื่อง (Participatory Learning Cycle) กระบวนการเรียนรู้ไม่จบแค่การฝึกอบรม แต่ต้องมีการทดลองปฏิบัติจริง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสะท้อนผลกลับมา การติดตามอย่างต่อเนื่องทำให้เห็นความก้าวหน้า ปรับปรุงวิธีการ และสร้างพลังใจแก่สมาชิก

4. ความเข้มแข็งเชิงโครงสร้าง (Structural Empowerment) การจัดตั้งกลไก เช่น คณะกรรมการชุมชน กลุ่มอาชีพ หรือเครือข่ายภาคี โครงสร้างเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีพื้นที่กลางในการกำหนดกติกา วางแผน และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

5. ความเข้มแข็งเชิงปัจเจก (Individual Empowerment) สมาชิกในชุมชนเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าตัดสินใจ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อโครงการ ชาวบ้านไม่เพียงเป็นผู้รับ แต่เป็นผู้ริเริ่ม ผู้วางแผน และผู้ตัดสินใจในประเด็นที่กระทบชีวิตของตน

6. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (Expected Outcomes) ชุมชนมีความสามารถในการจัดการปัญหาด้วยตนเอง เกิดความร่วมมือระหว่างสมาชิกและองค์กรภายนอก สุขภาวะของประชาชนดีขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สอดคล้องกันกับ ธนากร บุญเกิด (2567) ซึ่งว่า “พลังชุมชน + การมีส่วนร่วมเชิงลึก” คือหัวใจหลักของความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน โดยสามารถอธิบายเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์และแผนธุรกิจ (Vision & Business Plan Co-creation) ชุมชนไม่ได้เป็นเพียงผู้ผลิต แต่มีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายทิศทาง (Vision) และวางแผนกลยุทธ์ด้านการผลิต การตลาด และการจัดการ สิ่งนี้สร้างความสอดคล้องระหว่างความต้องการของชุมชนกับความเป็นไปได้เชิงเศรษฐกิจ

2. การสร้างแกนนำและผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Community Leadership) มีการพัฒนาแกนนำในระดับต่าง ๆ เช่น ผู้นำชุมชน เยาวชน และกลุ่มสตรี ให้เป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการ ผู้นำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก สร้างความน่าเชื่อถือและแรงศรัทธา

3. การสร้างกติกากลางและความโปร่งใส (Community Governance) ชุมชนร่วมกันกำหนดกติกา เช่น การแบ่งปันผลประโยชน์ การบริหารรายได้ และการควบคุมคุณภาพสมุนไพร กติกาที่เป็นธรรมและโปร่งใสช่วยลดความขัดแย้ง และสร้างความเชื่อมั่นต่อการดำเนินงาน

4. การเชื่อมโยงเครือข่ายตลาดและหน่วยงาน (Networking & Partnership) มีการสร้างเครือข่ายกับผู้ประกอบการ โรงพยาบาล หน่วยงานรัฐ และสถาบันการศึกษา เพื่อสนับสนุนการผลิตและการตลาด การเชื่อมโยงนี้ทำให้วิสาหกิจสามารถเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น และได้รับการสนับสนุนทางวิชาการและการเงิน

5. การถือครองร่วม (Collective Ownership) สมาชิกทุกคนมีส่วนในความเป็นเจ้าของวิสาหกิจ ทั้งในเชิงกายภาพ (ทรัพย์สิน ผลผลิต) และเชิงสัญลักษณ์ (ชื่อเสียง ความภาคภูมิใจ) การถือครองร่วมนี้สร้างแรงจูงใจให้ชุมชนดูแลและพัฒนาวิสาหกิจอย่างต่อเนื่อง

6. ความรับผิดชอบร่วมต่อผลลัพธ์ (Shared Responsibility) สมาชิกชุมชนร่วมกันรับผิดชอบต่อผลสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการแบ่งงาน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการเรียนรู้ร่วมกัน

7. ผลลัพธ์เชิงยั่งยืน (Sustainability Outcomes) ชุมชนมีรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายและความสามัคคีในชุมชน การใช้สมุนไพรท้องถิ่นช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์และทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ สอดคล้องกันกับ จริยญา ดาก้า (2566) พัฒนาโปรแกรม เสริมพลังผู้ดูแลผู้สูงอายุพึ่งพิง (ฝึกความรู้ ทักษะ การโค้ชที่เลี้ยง) ทำให้ผู้ดูแลมีความสามารถดูแล/ผู้ป่วยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งการเสริมพลังที่ได้ผลต้องมียุทธศาสตร์ประกอบความรู้+การฝึกปฏิบัติจริง+กำกับติดตามต่อเนื่อง สอดคล้องกันกับ คอริเยาะ เลาะปนา (2567) ทบทวนการเสริมพลังชุมชนในการป้องกันโรคไม่ติดต่อ (NCDs) เสนอกรอบ “ปรับพฤติกรรมบุคคล ควบคุมภัยระดับศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน” เพื่อให้เกิดการตระหนัก เข้าใจปัญหา ตั้งเป้าหมาย และหาแนวทางที่สอดคล้องบริบท นำไปสู่สุขภาวะชุมชนที่ยั่งยืน สอดคล้องกันกับ เลียงอุปมัย (2567) ได้จัดทำโปรแกรม เสริมพลังแกนนำชุมชน เพื่อควบคุม ป้องกันโรคไข้เลือดออก (8 สัปดาห์) ทำให้ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมของแกนนำดีขึ้น และขยายผลสู่ชุมชนได้จริง ย้ำความสำคัญของเวทีเรียนรู้ การโค้ชหน้างาน และการติดตามหลังจบโปรแกรม

สรุปได้ว่า การเสริมพลังชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นพลังจากภายใน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และผู้นำที่หลากหลายเป็นรากฐานสำคัญ ทำให้เกิดการเรียนรู้และการจัดการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่มีการจัดตั้งกลไกและโครงสร้างที่โปร่งใสจะสามารถกำหนดทิศทางและแก้ปัญหาด้วยตนเองได้อย่างมั่นใจ การพัฒนาแกนนำรุ่นใหม่และการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยให้การดำเนินโครงการมีความน่าเชื่อถือและยั่งยืน การถือครองและความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกสร้างแรงจูงใจและความภูมิใจที่ทำให้วิสาหกิจหรือกิจกรรมชุมชนก้าวหน้าไปพร้อมกัน การเสริมพลังยังเกิดผลเชิงบวกทั้งต่อรายได้ เศรษฐกิจ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมกันดูแลกิจกรรมให้ต่อเนื่อง งานวิจัยต่าง ๆ ยังสะท้อนว่าองค์ประกอบที่สำคัญคือการเรียนรู้เชิงปฏิบัติจริง การโค้ชอย่างใกล้ชิด และการติดตามผลหลังจบโครงการ การเสริมพลังจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มศักยภาพรายบุคคล แต่คือการสร้างพลังร่วมที่เชื่อมโยงคน กลุ่ม และเครือข่าย เพื่อมุ่งไปสู่สุขภาวะและความมั่นคงของชุมชน

3. แนวทางการพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน

แนวทางการพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งเน้นการดึงเอาทรัพยากร ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยถือว่าชุมชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รอรับความช่วยเหลือจากภายนอก แต่มี “ทุน” และ “พลัง” ภายในที่สามารถต่อยอดได้ ทั้งทุนมนุษย์ (ความรู้ ความชำนาญ ทักษะของคนในพื้นที่) ทุนสังคม (ความสัมพันธ์ เครือข่าย ความร่วมมือ) ทุนวัฒนธรรม (ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น) และทุนธรรมชาติ (ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า) การพัฒนาลักษณะนี้ช่วยให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ไม่เป็นการขัดแย้งแนวทางจากภายนอก แต่เป็นการเสริมสร้างให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าและความสามารถของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม อีกทั้งยังสร้างความยั่งยืน เพราะการพัฒนาที่ใช้ทุนภายในจะมีรากฐานมั่นคงและลดการพึ่งพิงจากภายนอกเกินจำเป็น สอดคล้องกันกับ อารีย์ สุนทรศรี (2564) ได้ศึกษาการใช้ทุนชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการตั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและการรวมกลุ่มเกษตรกรทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้

1. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรกรแม่แจ่มนำความรู้ดั้งเดิม เช่น การปลูกข้าวไร่ การปลูกพืชหมุนเวียน และการจัดการน้ำแบบพื้นบ้าน มาประยุกต์ใช้กับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งนี้ทำให้การผลิตมีความสอดคล้องกับภูมิประเทศและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การรวมกลุ่มเกษตรกร การรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มอาชีพ ทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร เช่น ที่ดิน เครื่องมือ และแรงงาน ยังช่วยสร้างอำนาจต่อรองทางการตลาด และลดต้นทุนการผลิต

3. การเชื่อมโยงเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาเป็นกรอบ เช่น การผลิตเพื่อพออยู่พอกินก่อน และค่อยต่อยอดไปสู่การค้าขาย ทำให้ชุมชนลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาตลาดเพียงด้านเดียว

4. ความมั่นคงด้านอาหารครัวเรือนสามารถผลิตอาหารได้เอง เช่น ข้าว ผัก และพืชสมุนไพร จึงลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มความมั่นคงในการดำรงชีวิต ลดการพึ่งพาจากภายนอกและเสริมสร้างความมั่นใจในการดำรงชีพ

5. ความมั่นคงด้านรายได้ ผลผลิตส่วนเกินจากการบริโภคถูกจำหน่าย ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อรวมกลุ่มกันยังสามารถพัฒนาแบรนด์ท้องถิ่น และสร้างช่องทางตลาดใหม่ ๆ เช่น ตลาดสีเขียวหรือออนไลน์

6. การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาอย่างยั่งยืน เมื่อชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมจะเกิดขึ้น การพัฒนาไม่ได้เพียงตอบโจทย์ระยะสั้น แต่ยังสร้างระบบที่ยั่งยืนให้กับคนรุ่นต่อไป สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ กัญญาภัค อินทร์แก้ว (2565) ได้ทำการ

วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย พบว่าทุนทางวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านสามารถนำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์และกิจกรรมท่องเที่ยว สร้างอัตลักษณ์และรายได้ให้แก่คนในพื้นที่

1. การใช้ทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนดึงเอาความรู้ ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การฟ้อนรำพื้นบ้าน หัตถกรรม การทำอาหารพื้นถิ่น มาออกแบบเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวสัมผัส “วิถีชีวิต” อย่างแท้จริง

2. การใช้ประเพณีท้องถิ่น งานประเพณี เช่น ประเพณีปีใหม่ชนเผ่า ประเพณีบวชลูกแก้ว หรือประเพณีผีตาโขน ถูกนำมาจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่เพียงแต่ดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ยังช่วยสืบสานประเพณีให้คงอยู่ต่อไป

3. การต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ชาวบ้านนำทุนทางภูมิปัญญามาผลิตสินค้าหัตถกรรม เช่น ผ้าทอ เครื่องจักสาน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร หรืออาหารแปรรูป ผลิตภัณฑ์เหล่านี้สร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนและยังเป็นสื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน

4. การสร้างอัตลักษณ์ชุมชน การจัดกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นทำให้เกิดภาพจำเฉพาะของพื้นที่ เช่น “หมู่บ้านทอผ้า” “ชุมชนกาแฟพื้นถิ่น” หรือ “บ้านวัฒนธรรมชนเผ่า” อัตลักษณ์เหล่านี้ช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

5. การสร้างรายได้แก่คนในพื้นที่ รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถูกกระจายสู่ครัวเรือนผ่านการขายสินค้า บริการที่พัก ร้านอาหาร และกิจกรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในชุมชน และลดการย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานนอกพื้นที่

6. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาท่องเที่ยวไม่ได้เกิดจากภาครัฐหรือเอกชนฝ่ายเดียว แต่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและการจัดการที่ยั่งยืน

7. ผลเชิงสังคมและวัฒนธรรม นอกจากรายได้แล้ว ยังช่วยให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมตนเอง การสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกันกับ พิมพ์ชนก คำลือ (2566) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาโดยใช้ทุนทางสังคมของกลุ่มสตรีในจังหวัดสุรินทร์ พบว่าความสัมพันธ์ ความสามัคคี และการช่วยเหลือกันในชุมชนเป็นฐานสำคัญในการสร้างกิจกรรมอาชีพเสริมและกองทุนหมู่บ้าน สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ ชีรพล จันทรา (2567) ได้ทำการวิจัยกรณีวิสาหกิจชุมชนกาแฟ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เน้นการใช้ทุนธรรมชาติและภูมิประเทศควบคู่กับการสร้างเครือข่ายตลาด ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง และสร้างรายได้ที่ยั่งยืน สอดคล้องกันกับ สุพัตรา ศรีสวัสดิ์ (2568) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนมนุษย์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าการพัฒนาทักษะ ความรู้ และการเสริมพลังคนรุ่นใหม่ ทำให้เกิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาสนับสนุนอาชีพและการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนชุมชนในหลากหลายมิติ แสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นมีพลัง และศักยภาพที่สามารถนำมาสร้างความเข้มแข็งได้จริง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการรวมกลุ่มเกษตรกรทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และรายได้ การนำทุนทางวัฒนธรรมและประเพณีมาพัฒนาการท่องเที่ยวช่วยสร้างอัตลักษณ์และรายได้ให้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันทุนทางสังคมในรูปของความสัมพันธ์และความสามัคคีของกลุ่มสตรีก็กลายเป็นฐานสำคัญของกิจกรรมอาชีพและการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน วิสาหกิจชุมชนกาแฟที่ใช้ทุนธรรมชาติและภูมิประเทศควบคู่กับการสร้างเครือข่ายตลาดก็เป็นตัวอย่างของการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อีกทั้งการใช้ทุนมนุษย์โดยเฉพาะการเสริมทักษะและพลังคนรุ่นใหม่ยังช่วยเปิดพื้นที่ให้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาหนุนเสริมการพัฒนา เมื่อชุมชนสามารถบูรณาการทุนในมิติต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่เพียงทำให้เกิดรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่ยังสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่

4. แนวทางการพึ่งพาตนเองและความสามัคคี

แนวทางการพึ่งพาตนเองและความสามัคคี หมายถึง การพัฒนาชุมชนที่มุ่งสร้างความสามารถให้คนในชุมชนใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญา และศักยภาพที่มีอยู่ภายในอย่างคุ้มค่า เพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอก ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นและการร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน ความพึ่งพาตนเองทำให้ชุมชนมีความมั่นคงและยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ส่วนความสามัคคีช่วยสร้างพลังร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างมีเอกภาพ เมื่อทั้งสองแนวทางผสมผสานกัน จึงก่อให้เกิดความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว สอดคล้องกันกับ ปรีชา พรหมจันทร์ (2563) ได้ศึกษาการพึ่งพาตนเองของชุมชนเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ พบว่าการรวมกลุ่มเกษตรกรช่วยสร้างเครือข่ายความสามัคคี ทำให้สามารถจัดการปัญหาต้นทุนการผลิตและการตลาดได้อย่างเป็นระบบ และเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือนและชุมชน

1. การรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังต่อรอง เกษตรกรเมื่อรวมกลุ่มสามารถจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ ได้ในราคาต่ำลงจากการซื้อรวม ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับภาคเกษตรเชิงอุตสาหกรรม
2. การสร้างเครือข่ายความสามัคคี การรวมตัวเป็นเครือข่ายไม่ใช่แค่การซื้อขาย แต่ยังสร้างความสัมพันธ์ ความช่วยเหลือเกื้อกูล และระบบแลกเปลี่ยนแรงงาน/ความรู้ในชุมชน เครือข่ายนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่ค้ำจุนให้เกษตรกรมีความมั่นคงร่วมกัน
3. การจัดการตลาดอย่างเป็นระบบ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สามารถรวมผลผลิตไปจำหน่ายที่ตลาดเฉพาะ เช่น ตลาดสีเขียว ตลาดเกษตรอินทรีย์ในเมือง ช่วยให้เกิดมาตรฐานเดียวกันและสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค

4. ความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ ครัวเรือนที่เข้าร่วมสามารถพึ่งพาอาหารปลอดภัยจากการผลิตเอง ลดการพึ่งพาตลาดภายนอก รายได้จากการขายผลผลิตอินทรีย์ทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

5. การพัฒนาที่ยั่งยืนและการพึ่งพาตนเอง การใช้เกษตรอินทรีย์ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมี ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งจากภายในและลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก สอดคล้องกันกับจิตติมา ชูชาติ (2564) ศึกษากรณี ชุมชนบ้านน้ำเค็ม จังหวัดพังงา ในการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ พบว่าการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น เช่น อาชีพประมง และการสร้างความสามัคคีผ่านกลุ่มออมทรัพย์ ส่งผลให้ชุมชนฟื้นตัวเร็วขึ้นและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง

1. การพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น ชาวบ้านยังคงยึดอาชีพประมงเป็นหลัก ซึ่งเป็นทุนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิต การใช้ความรู้และภูมิปัญญาในการทำประมงพื้นบ้าน ทำให้สามารถสร้างรายได้และฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังภัยพิบัติได้เร็ว

2. กลุ่มออมทรัพย์เป็นศูนย์รวมความสามัคคี การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนช่วยสร้างระบบเงินหมุนเวียนภายใน ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินทุนในการฟื้นตัวโดยไม่ต้องพึ่งหนี้นอกระบบ กลุ่มออมทรัพย์ยังทำหน้าที่เป็นเวทีพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยน ทำให้เกิดความสัมพันธ์และความสามัคคีระหว่างสมาชิก

3. การฟื้นตัวของเศรษฐกิจและสังคม การรวมพลังของสมาชิกในรูปแบบของความสามัคคีทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรและฟื้นฟูอาชีพได้รวดเร็ว เศรษฐกิจฐานรากฟื้นกลับมาได้อย่างมั่นคง ทำให้ครัวเรือนมีรายได้และความมั่นใจในการดำเนินชีวิต

4. การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม การมีระบบเครือข่ายในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์และความร่วมมือ ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม ไม่เพียงต่อภัยพิบัติ แต่ยังรวมถึงปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ภูมิคุ้มกันนี้มาจากการช่วยเหลือเกื้อกูล การมีระบบสนับสนุนระหว่างคนในชุมชน

5. ความยั่งยืนของการพึ่งพาตนเองและความสามัคคี การพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ประกอบกับความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้เกิดระบบที่สามารถคงอยู่ได้ในระยะยาว กลายเป็นต้นแบบของการจัดการภัยพิบัติและการพัฒนาชุมชนที่เน้น “การพึ่งตนเองจากฐานทรัพยากรท้องถิ่น + พลังความสามัคคี” สอดคล้องกันกับ วริศรา สุขเจริญ (2565) ได้ศึกษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดนครราชสีมา พบว่าการพึ่งพาตนเองผ่านการจัดการทรัพยากรที่ดินและการใช้แรงงานครัวเรือน ร่วมกับการสร้างความสามัคคีระหว่างเกษตรกร-ผู้นำท้องถิ่น ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ นฤมล บุญมา (2566) ได้ทำการวิจัยการพัฒนากลุ่มสตรีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่าการพึ่งพาตนเองด้านทักษะอาชีพ (การแปรรูปสินค้าเกษตร) ประกอบกับการสร้างความสามัคคีในกลุ่มสมาชิก ทำให้เกิดพลังต่อรองทางเศรษฐกิจและเพิ่มบทบาทของสตรีในชุมชน สอดคล้องกันกับ ชยพล อินทรสุข (2567) ได้ศึกษาการจัดการ

ตนเองของเครือข่ายชุมชนปกากะญอ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการยึดหลักพึ่งพาตนเองด้านอาหาร และป่าไม้ รวมทั้งความสามัคคีผ่านระบบกติกาชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและมีความมั่นคงในวิถีชีวิตท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การพึ่งพาตนเองและความสามัคคีเป็นแกนหลักของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน งานวิจัยหลายพื้นที่สะท้อนว่าการรวมกลุ่มเกษตรกรและการสร้างเครือข่ายช่วยลดต้นทุน เพิ่มพลัง ต่อรอง และทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหารและรายได้ ขณะเดียวกันการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น เช่น การประมงพื้นบ้านหรือการจัดการที่ดินการเกษตร ก็ช่วยให้ชุมชนฟื้นตัวจากวิกฤตและสร้าง ฐานเศรษฐกิจที่มั่นคง การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มสตรีวิสาหกิจแสดงให้เห็นว่าความสามัคคี สามารถสร้างระบบเงินหมุนเวียน พัฒนาทักษะ และเสริมบทบาทของกลุ่มต่าง ๆ ได้จริง ความร่วมมือ ในลักษณะนี้ยังสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ทำให้ชุมชนพร้อมรับมือกับปัญหาในอนาคต ทั้งยังช่วยรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้และแหล่งน้ำผ่านกติกาชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน การจัดการท่องเที่ยวเชิง เกษตรและเชิงวัฒนธรรมก็เป็นอีกตัวอย่างของการใช้พลังท้องถิ่นและความร่วมมือเพื่อลดการพึ่งพา ภายนอก สุดท้าย การพึ่งพาตนเองที่ผสานกับความสามัคคีจึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งจากภายใน พร้อมสืบต่อวิถีชีวิตและความมั่นคงให้กับคนรุ่นต่อไป

5.แนวทางการพัฒนาที่เชื่อมโยงคุณธรรมและวัฒนธรรม

แนวทางการพัฒนาที่เชื่อมโยงคุณธรรมและวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้น การผสมผสานคุณค่าทางศีลธรรม (คุณธรรม) เข้ากับรากฐานทางประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมและชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยไม่ มุ่งเน้นเพียงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการ พัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ และความเข้มแข็งทางจิตใจของคนในชุมชนควบคู่ไปด้วย แนวทางนี้ มุ่งเน้นว่า การพัฒนาจะเกิดผลสำเร็จได้ ต้องยึด คุณธรรม เป็นเข็มทิศ เช่น ความซื่อสัตย์ เมตตา การ เสียสละ และความรับผิดชอบ ร่วมกับการยึด วัฒนธรรม เป็นรากฐาน เช่น ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปะ ภาษา และภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อสององค์ประกอบนี้ถูกบูรณาการเข้าด้วยกัน จะช่วยสร้างความ ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น สร้างความสามัคคี และส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมมือกันในการพัฒนา ดังนั้น แนวทางการพัฒนาที่เชื่อมโยงคุณธรรมและวัฒนธรรมจึงเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) ที่ไม่เพียงมุ่งเน้นวัตถุหรือเศรษฐกิจ แต่ยังเน้นการพัฒนาจิตใจ สังคม และวิถีชีวิตที่ดี งาม เพื่อให้ชุมชนและสังคมมีความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกันกับ ศศิธร สุข เกษม (2563) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้คุณธรรมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนพุทธ จังหวัดนครปฐม พบว่า การส่งเสริมกิจกรรมที่ผูกโยงประเพณีเข้ากับหลักคุณธรรม เช่น งานบุญ การทำบุญข้าวใหม่ ทำให้เกิดการเรียนรู้ข้ามรุ่น สร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และลดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของ เยาวชน

1. การบูรณาการคุณธรรมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าการนำหลักคุณธรรม เช่น ความกตัญญู ความเอื้อเฟื้อ และความสามัคคี มาผูกกับประเพณีดั้งเดิม เช่น งานบุญ งานทำบุญ ข้าวใหม่ ทำให้กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงเป็นพิธีกรรม แต่กลายเป็นเวทีเรียนรู้เชิงคุณธรรมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

2. การสร้างการเรียนรู้ข้ามรุ่น (Cross-generational Learning) กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่แฝงคุณธรรมเปิดโอกาสให้คนรุ่นผู้ใหญ่ถ่ายทอดค่านิยมและภูมิปัญญาแก่เยาวชนโดยตรง เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ข้ามรุ่นที่ช่วยให้วัฒนธรรมและคุณธรรมสืบทอดได้อย่างมั่นคง

3. การสร้างความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ชุมชน เมื่อคนในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมที่สะท้อนคุณค่าของท้องถิ่น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนเอง ลดการเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชน และสร้างพลังทางสังคมที่ยึดโยงผู้คนเข้าหากัน

4. การลดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชน งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการมีเวทีชุมชนที่ผูกคุณธรรมเข้ากับกิจกรรมประเพณีช่วยให้เยาวชนมีทางเลือกที่สร้างสรรค์ในการแสดงออก และได้รับการปลูกฝังคุณค่าเชิงบวก จึงช่วยลดปัญหาเสพยาเสพติด ความรุนแรง และพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ

5. การเสริมสร้างความสามัคคีและเครือข่ายทางสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เชื่อมโยงคุณธรรมกับวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่กระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายทางสังคม ส่งผลให้เกิดทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ช่วยให้ชุมชนจัดการปัญหาได้ด้วยพลังภายใน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัชชัย อินทวิเศษ (2564) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมเยาวชนในภาคอีสานโดยใช้ฐานวัฒนธรรมและหลักศีลธรรม พบว่าการใช้วัฒนธรรมประเพณี เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่กับการปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความกตัญญู ความสามัคคี ทำให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้ในรากเหง้าของตนเองและพัฒนาทักษะทางสังคม

1. การใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐาน (Cultural-based Development) การนำฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของอีสานมาเป็นกรอบการจัดกิจกรรม ทำให้เยาวชนมีความเข้าใจและตระหนักในภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมวัฒนธรรมช่วยให้เยาวชนรู้สึกผูกพันและเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง

2. การปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมเยาวชน คุณธรรมหลัก เช่น ความกตัญญู ความสามัคคี และความรับผิดชอบถูกผนวกในกิจกรรม ทำให้เยาวชนได้รับการพัฒนาทั้งด้านพฤติกรรมและทัศนคติ การเน้นการฝึกปฏิบัติจริง (learning by doing) ทำให้คุณธรรมไม่ใช่เพียงทฤษฎี แต่กลายเป็นวิถีชีวิตประจำวัน

3. การเสริมสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นการเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมประเพณี เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน ช่วยให้เยาวชนเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มี

รากเหง้าและเอกลักษณ์เฉพาะความภาคภูมิใจดังกล่าวนำไปสู่ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี

4. การพัฒนาทักษะทางสังคม (Social Skills Development) เยาวชนได้ฝึกการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร และการแก้ปัญหาาร่วมกันผ่านกิจกรรมวัฒนธรรมและศีลธรรม สิ่งเหล่านี้ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มวัย และเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกในชุมชน

5. การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมสำหรับเยาวชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผูกโยงคุณธรรมและวัฒนธรรมช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การใช้สารเสพติด การละเมิดกฎหมาย และความรุนแรง เยาวชนมีแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีและสอดคล้องกับค่านิยมที่ชุมชนยอมรับ

6. การบูรณาการครอบครัว วัด และชุมชน กิจกรรมที่ใช้ฐานวัฒนธรรมและศีลธรรมทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น และครู ซึ่งช่วยสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกต่อการเติบโตของเยาวชน สอดคล้องกันกับ ปรียาพร แก้วสกุล (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดลำพูน โดยใช้แนวทางเชื่อมโยงคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์และการมีน้ำใจ กับการจัดการท่องเที่ยว พบว่าการผสมผสานนี้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยว สร้างรายได้ และยังคงรักษาความเป็นชุมชนที่อบอุ่น สอดคล้องกันกับ ชุติมา แสงสุวรรณ (2566) ได้ศึกษาบทบาทของวัดกับการเสริมสร้างคุณธรรมและการรักษาวัฒนธรรมในชุมชนภาคใต้ พบว่าการจัดกิจกรรมร่วมระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน โดยเน้นคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ความเมตตา และการสืบทอดวัฒนธรรม เช่น การแห่ผ้าขึ้นธาตุ ส่งผลให้คนรุ่นใหม่เข้าใจคุณค่าของชุมชนและมีส่วนร่วมมากขึ้น สอดคล้องกันกับ อนุชา คำดี (2567) ได้ศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมผ่านการเชื่อมโยงคุณธรรมกับวัฒนธรรมในชุมชนกะเหรี่ยง จ.แม่ฮ่องสอน พบว่าการใช้พิธีกรรมดั้งเดิมควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม เช่น ความรับผิดชอบและความสามัคคี ทำให้เกิดพลังทางสังคมที่ช่วยให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้คุณธรรมร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนไทย งานวิจัยหลายกรณีชี้ว่าการบูรณาการหลักคุณธรรม เช่น ความกตัญญู ความเอื้อเฟื้อ และความสามัคคี เข้ากับกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทำให้พิธีกรรมและประเพณีไม่ได้เป็นเพียงพิธีเชิงสัญลักษณ์ แต่กลายเป็นเวทีเรียนรู้ที่ถ่ายทอดคุณค่าและภูมิปัญญาข้ามรุ่น ส่งผลให้เยาวชนมีทางเลือกเชิงสร้างสรรค์ ลดพฤติกรรมเสี่ยง และรู้สึกภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ขณะเดียวกันการใช้ประเพณี เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ งานบุญ หรือพิธีกรรมชนเผ่า ก็ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมและเสริมสร้างทักษะทางสังคม กิจกรรมที่บูรณาการคุณธรรมกับวัฒนธรรมยังสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครอบครัว วัด โรงเรียน และผู้นำท้องถิ่น ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเติบโตของเยาวชน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ในบริบทของการท่องเที่ยวชุมชนยังช่วยเพิ่มความ

เชื่อมั่น สร้างรายได้ และรักษาความอบอุ่นของวิถีชีวิตดั้งเดิม การเชื่อมโยงคุณธรรมกับวัฒนธรรมจึงไม่เพียงแต่เสริมสร้างทุนทางสังคม แต่ยังทำให้ชุมชนมีพลังภายในในการจัดการทรัพยากร

6.แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Approach)

การพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า มีประสิทธิภาพ และไม่สร้างภาระต่อคนรุ่นอนาคต กล่าวคือ เป็นการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายศักยภาพของทรัพยากรที่จะรองรับความต้องการของคนรุ่นต่อไป แนวทางดังกล่าวมุ่งเน้นให้การเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างความเท่าเทียม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ตลอดจนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศให้อยู่ในภาวะสมดุลอย่างยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนยังหมายถึงการสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง วางแผน และขับเคลื่อนการพัฒนา สอดคล้องกันกับ สุรียรัตน์ มณีศรี (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลนาแก จังหวัดนครพนม พบว่าการดำเนินการที่เชื่อมโยงกับ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ช่วยสร้างความมั่นคงในหลายด้าน ทั้งรายได้ อาหาร และวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับฐานราก

1. การใช้แนวคิดความพอเพียง เน้นการดำรงชีวิตอย่างพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งผลให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ไม่เสี่ยงต่อหนี้สินหรือการพึ่งพาทายจากภายนอกมากเกินไป
2. การจัดการทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เกษตรกรนำทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ และแรงงาน มาใช้ในรูปแบบที่หมุนเวียนและลดการสูญเสีย เช่น การทำเกษตรผสมผสานหรือเกษตรอินทรีย์ ซึ่งช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับสร้างผลผลิต
3. การสร้างรายได้และความมั่นคงทางอาหาร ชุมชนสามารถผลิตอาหารที่เพียงพอสำหรับการบริโภคในครัวเรือน และมีส่วนเหลือขายเป็นรายได้เสริม ทำให้เกิดทั้ง “ความมั่นคงด้านอาหาร” และ “ความมั่นคงด้านรายได้”
4. การรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาชุมชนไม่ได้ทำลายรากเหง้าทางวัฒนธรรม แต่กลับเชื่อมโยงภูมิปัญญา เช่น การทำนา ปลูกผักพื้นบ้าน และงานหัตถกรรม ให้เป็นทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ สร้างความภาคภูมิใจและความต่อเนื่องของวัฒนธรรมชุมชน
5. ผลลัพธ์เชิงยั่งยืน การพัฒนาเช่นนี้ช่วยให้ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ถือเป็นแบบอย่างของ “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน” สอดคล้องกันกับ พรทิพย์ แก้วทอง (2564) ได้วิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในภาคเหนือ พบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมิใช่เพียงการอนุรักษ์ แต่ต้อง

อาศัย กลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการจัดการป่าและแหล่งน้ำร่วมกัน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งทางสังคมและสร้างสมดุลทางนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม

1. การจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีบทบาทดูแลและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเหมาะสม ทำให้เกิด “ความเป็นเจ้าของร่วม” ลดการบุกรุกป่า และทำให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีความรับผิดชอบ

2. การจัดการแหล่งน้ำร่วมกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางกติกาการใช้น้ำ เช่น ระบบเหมืองฝาย หรือการแบ่งปันน้ำในฤดูแล้ง ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกษตรกร และสร้างกลไกการจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

3. การลดความขัดแย้งภายในชุมชน เมื่อมีการสร้างเวทีพูดคุยและการจัดการร่วม จะทำให้ทุกฝ่ายยอมรับกติกากลาง ส่งผลให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ และลดความแตกแยกจากการแย่งชิงทรัพยากร

4. การสร้างสมดุลทางนิเวศ การจัดการที่ชุมชนมีส่วนร่วมทำให้เกิดการอนุรักษ์ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ เช่น การกำหนดเขตป่าต้นน้ำ ป่าใช้สอย และพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ระบบนิเวศมีความหลากหลายและยั่งยืน

5. ผลลัพธ์เชิงพัฒนาที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมไม่เพียงเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แต่ยังเป็นหลักประกันว่า การพัฒนาจะไม่กระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว เป็นตัวอย่างของการผสมผสานระหว่าง “การอนุรักษ์” และ “การพัฒนา” ที่สอดคล้องกับแนวคิด SDGs ด้านสิ่งแวดล้อม (เป้าหมายที่ 15: การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกอย่างยั่งยืน) สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ กัญญารัตน์ ศรีสวัสดิ์ (2565) ได้ทำการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการสร้างรายได้แก่ชุมชน เป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ตอบโจทย์ทั้งด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ สอดคล้องกันกับ นพดล ภูมิภักดิ์ (2566) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาพลังงานหมุนเวียนในพื้นที่ชนบทอีสาน พบว่าการใช้พลังงานสะอาดจากแสงอาทิตย์และชีวมวลช่วยลดต้นทุนพลังงาน เสริมความมั่นคงด้านพลังงาน และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้การพัฒนามีลักษณะยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ วราภรณ์ อินทรสุข (2567) ได้ทำการวิจัยแนวทางการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ในจังหวัดขอนแก่น พบว่าการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างเมืองที่มีความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน จำเป็นต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ทุกฝ่ายได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในกระบวนการพัฒนา ขณะเดียวกันควรเสริมสร้างพลังและศักยภาพของคนในชุมชนทั้ง

ด้านความรู้ ทักษะ และการจัดการ เพื่อให้สามารถเผชิญกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง อีกทั้งการใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายสังคม และทรัพยากรธรรมชาติ จะทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบทจริงและเกิดประโยชน์สูงสุด การพึ่งพาตนเองและความสามัคคีถือเป็นรากฐานสำคัญในการรวมพลังเผชิญปัญหา ลดความเปราะบาง และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน การเชื่อมโยงคุณธรรมเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีจะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความดีงาม รักชาติรักถิ่น และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สุดท้ายแนวทางทั้งหมดนี้ต้องเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ให้ความสำคัญทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างสมดุล เพื่อสร้างสังคมที่มั่นคง

2.4. บริบทพื้นที่

ภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

ตำบลแดนสงวน ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มที่เหมาะสมต่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาข้าว เนื่องจากมีระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติที่เอื้อต่อการเพาะปลูก ตำบลแดนสงวนมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง เช่น ทางทิศเหนือติดต่อกับตำบลคลองแดน ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบ้านใหม่ ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลท่าบอน และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลตะเคียน พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นหลัก และยังคงรักษาสภาพวิถีชีวิตชนบทดั้งเดิมที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ

ประชากรและโครงสร้างสังคม

ตำบลแดนสงวนมีจำนวนประชากรรวม 2,635 คน แยกเป็นชาย 1,277 คน และหญิง 1,358 คน มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 1,211 ครัวเรือน ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน โครงสร้างประชากรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยายและครอบครัวเดี่ยวผสมผสานกัน สะท้อนความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่ยังเข้มแข็ง สังคมในตำบลมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่ประชาชนรู้จักคุ้นเคยและพึ่งพาอาศัยกัน (แผนพัฒนาท้องถิ่น ตำบลแดนสงวน ประจำปี 2568)

เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

เศรษฐกิจของตำบลแดนสงวนพึ่งพิงการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะ การทำนาข้าว ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมและสร้างรายได้หลักให้กับประชาชนมากกว่าร้อยละ 90 รองลงมาคือ การเลี้ยงกุ้ง และการประกอบอาชีพเสริม เช่น การทำสวนมะพร้าว ปาล์มน้ำมัน พริก แตงโม แคนตาลูป และการค้าขายขนาดเล็ก ลักษณะเศรษฐกิจเช่นนี้ส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับฤดูกาลเพาะปลูก และทรัพยากรทางธรรมชาติ

ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา

ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลแดนสงวนมีความศรัทธาและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม และกิจกรรมทางสังคมของชุมชน ภายในพื้นที่ ตำบลมีวัดจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วัดบางทอด และ วัดทุ่งสงวน ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของ ชุมชน เช่น ประเพณี ประเพณีสารทเดือนสิบ งานทอดกฐิน และงานผ้าป่า นอกจากนี้ ในโอกาสงาน ประเพณีสำคัญของชุมชนยังมีการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง และ มโนราห์ ซึ่งยังคง ได้รับการสืบทอดและพบเห็นได้ในชุมชนจนถึงปัจจุบัน ในด้านการศึกษา ตำบลแดนสงวนมี สถานศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านแม่ใหญ่ โรงเรียนมาบหัวทิง และ โรงเรียนวัดทุ่งสงวน นอกจากนี้ยังมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่จัดโดย สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ (กศน.) จำนวน 1 แห่ง เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนใน พื้นที่

การบริหารจัดการและโครงสร้างชุมชน

การบริหารจัดการตำบลแดนสงวนอยู่ภายใต้การดูแลของ องค์การบริหารส่วนตำบลแดน สงวน (อบต.) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสาธารณสุข และการส่งเสริม อาชีพ ภายในชุมชนยังมีองค์กรชุมชนต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ร่วมมือกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาท้องถิ่น นอกจากนี้ วัด โรงเรียน และ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคม

วิสัยทัศน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลแดนสงวน

“เป็นศูนย์กลางด้านการเกษตร พัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ สืบสานวัฒนธรรมประเพณี ก้าวล้ำนำสมัยด้านเทคโนโลยี”

พันธกิจของตำบลแดนสงวน

1. พัฒนาส่งเสริมอาชีพการเกษตร พัฒนารายได้และเทคโนโลยีและวิชาการใหม่ เพื่อ พัฒนาการผลิตทางการเกษตร
2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม การประปา การโทรคมนาคม ให้ครอบคลุมทุก หมู่บ้าน
3. พัฒนาแหล่งน้ำกินน้ำใช้ น้ำอุปโภคบริโภค และแหล่งน้ำการเกษตร
4. พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการและ ผู้ด้อยโอกาสในสังคม
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านสาธารณสุขมูลฐาน

6. ส่งเสริมอบรมให้ความรู้ความเข้าใจการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

7. พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักอนุรักษ์ ส่งเสริมการปลูกป่า

8. ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีการศึกษาที่สูงขึ้น

9. ส่งเสริมการกีฬาเยาวชน ประชาชนให้มีสุขภาพแข็งแรง เพื่อห่างไกลยาเสพติด

10. ส่งเสริมบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

แนวทาง การพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา สามารถอธิบายในเชิงวิชาการได้ว่า เป็นการพัฒนาที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ แนวทางสำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนตำบลแดนสงวนควรส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนให้มีความมั่นคง โดยเฉพาะอาชีพหลักของชุมชน เช่น การเกษตร การประมงพื้นบ้าน และการค้าขายภายในท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้านในรูปแบบกลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต การแปรรูปสินค้า และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน

2. การพัฒนาคนและการศึกษา

การพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการดำรงชีวิต โดยการส่งเสริมการศึกษา การฝึกอบรมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ประชาชนสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

3. การเสริมสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พระสงฆ์ และประชาชนในพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

4. การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ชุมชนตำบลแดนสงวนมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ควรได้รับการอนุรักษ์และสืบทอด เช่น ประเพณีท้องถิ่น ศาสนา และภูมิปัญญาชาวบ้าน ควบคู่กับการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

5. การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนา

การนำหลักการ เช่น หลักราชสังคหวัตถุธรรม หรือหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

2.5. สรุป

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่สังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างศักยภาพของประชาชน การพึ่งพาตนเอง และการสร้างความร่วมมือร่วมใจ เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ แนวคิดเหล่านี้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน รวมทั้งการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานความรู้และคุณธรรม ในส่วนของทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน มีหลายแนวทางที่นำมาใช้ อาทิ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory) ที่เน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการคิด วางแผน หรือดำเนินกิจกรรม, ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ที่เห็นว่าความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และเครือข่ายของคนในชุมชนคือทุนสำคัญในการพัฒนา และ ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ที่อธิบายว่าการพัฒนาจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนก่อน แล้วจึงยกระดับไปสู่ความต้องการขั้นสูง เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ปรากฏในทางปฏิบัติ มีทั้งแนวทางจากภาครัฐและแนวทางที่ชุมชนสร้างขึ้นเอง ภาครัฐมักเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และการศึกษา ขณะที่ชุมชนมักเน้นการพัฒนาศักยภาพคน การเสริมสร้างอาชีพ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น แนวทางทั้งสองเมื่อบูรณาการเข้าด้วยกัน จะช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต สำหรับบริบทพื้นที่ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา พบว่าเป็นตำบลที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเกษตร โดยเฉพาะการทำนาข้าวซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชน ประชากรในพื้นที่มีจำนวนกว่า 2,600 คน กระจายอยู่ใน 5 หมู่บ้าน โครงสร้างสังคมส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยายที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น สังคมยังคงรักษาความเป็นชนบทที่ผู้คนรู้จักกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เศรษฐกิจพึ่งพิงการเกษตรและประมงควบคู่กับอาชีพเสริม เช่น การทำสวนและการค้าขาย ด้านวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีการสืบทอดประเพณีสำคัญ เช่น งานบุญสารทเดือนสิบ การทอดกฐิน ผ้าป่า รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างหนังตะลุงและมโนราห์ที่ยังคงมีบทบาทในชุมชน ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนประถมศึกษา ศูนย์การ

เรียนรู้ และ กศน. ในขณะที่การบริหารจัดการท้องถิ่นดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสาธารณสุข และการส่งเสริมอาชีพ

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ได้ศึกษา รวมทั้งบริบทของตำบลแดนสงวน ผู้วิจัยสรุปได้ว่ากระบวนการที่จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนมีความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถรับมือกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1.การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เข้ามามีบทบาทในการคิด วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน และติดตามประเมินผลโครงการพัฒนา โดยถือว่าประชาชนไม่ใช่เพียงผู้รับประโยชน์ แต่เป็น “เจ้าของการพัฒนา” ที่มีสิทธิและศักยภาพในการร่วมกำหนดทิศทางของชุมชนและสังคมของตนเอง

2.การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง หมายถึง แนวทางการพัฒนาที่มุ่งสร้างพลังอำนาจ (Power) ศักยภาพ (Potential) และความสามารถในการตัดสินใจ (Decision-making capacity) ให้แก่ประชาชนหรือชุมชน เพื่อให้พวกเขามีความมั่นใจ รู้สึกเป็นเจ้าของ และสามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้อย่างอิสระและมีศักดิ์ศรี ไม่เป็นเพียงผู้รับการพัฒนา แต่เป็น “ผู้ร่วมสร้างการพัฒนา” อย่างแท้จริง

3.การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน หมายถึง แนวทางการพัฒนาที่เน้นการนำทรัพยากร ภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถ และเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้เป็นฐานสำคัญในการพัฒนา โดยเชื่อว่าชุมชนทุกแห่งมีศักยภาพและทุนของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม หรือทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งหากได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ลดการพึ่งพาจากภายนอก และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

4.การพัฒนาตนเองและความสามัคคี หมายถึง การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะของประชาชน ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

บทที่ 3

หลักราชสังคหัตถุธรรมในพระไตรปิฎก

การพัฒนาชุมชนด้วยหลักราชสังคหัตถุธรรมสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้หลักราชสังคหัตถุธรรมที่มุ่งเน้นในการพัฒนาชุมชนทางด้านการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม ด้านการพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง ด้านการพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน ด้านการพึ่งพาตนเอง และความสามัคคี ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างดี และสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

- 3.1 ความหมายและความเป็นมาของหลักราชสังคหัตถุธรรม
- 3.2 หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน
- 3.3 สรุป

3.1. ความหมายและความเป็นมาของหลักราชสังคหัตถุธรรม

3.1.1. ที่มาและความหมาย

คำว่า ราชสังคหัตถุธรรม เป็นศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เรียกหลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง ในการสงเคราะห์และผูกใจประชาชนให้เกิดความสงบสุขและความสามัคคีในสังคม ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก โดยเป็นคำสมาสที่ประกอบขึ้นจากคำบาลีหลายส่วน ได้แก่ “ราช” “สังคหะ” “วัตถุ” และ “ธรรม” ซึ่งแต่ละคำมีความหมายเฉพาะ เมื่อนำมารวมกันจึงเกิดเป็นแนวคิดเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเกื้อกูลและคุณธรรม คำว่า ราช หมายถึง พระราชา ผู้เป็นกษัตริย์ หรือผู้ปกครองบ้านเมือง โดยในทางหลักธรรมอาจหมายถึงผู้นำหรือผู้บริหารทุกระดับที่มีหน้าที่ดูแลประชาชน ส่วนคำว่า สังคหะ หมายถึง การสงเคราะห์ การเกื้อกูล การเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ตลอดจนการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนให้เกิดความรัก ความศรัทธา และความร่วมมือกันในสังคม คำว่า วัตถุ หมายถึง สิ่ง หลักการ หรือรากฐานที่เป็นที่ตั้งของการปฏิบัติ และคำว่า ธรรม หมายถึง หลักความจริง กฎเกณฑ์ หรือข้อปฏิบัติที่ถูกต้องต้องตั้งตามหลักคุณธรรม เมื่อรวมคำทั้งหมดเข้าด้วยกัน ราชสังคหัตถุธรรม จึงมีความหมายว่า “หลักธรรมอันเป็นเครื่องสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “หลักธรรมที่ผู้ปกครองพึงยึดถือเป็นแนวทางในการดูแลประชาชน” เพื่อให้เกิดความผาสุก ความสามัคคี และความมั่นคงของบ้านเมือง หลักธรรมนี้เน้นให้ผู้ปกครองบริหารบ้านเมืองด้วยความเมตตา ความเอื้อเพื่อ และการคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชน มากกว่าการใช้อำนาจหรือกำลังบังคับเพียงอย่างเดียว แนวคิดเรื่องราชสังคหัตถุธรรมปรากฏในพระไตรปิฎก เช่นใน อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (อง.จตุกก. 21/118/151) ซึ่งกล่าวถึงหลักธรรมที่พระราชาควรประพฤติเพื่อสงเคราะห์และผูกใจประชาชน หลักธรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางการปกครองในพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการบริหารบ้านเมืองโดยอาศัยคุณธรรม ความยุติธรรม และการ

สร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) ได้อธิบายว่า ราชสังคหัตถุธรรมเป็นหลักธรรมที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผู้ปกครองในการดูแลและสงเคราะห์ประชาชนอย่างรอบด้าน โดยมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน การส่งเสริมความสามัคคี และการปกครองด้วยความปรารถนาดีต่อส่วนรวม หลักธรรมนี้จึงถือเป็นแนวคิดสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารประเทศ การปกครององค์กร หรือแม้แต่การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

ดังนั้น ราชสังคหัตถุธรรม คือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงแนวทางการปกครองของพระราชาหรือผู้ปกครอง โดยเน้นการสงเคราะห์ เกื้อกูล และยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนให้เกิดความสามัคคีและความผาสุกในสังคม ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หลักธรรมนี้มุ่งให้ผู้ปกครองบริหารบ้านเมืองด้วยคุณธรรม ความเมตตา และความปรารถนาดีต่อประชาชน เพื่อให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข มั่นคง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรหรือพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3.1.2. ความเป็นมาของราชสังคหัตถุธรรม

ราชสังคหัตถุธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงแนวทางการปกครองบ้านเมืองของผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความสามัคคี และเกิดความมั่นคงของสังคม หลักธรรมนี้เป็นแนวคิดทางการเมืองและการปกครองในพระพุทธศาสนาที่เน้นการใช้ธรรมะเป็นพื้นฐานในการบริหารประเทศ

คำว่า “ราชสังคหัตถุ” ประกอบด้วยคำสำคัญสองคำ คือ ราช หมายถึง พระราชา ผู้ปกครองหรือผู้บริหารบ้านเมือง สังคหัตถุ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือเครื่องสงเคราะห์จิตใจของบุคคลให้เกิดความสามัคคี เมื่อรวมความแล้ว ราชสังคหัตถุธรรม จึงหมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองใช้ในการสงเคราะห์ บำรุง และผูกใจประชาชน เพื่อให้เกิดความผาสุกและความมั่นคงของบ้านเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับราชสังคหัตถุธรรมปรากฏใน พระไตรปิฎก อังคุดตฺตนิคาย จตุกกนิบาต ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับหลักการปกครองของพระราชาหรือผู้นำที่ดี โดยกล่าวถึงธรรม 4 ประการที่ผู้ปกครองควรยึดถือเป็นหลักในการบริหารประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสังคมมีความมั่นคงยั่งยืน (อง.จตุกก. (มมร.) 21/32/46)

หลักธรรมดังกล่าวเรียกว่า ราชสังคหัตถุธรรม ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้ปกครองพึงนำไปใช้ในการดูแลประชาชน ดังนี้

1. สัสสมะระ หมายถึง ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร หรือการส่งเสริมการเกษตรกรรมของประเทศ ผู้ปกครองที่ดีต้องให้ความสำคัญกับการผลิตอาหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เพื่อให้ประชาชนมีความอุดมสมบูรณ์และสามารถดำรงชีวิตได้

อย่างมั่นคง ในสมัยพุทธกาล เศรษฐกิจของสังคมส่วนใหญ่พึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงเน้นให้ผู้ปกครองส่งเสริมการเพาะปลูก การจัดการน้ำ การพัฒนาพื้นที่เกษตร และการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นแก่เกษตรกร หากประชาชนมีอาหารเพียงพอและเศรษฐกิจพื้นฐานมั่นคง ก็จะทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย ลดปัญหาความยากจนและอาชญากรรม หลักสัสสมะระ จึงถือเป็นหลักการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ ซึ่งในปัจจุบันสามารถเทียบได้กับการส่งเสริมภาคเกษตรกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประชาชน

2. ปุริสเมระ หมายถึง ความสามารถในการบำรุงคนหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครองต้องรู้จักคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมให้เข้ามาทำหน้าที่บริหารงาน บ้านเมือง รวมทั้งต้องส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของตนเอง หลักธรรมข้อนี้เน้นให้ผู้ปกครองตระหนักว่า “คน” เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ หากมีบุคลากรที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม บ้านเมืองก็จะได้รับการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน ในสมัยพุทธกาล การคัดเลือกขุนนางหรือผู้บริหารราชการต้องพิจารณาจากความสามารถและความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หลักปุริสเมระจึงเป็นหลักการบริหารบุคคลที่สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบัน

3. สัมมาปาสะ หมายถึง การผูกใจประชาชนด้วยความยุติธรรม การปกครองที่ตั้งอยู่บนความถูกต้องและไม่ลำเอียง ผู้ปกครองต้องบริหารบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม เคารพกฎหมาย และให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาค คำว่า “ปาสะ” แปลว่า บ่วงหรือเครื่องผูก ดังนั้น สัมมาปาสะจึงหมายถึง การผูกใจประชาชนด้วยความถูกต้องและความยุติธรรม เมื่อประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองมีความยุติธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ และปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม ก็จะเกิดความศรัทธาและความไว้วางใจต่อการปกครอง หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของสังคม เพราะความยุติธรรมเป็นพื้นฐานของความสงบสุข หากผู้ปกครองขาดความยุติธรรม ย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งและความไม่สงบในสังคม

4. วาชเปยะ หมายถึง การสงเคราะห์ประชาชนด้วยทรัพย์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านต่าง ๆ ผู้ปกครองต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อประชาชน เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การจัดสวัสดิการสังคม และการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หลักธรรมข้อนี้สะท้อนแนวคิดเรื่องการดูแลสวัสดิภาพของประชาชน ผู้ปกครองไม่ควรละเลยผู้ที่ประสบปัญหาหรือผู้ที่ขาดโอกาสในสังคม การช่วยเหลือและสงเคราะห์ประชาชนอย่างเหมาะสมจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและทำให้สังคมเกิดความสมดุล ในสังคมปัจจุบัน แนวคิดของวาชเปยะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดสวัสดิการของรัฐ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการสร้างระบบสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน

ความสำคัญของราชสังคหวัตถุธรรม ราชสังคหวัตถุธรรมถือเป็นหลักธรรมที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเน้นการใช้คุณธรรมและความเมตตาเป็นพื้นฐานในการบริหารประเทศ หลักธรรมทั้งสี่ประการนี้ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ความยุติธรรม และการสงเคราะห์ประชาชน เมื่อผู้ปกครองนำหลักราชสังคหวัตถุธรรมไปใช้ในการบริหารบ้านเมือง จะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี เกิดความไว้วางใจต่อผู้ปกครอง และส่งผลให้สังคมมีความสุขและมั่นคง ราชสังคหวัตถุธรรมเป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมือง โดยเน้นให้ผู้ปกครองดูแลประชาชนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาคน ความยุติธรรม และการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชน หลักธรรมนี้จึงเป็นแนวคิดทางการปกครองที่มีคุณค่าและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสังคมได้ในทุกยุคสมัย

ในทางพระพุทธศาสนา หลักราชสังคหวัตถุธรรมถูกนำเสนอในพระสูตรสำคัญ เช่น ภูฏันทตสูตร (อง.อภุฏก. (ไทย) 21/24/29) และ อัมมิกสูตร (อง.ส. 23/15/10) ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแก่พระราชาและผู้เฝ้าว่า หากประสงค์จะครองราชสมบัติอย่างมั่นคงและทำให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข จำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมนี้เป็นรากฐานในการปกครอง มิใช่เพียงพึ่งกำลังอาวุธหรือทัพย์สมบัติ (อ.ทสก. 23/23/45)

แนวคิดดังกล่าวยังสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์การปกครองในชมพูทวีปโบราณที่แต่เดิมนิยมอำนาจและกำลังทหารเป็นเครื่องค้ำจุน แต่พระพุทธศาสนากลับชี้ให้เห็นว่า “ธรรม” ต่างหากคือพลังที่แท้จริงในการสร้างความมั่นคง เพราะธรรมสามารถผูกใจราษฎร เกื้อกูลสังคม และทำให้เกิดความร่วมมืออย่างสมัครสมาน ซึ่งถือเป็นการยกระดับหลักการทางการเมืองให้สอดคล้องกับคุณธรรมและสันติธรรม (ดวงเดือน พันธมนานิน, 2559)

ดังนั้น ความเป็นมาของคำว่า “ราชสังคหวัตถุธรรม” จึงมิใช่เพียงศัพท์บาลีที่เกิดขึ้นเพื่อการอธิบาย แต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการปรับใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและการปกครอง โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อสร้างความสงบสุข มั่นคง และความสามัคคีของประชาชนทั้งแผ่นดิน

3.1.3. ราชสังคหวัตถุธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

หลัก “ราชสังคหวัตถุธรรม” เป็นธรรมหมวดหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรต้นตปิฎก โดยเฉพาะใน อังคุตตรนิกาย ซึ่งเป็นพระสูตรที่จัดหมวดธรรมตามจำนวนข้อ พระสูตรที่เกี่ยวข้องกับราชสังคหวัตถุธรรมมีอยู่ใน จตุกกนิบาต และ ทสก-เอกาทสกนิบาต อันถือเป็นฐานข้อมูลทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญต่อการตีความและการประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในการปกครองและการพัฒนาสังคม

ใน อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (อ.จตุกก. 21/46/61) ได้ปรากฏคำสอนของพระพุทธองค์เกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้), ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ), อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์), และ สมานัตตตา (การวางตนเสมอ) ซึ่งเป็นหลักทั่วไปสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์

และการบริหารจัดการความสัมพันธ์ในสังคม พระสูตรนี้ชี้ให้เห็นว่า การปกครองหรือการดำเนินชีวิตใด ๆ ก็ตาม หากยึดหลักสังคหวัตถุ 4 ก็จะทำให้เกิดความสมานฉันท์และความเข้มแข็งภายในสังคม (อ.จตุกก. 21/24/32)

ต่อมา ใน อังคตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต (อ.ทสก. 23/23/45) ได้ปรากฏพระสูตรที่ชื่อว่า อัมมิกสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสอนแก่พระเจ้ามหาสมมตะและเหล่าพระราชอา โดยเน้นว่าการปกครองแผ่นดินไม่อาจยึดถือเพียงอำนาจหรือกำลังทหาร แต่ต้องอาศัย ราชสังคหวัตถุธรรม อันเป็นหลักการที่เกื้อกูลในการปกครอง กล่าวคือ ผู้นำต้องใช้หลักการเกื้อกูลราษฎรผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจ (สัสสมณะ), การบำรุงบัณฑิตและผู้ทรงคุณ (ปฐิสสมณะ), การสร้างความสามัคคี (สัมมาปาสะ), และการใช้วาจาธรรม (วาชเปยยะ) หลักธรรมเหล่านี้มิใช่เพียงแนวคิดเชิงศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในเชิงสังคมการเมือง (อ.ทสก. 23/23/45)

ดังนั้น การปรากฏของราชสังคหวัตถุธรรมในพระไตรปิฎกทั้งสองหมวด แสดงให้เห็นว่า หลักการนี้เป็น “สะพานเชื่อม” ระหว่างสังคหวัตถุธรรมในระดับบุคคลกับการขยายผลสู่การปกครองบ้านเมืองในระดับรัฐ กล่าวคือ จากการสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจในชุมชนเล็ก ๆ จนถึงการสร้างความมั่นคงของชาติผ่านการครองแผ่นดินโดยธรรม หลักราชสังคหวัตถุธรรมจึงมีความสำคัญต่อทั้งการพัฒนาชุมชนและการปกครองประเทศ

3.1.4. ความหมายราชสังคหวัตถุธรรมเชิงนิรุกติศาสตร์

คำว่า ราชสังคหวัตถุธรรม เป็นศัพท์สำคัญในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางด้านการปกครองและการบริหารบ้านเมือง โดยคำดังกล่าวเป็นคำสมาสที่เกิดจากการรวมคำบาลีหลายคำเข้าด้วยกัน ได้แก่ ราช + สังคหะ + วัตถุ + ธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาในเชิงนิรุกติศาสตร์หรือการวิเคราะห์ที่มาของคำ จะช่วยให้เข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของหลักธรรมนี้ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายว่า การทำความเข้าใจคำศัพท์ทางธรรมในลักษณะนี้จะช่วยให้เห็นถึงแนวคิดพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการปกครองที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรมและความเกื้อกูลต่อประชาชน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

คำว่า ราช หมายถึง พระราชา กษัตริย์ หรือผู้ปกครองบ้านเมือง ในบริบทของพระพุทธศาสนา คำนี้ไม่ได้หมายถึงพระมหากษัตริย์เพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมถึงผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลสังคมในทุกๆระดับ ทั้งระดับประเทศ องค์กร หรือชุมชน ผู้ที่ทำหน้าที่เป็น “ราชา” ในความหมายนี้จึงต้องมีหน้าที่สำคัญในการดูแลประชาชนให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความยุติธรรม และความผาสุกในสังคม (อ.จตุกก. 21/118/151)

คำว่า สังคหะ หมายถึง การสงเคราะห์ การเกื้อกูล การช่วยเหลือ หรือการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่นให้เกิดความรัก ความศรัทธา และความสามัคคี คำนี้มีความหมายครอบคลุมทั้งการช่วยเหลือทางวัตถุ การสนับสนุนทางจิตใจ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลในสังคม ในทาง

พระพุทธศาสนา การ “สังคหะ” จึงหมายถึงการทำให้ผู้คนเกิดความผูกพันและร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

คำว่า วัตถุ หมายถึง สิ่ง หลักการ หรือรากฐานที่เป็นที่ตั้งของการกระทำหรือการปฏิบัติ กล่าวคือเป็นสิ่งที่เป็นหลักหรือเป็นเครื่องรองรับให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ในบริบทของหลักธรรมคำนี้จึงหมายถึง “หลักการพื้นฐาน” ที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการหรือการปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นระบบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

คำว่า ธรรม หมายถึง หลักความจริง กฎเกณฑ์ หรือข้อปฏิบัติที่ถูกต้องดั่งตามหลักคุณธรรม ในพระพุทธศาสนา “ธรรม” เป็นทั้งหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและแนวทางในการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความถูกต้อง ความสงบ และความเจริญของสังคม (พระไตรปิฎก, 2539)

เมื่อรวมความหมายของคำทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้ว ราชสังคหวัตถุธรรม จึงหมายถึง “หลักธรรมอันเป็นเครื่องสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา” หรือ “หลักธรรมที่ผู้ปกครองพึงยึดถือเป็นแนวทางในการดูแลประชาชน” เพื่อให้ประชาชนเกิดความผาสุก ความสามัคคี และความมั่นคงของบ้านเมือง หลักธรรมนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการปกครองในพระพุทธศาสนาที่เน้นการใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานในการบริหารบ้านเมือง มากกว่าการใช้อำนาจหรือกำลังเพียงอย่างเดียว (อง.จตุกก. 21/118/151)

แนวคิดเรื่องราชสังคหวัตถุธรรมจึงถือเป็นหลักธรรมสำคัญในมิติทางสังคมและการเมืองของพระพุทธศาสนา เพราะเน้นให้ผู้ปกครองมีความเมตตา เอื้อเฟื้อ และคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ การปกครองที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมดังกล่าวจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ทำให้สังคมเกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความสามัคคี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงและความเจริญของประเทศ นอกจากนี้ หลักราชสังคหวัตถุธรรมยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทสมัยใหม่ เช่น การบริหารองค์กร การบริหารภาครัฐ และการพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความเข้มแข็งของสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อีกด้วย

3.1.5. ราชสังคหวัตถุธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

หลัก ราชสังคหวัตถุธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปกครองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ปกครองใช้ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์และผูกใจประชาชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความมั่นคงของบ้านเมือง หลักธรรมดังกล่าวปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง แต่ที่สำคัญมีการกล่าวถึงอย่างชัดเจนในพระสูตรสำคัญ 2 แห่ง ดังนี้

1. พระไตรปิฎก เล่มที่ 21 ในพระสูตรแห่ง อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (อ.จตุกก. 21/64/91) พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมที่ผู้ปกครองควรยึดถือเพื่อสงเคราะห์ประชาชน เรียกว่า “ราชสังคหวัตถุ 4” ซึ่งเป็นหลักการปกครองที่ช่วยสร้างความมั่นคงแก่รัฐและผูกใจประชาชนไว้กับผู้ปกครอง หลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วย

1. สัสสมณะ หมายถึง ความสามารถในการส่งเสริมการเกษตรและการผลิตอาหาร ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจและความมั่นคงของประชาชน ผู้ปกครองที่ดีต้องสนับสนุนให้ประชาชนมีอาชีพ มีผลผลิตทางการเกษตรที่เพียงพอ และมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง

2. ปุริสมณะ หมายถึง ความสามารถในการบริหารบุคคลหรือการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ผู้ปกครองต้องรู้จักคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมาทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้การบริหารบ้านเมืองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. สัมมาปาสะ หมายถึง การผูกไมตรีและสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน โดยการปกครองด้วยความเมตตา ความยุติธรรม และความจริงใจ

4. วาชเปยยะ หมายถึง การใช้วาจาที่สุภาพ อ่อนโยน และเป็นธรรม เพื่อสร้างความศรัทธาและความไว้วางใจจากประชาชน ผู้ปกครองที่ดีจึงต้องรู้จักใช้คำพูดที่เหมาะสม สร้างกำลังใจ และส่งเสริมความเข้าใจอันดีในสังคม

หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ถือเป็นแนวทางในการบริหารบ้านเมืองที่มุ่งสร้างความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ซึ่งจะช่วยให้บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อยและมั่นคง (พระไตรปิฎก เล่มที่ 21 อ.จตุกก. 21/64/91)

2. พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 อัมมิกสูต (อ.ทสก. 23/23/45)

อีกแห่งหนึ่งที่กล่าวถึงหลักการปกครองโดยอาศัยธรรม คือใน อัมมิกสูต ซึ่งปรากฏใน อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงหลักธรรมแก่พระราชาและผู้ปกครองว่า ความมั่นคงของอำนาจรัฐหรือราชสมบัติ มิได้ตั้งอยู่เพียงกำลังทหาร ทรัพย์สมบัติ หรืออำนาจทางการเมืองเท่านั้น แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ธรรม” พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า หากผู้ปกครองประพฤติธรรม ยึดถือหลักการปกครองที่ตั้งอยู่บนความยุติธรรม ความเมตตา และการสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนก็จะเกิดความศรัทธาและพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตามธรรม ส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุขและความมั่นคงโดยรวม ในทางตรงกันข้าม หากผู้ปกครองละเลยหลักธรรมและปกครองด้วยอำนาจหรือผลประโยชน์ส่วนตน บ้านเมืองก็จะเกิดความแตกแยกและความไม่สงบ (อ.ทสก. 23/23/45)

แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ “ธรรมาธิปไตย” หรือการปกครองโดยอาศัยหลักธรรมเป็นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางรัฐศาสตร์เชิงจริยธรรมที่มุ่งเน้นการใช้อำนาจอย่างมีคุณธรรมและคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น หลักราชสังคหวัตถุธรรมจึงถือเป็นแนวคิดสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาเป็นกรอบแนวทางในการปกครองและการบริหารสังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน และนำไปสู่ความสงบสุขและความยั่งยืนของบ้านเมือง

3.1.6. พระสูตรที่กล่าวถึงราชสังคหัตถุธรรม

ราชสังคหัตถุธรรม หรือที่เรียกโดยย่อว่า ราชสังคหัตถุ หมายถึง ธรรมะที่เป็นหลักการสำหรับพระราชกรณียกิจ หรือผู้นำบ้านเมือง ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกใจประชาชนและบริหารแผ่นดินให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข หลักธรรมนี้ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ (1) สัสสมณะ ความรอบรู้ในเรื่องการเกษตรและเศรษฐกิจพืชผล อันหมายถึงการส่งเสริมฐานะปัจจัยทางเศรษฐกิจให้มั่นคง (2) ปุริสมณะ ความรอบรู้ในการใช้คน หมายถึงการแต่งตั้งบุคคลให้เหมาะสมกับงาน (3) สัมมาปาสะ เครื่องผูกพันให้สามัคคี หมายถึงการสร้างความสัมพันธ์และความปรองดองในสังคม และ (4) วาชเปยะ วาจาอันประเสริฐ หมายถึงถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ เกื้อกูล และสร้างกำลังใจแก่ราษฎร

หลักธรรมนี้ปรากฏในพระไตรปิฎก 2 แห่งสำคัญ ได้แก่

1. กุณฑลสูตร (อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต, พระไตรปิฎก เล่มที่ 21)

กุณฑลสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมวด พระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ 21 โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการแสดงหลักธรรมสี่ประการที่เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ อันถือเป็นหลักแห่งความเจริญรุ่งเรืองและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของปัจเจกบุคคลและชุมชนโดยรวม เนื้อหาของพระสูตรนี้สะท้อนให้เห็นถึงการที่พระพุทธเจ้าทรงตระหนักถึงวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ ไม่เพียงแต่นำมาซึ่งการปฏิบัติธรรมทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังให้แนวทางในการประกอบสัมมาอาชีพเพื่อความอยู่ดีมีสุข

ในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมสี่ประการที่คฤหัสถ์พึงยึดถือ คือ (1) อุฏฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร คือการขยันหมั่นเพียรในการทำงานสุจริตและการแสวงหาปัจจัยเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตธรรม (2) อรักขสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ คือการรู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินที่หามาได้โดยชอบธรรม ไม่ให้สูญหายไปด้วยเหตุแห่งภัยหรือการบริโภคฟุ่มเฟือย (3) กัลยาณมิตตตา การคบหากัลยาณมิตร คือการเลือกสมาคมกับผู้มีศีล มีธรรม และมีปัญญา เพื่อเป็นแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต และ (4) สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตโดยความเหมาะสม คือการรู้จักจัดสมดุลในการใช้จ่าย การดำเนินชีวิตตามกำลังรายได้ และการไม่ตกอยู่ในความฟุ้งเฟ้อเกินตัว หลักธรรมทั้งสี่นี้จึงถือเป็น “ธรรมเพื่อคฤหัสถ์” ที่เน้นความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน

กุณฑลสูตรยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดพื้นฐานของพุทธศาสนาเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ความเจริญของบุคคลและชุมชนมิได้เกิดจากโชคชะตาหรือการอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่เกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยความเพียรพยายาม รู้จักป้องกันสิ่งที่ไม่ดีมา คบหากัลยาณมิตร และจัดการชีวิตให้สมดุล หลักธรรมนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนสมัยใหม่ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง การจัดการทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม

ด้วยเหตุนี้ กฎทันทสุตรจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาพุทธศาสนาในมิติการพัฒนาชีวิตคฤหัสถ์ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เนื่องจากเนื้อหาของพระสุตรสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติได้อย่างแท้จริง อันเป็นการผสานคุณค่าของพระพุทธานุศาสนากับการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องและลงตัว

2. ธัมมิกสุตร (อังคตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต, พระไตรปิฎก เล่มที่ 23)

ธัมมิกสุตร เป็นพระสุตรสำคัญที่ปรากฏใน พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ข้อ 45 (อ.ทสก. 23/23/45) ซึ่งพระพุทธรองค์ทรงแสดงธรรมแก่พระราชาและหมู่ชน โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับ “ธรรมสำหรับพระราชา” อันเป็นหลักเกื้อกูลในการปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข พระสุตรนี้นับเป็นอีกหนึ่งแหล่งสำคัญที่ปรากฏคำสอนเรื่อง ราชสังคหัตถุธรรม

เนื้อหาในพระสุตรกล่าวถึงภารกิจที่พระราชาหรือผู้นำบ้านเมืองจะทรงสามารถครองแผ่นดินให้มั่นคงได้นั้น จำเป็นต้องประพฤติตาม ราชสังคหัตถุธรรม 4 ประการ ได้แก่ (1) สัสสมณะ ความสามารถในการส่งเสริมและบำรุงพืชผลทางการเกษตร เพื่อให้ราษฎรมีปัจจัยเลี้ยงชีพเพียงพอ (2) ปุริสมณะ การรู้จักใช้คน คือเลือกสรรบุคคลที่มีคุณธรรมและความสามารถมาบริหารงานให้เหมาะสม (3) สัมมาปาสะ การสร้างความสามัคคีและความผูกพันในหมู่ชน ทำให้ประชาชนเกิดความรักและความร่วมมือ และ (4) วาชเปยยะ การใช้ถ้อยคำที่มีคุณธรรม เป็นประโยชน์ และสร้างความศรัทธาแก่ประชาชน

หลักธรรมทั้ง 4 นี้เป็นเสมือน “เครื่องมือทางธรรม” ที่ทำให้พระราชาสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนได้ดีกว่าการใช้กำลังหรืออำนาจทางโลก การปกครองที่ตั้งอยู่บนราชสังคหัตถุธรรมจึงเป็นการปกครองที่สร้างความไว้วางใจและความยินดีแก่ราษฎร ทำให้บ้านเมืองดำรงอยู่ด้วยความมั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรือง ความสำคัญของธัมมิกสุตร มิได้อยู่เพียงในมิติของพระพุทธานุศาสนาท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงปรัชญาการเมืองการปกครองในเชิงพุทธ คือ การบริหารบ้านเมืองด้วยธรรมะมิใช่ด้วยอำนาจหรือการกดขี่ พระสุตรนี้จึงเป็นตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณของพระพุทธรองค์ในการประยุกต์หลักธรรมเข้าสู่การปกครองและการพัฒนาสังคม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในเชิงการพัฒนาชุมชนและการสร้างภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม

กล่าวโดยสรุป ธัมมิกสุตรในอังคตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต จึงเป็นหลักฐานสำคัญในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้พระธรรมในระดับสังคมและการเมือง ผ่านแนวคิดราชสังคหัตถุธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองและการพัฒนาสังคมที่เน้นความเกื้อกูล ความยุติธรรม และความสามัคคี

3.1.7. การเชื่อมโยงราชสังคหวัตถุธรรมกับหลักสังคหวัตถุ 4

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่มุ่งเน้นการเกื้อกูลผู้อื่นอยู่หลายหมวดหมู่ ในจำนวนนี้ “สังคหวัตถุ 4” และ “ราชสังคหวัตถุธรรม” ถือเป็นหลักการสำคัญที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ การสร้างความผูกพันและความสามัคคีในสังคม แต่ต่างกันในด้านบริบทและผู้ที่เป็นเป้าหมายหลักของการนำไปใช้

สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

-ทาน (การให้) คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในสิ่งของและประโยชน์ต่าง ๆ

-ปิยวาจา (วาจาอันเป็นที่รัก) คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ สุภาพ และเป็นประโยชน์

-อรรถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์) คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยการกระทำให้เกิดผลดีแก่

ผู้อื่น

-สมานัตตตา (ความเสมอต้นเสมอปลาย) คือ การวางตัวเสมอต้นเสมอปลายในหมู่ชน และร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผู้อื่น

เมื่อเปรียบเทียบกับ ราชสังคหวัตถุธรรม ซึ่งประกอบด้วย สัสสมณะ ปุริสมณะ สัมมาปาสะ และวาชเปยะ จะเห็นได้ว่าหลักการทั้งสองหมวดมีโครงสร้างความคิดที่คล้ายคลึงกัน โดยมีเป้าหมายในการทำให้เกิดความผูกพัน ความสามัคคี และความมั่นคงในสังคม

ทาน เชื่อมโยงกับ สัสสมณะ เพราะการบำรุงพืชผลและเศรษฐกิจเกษตรกรรมเป็นการ “ให้” แก่ประชาชนในเชิงปัจจัยการดำรงชีวิต อันเป็นการสงเคราะห์ในระดับโครงสร้างทางสังคม

ปิยวาจา สอดคล้องกับ วาชเปยะ ที่เน้นการใช้วาจาอันประกอบด้วยธรรม เป็นคำพูดที่ไพเราะ และสร้างสรรค์ เกื้อกูลต่อจิตใจของผู้ฟัง

อรรถจริยา สัมพันธ์กับ ปุริสมณะ เพราะการแต่งตั้งบุคคลให้เหมาะสมกับงานและการใช้คนอย่างมีคุณธรรม เป็นการทำกิจเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและประชาชนโดยตรง

สมานัตตตา มีความใกล้เคียงกับ สัมมาปาสะ ที่เป็นเครื่องผูกใจประชาชน ทำให้เกิดความเสมอภาค ความสามัคคี และการร่วมแรงร่วมใจในสังคม

การเชื่อมโยงนี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการทั่วไปที่ทุกคนสามารถนำไปใช้ได้ ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ขณะที่ ราชสังคหวัตถุธรรม เป็นการขยายความ และประยุกต์ใช้หลักการเหล่านี้ในระดับรัฐและการปกครอง เพื่อสร้างความมั่นคงของบ้านเมืองในภาพรวม ดังนั้นทั้งสองหมวดธรรมจึงมีความสอดคล้องและเสริมพลังกัน กล่าวคือ สังคหวัตถุ 4 เป็นฐานรากของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และราชสังคหวัตถุธรรมเป็นการต่อยอดไปสู่การสร้างสรรค์สังคมที่มั่นคงโดยผู้นำ

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่าง สังคหวัตถุ 4 และ ราชสังคหวัตถุธรรม แสดงให้เห็นถึงการที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเกื้อกูลในทุกระดับ ตั้งแต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใน

ครอบครัวและชุมชน ไปจนถึงระดับการปกครองบ้านเมือง ทั้งสองหลักธรรมนี้จึงสามารถประยุกต์ใช้ควบคู่กัน เพื่อสร้างความสมดุลและความเจริญรุ่งเรืองของสังคม

3.1.8. ความหมายราชสังคหัตถธรรมเชิงพุทธปรัชญา

ราชสังคหัตถธรรม หากพิจารณาในมิติทางพุทธปรัชญา จะพบว่าเป็นหลักธรรมที่มีความหมายลึกซึ้งยิ่งกว่าการเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติของพระมหากษัตริย์หรือนำประเทศ เพราะหลักธรรมนี้สะท้อนถึง ปรัชญาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม (Social Philosophy in Buddhism) และ ปรัชญาแห่งการปกครองด้วยธรรม (Political Philosophy in Buddhism) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาในเชิงสังคม

ในแง่พุทธปรัชญา หลักราชสังคหัตถธรรมเน้นว่า ความมั่นคงของสังคมและรัฐไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจกำลังทางทหารหรือเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับ การใช้ธรรมเป็นรากฐานของการปกครอง กล่าวคือ ผู้นำต้องบำรุงปัจจัยแห่งชีวิตประชาชน (สี่สสเมธะ) รู้จักใช้ศักยภาพของบุคคลให้เหมาะสม (ปุริสเมธะ) สร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (สัมมาปาสะ) และใช้วาจาที่เกื้อกูลต่อจิตใจประชาชน (วาชเปยยะ) สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงปรัชญาพุทธที่ว่า ความจริงสูงสุด (ธรรม) มิได้อยู่เหนือสังคม แต่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันและโครงสร้างของการเมืองการปกครอง (อ.ทสก. 23/23/45)

ยิ่งไปกว่านั้น ในเชิงพุทธปรัชญา ราชสังคหัตถธรรมยังแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง “ความสัมพันธ์” (Relational Philosophy) ซึ่งยอมรับความจริงว่า มนุษย์มิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่พึ่งพาอาศัยกันและกัน การที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักเกณฑ์แก่พระราชสาส์น แสดงให้เห็นว่าการปกครองบ้านเมืองไม่ใช่เรื่องของผู้ปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนทุกฝ่าย หลักการนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิด “ความสัมพันธ์เชิงพุทธ” (Buddhist Relationality) ที่ว่าความจริงเกิดขึ้นจากการพึ่งพาอาศัยกัน (ปฏิจจสมุปบาท) เช่นเดียวกับที่รัฐจะดำรงอยู่ได้ก็เพราะความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างผู้นำกับประชาชน

อีกประเด็นที่สำคัญคือ ราชสังคหัตถธรรมสามารถตีความได้ในฐานะ “ปรัชญาแห่งคุณธรรมทางการเมือง” (Virtue-based Political Philosophy) ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการปกครองในตะวันตกที่มักเน้นกฎหมายและโครงสร้างอำนาจ แต่พุทธปรัชญา กลับเน้น คุณธรรมของผู้นำ เป็นหลักการสำคัญ ถ้าผู้นำมีคุณธรรม บ้านเมืองย่อมเจริญ หากปราศจากคุณธรรม แม้จะมีโครงสร้างกฎหมายเข้มแข็งเพียงใด รัฐก็ไม่อาจยั่งยืนได้

ดังนั้น ความหมายเชิงพุทธปรัชญาของราชสังคหัตถธรรมจึงมิได้จำกัดเพียงการสงเคราะห์หรือเกื้อกูลเท่านั้น แต่ยังเป็นการชี้ให้เห็นว่า การเมือง การปกครอง และสังคม ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของธรรมะ และธรรมะนี้มีไม่ใช่สิ่งเหนือจริง แต่คือแนวทางปฏิบัติที่เป็นจริงได้ในชีวิตและสังคม หากสังคมใดยึดถือหลักการดังกล่าว สังคมนั้นย่อมดำรงอยู่อย่างมั่นคงและสันติสุข

3.1.9. การเน้นความสัมพันธ์ระหว่าง อำนาจกับธรรมะ

ในทางพุทธปรัชญา “อำนาจ” และ “ธรรมะ” มิได้เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ตรงกันข้าม ทั้งสองสิ่งมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง การใช้อำนาจที่ปราศจากธรรมะ มักนำไปสู่การบีบบังคับ การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม และการสูญเสียศรัทธาของประชาชน แต่หากอำนาจได้รับการกำกับด้วยธรรมะ อำนาจนั้นจะกลายเป็นพลังที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

หลัก ราชสังคหัตถุธรรม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อังคุดตริณิกาย จตุกกนิบาต และทสกนิบาต จึงสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสาน “อำนาจ” และ “ธรรมะ” เข้าด้วยกัน พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางว่า พระราชาผู้ปกครองแผ่นดินต้องใช้อำนาจโดยมีธรรมเป็นกรอบ ได้แก่ การส่งเสริมเศรษฐกิจ (สัสสมณะ) การใช้คนอย่างเหมาะสม (ปฐิสสมณะ) การสร้างความสามัคคี (สัมมาปาสะ) และการใช้วาจาอันเกื้อกูล (วาชเปยยะ) สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่าอำนาจมิใช่เพียงกลไกของการบังคับ แต่คือความสามารถในการจูงใจและประสานความร่วมมือภายใต้กรอบแห่งคุณธรรม

ในเชิงพุทธปรัชญา อำนาจที่แท้จริงมิใช่อำนาจในการควบคุมหรือปราบปราม หากแต่คืออำนาจทางจริยธรรม (moral authority) ที่เกิดจากความชอบธรรม (legitimacy) ผู้นำที่มีธรรมะย่อมได้รับความศรัทธาจากประชาชนโดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับ ขณะเดียวกันการดำเนินอำนาจอย่างมีธรรมะยังสะท้อนแนวคิดพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเรื่อง ปฏิจจสมุปบาท (ความสัมพันธ์อันเกิดจากเหตุปัจจัย) ซึ่งบ่งชี้ว่า ความมั่นคงของรัฐมิได้เกิดจากผู้ปกครองเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยความสัมพันธ์อันเกื้อกูลกับประชาชน

การเน้นความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับธรรมะ จึงเป็นหัวใจสำคัญของการเมืองเชิงพุทธ หากอำนาจไร้ธรรมะ ย่อมนำไปสู่ความเสื่อม แต่ถ้าอำนาจตั้งอยู่บนธรรมะ ก็จะก่อให้เกิดความมั่นคง สันติสุข และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน หลักการนี้ยังสามารถประยุกต์ใช้ได้กับสังคมร่วมสมัยที่กำลังเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความขัดแย้ง และการเสื่อมศรัทธาต่อสถาบันการเมือง

3.1.10. ราชสังคหัตถุธรรมกับแนวคิดเรื่องธรรมาธิปไตย (การปกครองโดยธรรม)

“ธรรมาธิปไตย” หมายถึง การปกครองหรือการใช้อำนาจที่ตั้งอยู่บนหลักธรรม มิใช่บนอำนาจของบุคคลหรือเสียงส่วนใหญ่เพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้ปรากฏในพระไตรปิฎก (อง.อฎฐก. 23/12/15) ที่พระพุทธเจ้าตรัสถึง “ธรรมาธิปไตย อัตตธาธิปไตย โลกาธิปไตย” โดยทรงชี้ว่าการดำเนินชีวิตและการปกครองที่ยึดธรรมเป็นใหญ่ เป็นแนวทางที่ประเสริฐที่สุด เพราะย่อมเป็นหลักประกันถึงความเป็นธรรม ความมั่นคง และความสงบสุขของสังคม

ในเชิงพุทธปรัชญา ธรรมาธิปไตยมีความหมายลึกซึ้งว่า ธรรมะเป็นบ่อเกิดแห่งความชอบธรรมของอำนาจ กล่าวคือ อำนาจที่แท้จริงมิใช่อำนาจจากการบังคับหรือเสียงส่วนใหญ่ แต่เป็นอำนาจที่ได้รับการยอมรับเพราะตั้งอยู่บนความถูกต้องและคุณธรรม หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ราชสังคหัตถุธรรม” ที่พระราชา หรือผู้นำต้องใช้อำนาจเพื่อบำรุงชีวิตประชาชน (สัสสมณะ)

ใช้คนให้ถูกต้อง (ปรีศเมธะ) สร้างความสามัคคี (สัมมาปาสะ) และกล่าววาจาที่เกื้อกูล (วาชเปยยะ) ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงการปกครองที่มีธรรมเป็นแกนกลาง

ในมิติร่วมสมัย ธรรมาธิปไตยสามารถอธิบายได้ว่าเป็น การเมืองเชิงคุณธรรม (virtue politics) ที่ยกระดับความชอบธรรมเหนือประชานิยมและอำนาจนิยม เพราะการปกครองโดยธรรมมิได้หมายถึงเพียงการมีกฎหมายที่ดีเท่านั้น แต่รวมถึงการมีผู้นำที่ยึดมั่นในคุณธรรมและใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แนวคิดนี้จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทยและสังคมโลก ในปัจจุบันที่กำลังเผชิญวิกฤตความเหลื่อมล้ำ ความแตกแยก และการเสื่อมศรัทธาในสถาบันการเมือง

กล่าวโดยสรุป ธรรมาธิปไตยเป็นหลักการที่เห็นว่า ธรรมะต้องเป็นใหญ่เหนือบุคคลและอำนาจใด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่ถือว่า “ธรรมะ” คือสัจจะและความถูกต้องอันเป็นสากล หากสังคมและการเมืองดำรงอยู่บนฐานของธรรมะ อำนาจย่อมมีความชอบธรรม และการปกครองย่อมสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า หลัก ราชสังคหัตถุธรรม เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมืองโดยยึดหลักแห่งธรรม แทนที่จะใช้อำนาจหรือกำลังเพียงอย่างเดียว ซึ่งสะท้อนว่าเป็นคำสอนที่มีคุณค่าสำหรับการสร้างความมั่นคงของสังคมองค์ประกอบของราชสังคหัตถุธรรมมี 4 ประการ คือ สัสสมะธะ การบำรุงพืชผลและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ, ปรีศเมธะ การใช้บุคคลให้ถูกต้องตามความสามารถและคุณธรรม, สัมมาปาสะ การสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในสังคม และ วาชเปยยะ การใช้วาจาที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์ในการจูงใจประชาชน หลักทั้งสี่นี้เป็นแนวทางที่ทำให้ผู้นำสามารถปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความศรัทธา เมื่อพิจารณาในเชิงพุทธปรัชญา หลักราชสังคหัตถุธรรมสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่าง อำนาจกับธรรมะ โดยเน้นว่าอำนาจที่แท้จริงต้องได้รับการกำกับโดยคุณธรรม เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่การปกครอง อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับแนวคิด “ธรรมาธิปไตย” ที่ให้ธรรมะเป็นใหญ่เหนือบุคคลและกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งถือเป็นปรัชญาการเมืองเชิงคุณธรรมในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ หากผู้นำมีคุณธรรม บ้านเมืองย่อมมั่นคง แต่หากอำนาจไร้ธรรมะ รัฐย่อมเสื่อมถอย ดังนั้น หลักราชสังคหัตถุธรรมจึงเป็นแนวทางที่ไม่เพียงแต่มีคุณค่าทางศาสนา แต่ยังเป็นรากฐานของปรัชญาการเมือง การปกครอง และการพัฒนาสังคมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย เพื่อสร้างความสงบสุขแก่สังคมโดยรวม

3.2. หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน

3.2.1. ความสำคัญของหลักราชสังคหัตถุธรรมต่อการพัฒนาชุมชน

หลัก ราชสังคหัตถุธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมือง โดยมีสาระสำคัญคือการสงเคราะห์ เกื้อกูล และเชื่อมโยงประชาชนเข้าด้วยกันด้วยธรรม มากกว่าการใช้อำนาจหรือกำลังเพียงอย่างเดียว หลักธรรมนี้จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติของการเมืองการปกครอง แต่ยังมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนในสังคมปัจจุบัน

ประการแรก หลักราชสังคหัตถุธรรมช่วย เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ผ่านแนวคิด “สัสสมณะ” ที่เน้นการบำรุงพืชผลและการจัดการทรัพยากร การนำหลักนี้มาใช้ในชุมชนสมัยใหม่หมายถึงการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร การเกษตรที่ยั่งยืน และการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นรากฐานของการพัฒนาที่มั่นคง (สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์, 2563)

ประการที่สอง หลักนี้เน้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และผู้นำชุมชน ตามแนวคิด “ปฐิสเมธะ” คือการเลือกใช้บุคคลตามความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม การจัดสรรบทบาทที่เหมาะสม จะช่วยสร้างผู้นำท้องถิ่นที่มีศักยภาพและได้รับการยอมรับ ส่งผลให้การบริหารชุมชนมีประสิทธิภาพ (นวลอนงค์ วัฒนชัย, 2565)

ประการที่สาม หลักราชสังคหัตถุธรรมมีบทบาทในการ สร้างความสามัคคีและความร่วมมือในสังคม ผ่าน “สัมมาปาสะ” ซึ่งเป็นการประสานความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการทำงานร่วมกันในการพัฒนาชุมชน พลังความสามัคคีนี้เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถยืนหยัดได้ท่ามกลางปัญหาและการเปลี่ยนแปลง (ปรีชา นิลจันทร์, 2566)

ประการสุดท้าย หลัก “วาชเปยยะ” สะท้อนถึง การสื่อสารที่มีคุณธรรมและสร้างแรงจูงใจ ผู้นำหรือผู้ทำงานพัฒนาชุมชนที่ใช้ถ้อยคำที่จริงใจ ไพเราะ และเป็นประโยชน์ ย่อมสร้างความศรัทธา ความเข้าใจ และแรงบันดาลใจแก่ประชาชน ทำให้เกิดพลังทางสังคมในการพัฒนาร่วมกัน (กาญจนา ศรีสมบัติ, 2564)

ดังนั้น ความสำคัญของหลักราชสังคหัตถุธรรมต่อการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การบูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ มนุษย์ สังคม และการสื่อสาร เข้าสู่กระบวนการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรม ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มั่นคง และสามารถพัฒนาไปอย่างยั่งยืนตามแนวทางพุทธปรัชญา

3.2.1.1. บทบาทของหลักธรรมในการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะ หลักราชสังคหัตถุธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้นำในการปกครองและบริหารจัดการสังคม หลักธรรมนี้มีได้จำกัดอยู่เพียงระดับรัฐ แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ประการแรก ความมั่นคงทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นจาก สัสสมณะ ที่มุ่งส่งเสริมการเกษตร การบำรุงพืชผล และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล ชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองทางอาหาร และการผลิตได้ ย่อมมีรากฐานที่มั่นคง ลดความเสี่ยงจากวิกฤตเศรษฐกิจและภัยพิบัติ (นวลอนงค์ วัฒนชัย, 2565)

ประการที่สอง ความมั่นคงทางสังคมสะท้อนผ่าน ปุริสเมธะ ซึ่งคือการใช้บุคคลที่เหมาะสม กับการความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม การมีผู้นำและบุคลากรที่เหมาะสมในงานพัฒนาชุมชน ย่อมช่วยสร้างกลไกการบริหารที่มีประสิทธิภาพ และทำให้ชุมชนเข้มแข็ง (สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์, 2563)

ประการที่สาม ความมั่นคงด้านความสัมพันธ์ทางสังคมปรากฏชัดใน สัมมาปาสาสะ ซึ่งหมายถึง การสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ และความไว้วางใจระหว่างสมาชิกชุมชน ความสามัคคีนี้ถือเป็นพลังทางสังคมที่ทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างมีเอกภาพ (ปรีชา นิลจันทร์, 2566)

ประการที่สี่ ความมั่นคงทางจิตใจเกิดจาก วาชเปยยะ ซึ่งคือการใช้วาจาที่ประกอบด้วยธรรม ผู้นำหรือผู้ทำงานพัฒนาชุมชนที่มีทักษะการสื่อสารที่สร้างสรรค์ ย่อมสามารถสร้างศรัทธา ความเข้าใจ และแรงบันดาลใจให้แก่สมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือที่มั่นคง (กาญจนา ศรีสมบัติ, 2564)

ดังนั้น บทบาทของหลักธรรมในการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน จึงมิได้เป็นเพียงแนวคิดทางศาสนา แต่เป็นแนวทางการพัฒนาที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง โดยครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ซึ่งหากชุมชนใดสามารถนำหลักราชสังคหัตถุธรรมมาปฏิบัติได้อย่างครบถ้วน ย่อมก่อให้เกิดความมั่นคง และสมดุลในระยะยาว

3.2.1.2. การสร้างความเป็นธรรมและความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน

ความเป็นธรรมและความไว้วางใจถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน หากผู้นำชุมชนขาดหลักการเหล่านี้ ความสามัคคีของประชาชนย่อมสั่นคลอนและไม่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างแท้จริง ในทางพระพุทธศาสนา หลักราชสังคหัตถุธรรม โดยเฉพาะ ปุริสเมธะ และ วาชเปยยะ ชี้ให้เห็นถึงการใช้คนที่เหมาะสมและการใช้วาจาที่เป็นธรรม ซึ่งทั้งสองประการมีส่วนโดยตรงในการสร้างความเป็นธรรมและความไว้วางใจในสังคม

ความเป็นธรรม (justice) ในระดับชุมชนมิได้หมายถึงเพียงความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงการปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคนด้วยความเที่ยงธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และยึดหลักคุณธรรม ผู้นำที่ยึดหลักความเป็นธรรมย่อมได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีธรรมาธิปไตย ทำให้การตัดสินใจและนโยบายต่าง ๆ เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (ศิริพร เจริญสุข, 2564)

ส่วนความไว้วางใจ (trust) เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการกระทำอย่างต่อเนื่องของผู้นำที่มีธรรมะ กำกับ การใช้วาจาที่สุจริต มีเมตตา และสร้างแรงบันดาลใจตามหลัก วาชเปยยะ จะช่วยเชื่อมโยง

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชน ลดความขัดแย้ง และก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน (ชญาณ์ณัฐ กิตติเจริญ, 2566)

นอกจากนี้ ความไว้วางใจยังทำหน้าที่เป็น “ทุนทางสังคม” (social capital) ที่เอื้อต่อการรวมพลังของประชาชน เมื่อสมาชิกในชุมชนเชื่อมั่นว่าผู้นำปฏิบัติด้วยความเป็นธรรม การเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นโดยสมัครใจและเต็มใจ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ธีรศักดิ์ วิริยะพงษ์, 2565)

ดังนั้น การสร้างความเป็นธรรมและความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน จึงเป็นบทบาทสำคัญของหลักราชสังคหัตถุธรรม เพราะไม่เพียงแต่ทำให้ผู้นำมีความชอบธรรมในการบริหาร แต่ยังเป็นรากฐานของการสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของชุมชน

3.2.2. การเชื่อมโยงกับหลักสังคหัตถุ 4

หลัก ราชสังคหัตถุธรรม แม้จะเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมือง แต่เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบแล้ว จะเห็นว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักสังคหัตถุ 4 (ทาน, ปิยวาจา, อตถจริยา, สมานัตตตา) ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับการครองใจและสงเคราะห์ประชาชนในทุกระดับ ทั้งผู้นำและสมาชิกในสังคมทั่วไป

ประการแรก สัสสมะระ ที่เน้นการบำรุงพืชผลและเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ อตถจริยา ในสังคหัตถุ 4 ที่มุ่งการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นรูปธรรมของการช่วยเหลือประชาชนให้มีความมั่นคงในชีวิต

ประการที่สอง ปุริสเมระ ซึ่งเน้นการใช้บุคคลให้ถูกต้องตรงกับความสามารถและคุณธรรม มีความใกล้เคียงกับ สมานัตตตา ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเสมอภาคและความเป็นธรรม ทั้งสองหลักสะท้อนถึงการให้เกียรติและเคารพศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อให้ทุกคนสามารถมีบทบาทในการพัฒนาสังคม

ประการที่สาม สัมมาปาสะ หรือการผูกใจประชาชนให้เป็นหนึ่งเดียว เชื่อมโยงกับ ปิยวาจา ที่เป็นการใช้วาจาอันอ่อนโยน ไพเราะ และสร้างความรักใคร่ เมื่อผู้นำสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นผ่านคำพูดที่เกื้อกูล ความสามัคคีและความร่วมมือในสังคมก็จะเกิดขึ้น

ประการที่สี่ วาขเปยยะ การใช้วาจาที่เป็นธรรมและมีประโยชน์ มีความสอดคล้องโดยตรงกับ ปิยวาจา และเสริมพลังแก่หลักการสื่อสารที่สร้างศรัทธาและแรงจูงใจ การพูดที่จริงใจและสุจริตจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความไว้วางใจในสังคม

ดังนั้น ราชสังคหัตถุธรรมสามารถมองได้ว่าเป็นการต่อยอดและขยายผลของหลักสังคหัตถุ 4 ไปสู่ระดับการเมืองและการปกครอง ซึ่งทำให้เห็นถึงความเป็นระบบและความลึกซึ้งของ

พระพุทธศาสนา ที่มีได้จำกัดเพียงการพัฒนาปัจเจกบุคคล แต่ยังสามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.2.2.1. ความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างราชสังคหัตถุธรรมกับสังคหัตถุ 4

หลัก ราชสังคหัตถุธรรม และ สังคหัตถุ 4 ต่างเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงขึ้นเพื่อเกื้อกูลสังคมและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือผู้นำกับประชาชน แม้จะมีบริบทการใช้ที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองหลักก็สะท้อนความมุ่งหมายร่วมกันคือการสร้างความสงบสุขและความมั่นคงในสังคม

ความคล้ายคลึงประการแรก คือ ทั้งสองหลักต่างเน้นการ “สงเคราะห์” และ “เกื้อกูล” ประชาชน สังคหัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน, ปิยวาจา, อุตถจริยา, สมานัตตตา ซึ่งเน้นการประพฤติที่เป็นมิตร เกื้อกูล และสร้างความเสมอภาค ขณะที่ราชสังคหัตถุธรรมก็มี สัสสมณะ, ปุริสมณะ, สัมมาปาสะ, วาชเปยยะ ซึ่งเน้นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การจัดการบุคคล การสร้างความสามัคคี และการใช้วาจาอย่างสร้างสรรค์ จะเห็นว่าทั้งสองหลักต่างมีแก่นร่วมคือการสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและความศรัทธาในสังคม

ความคล้ายคลึงประการที่สอง คือ ต่างมุ่งเน้นให้ผู้นำหรือผู้ปฏิบัติตนมีคุณธรรมเป็นหลัก ไม่ว่าจะในระดับครอบครัว ชุมชน หรือการเมือง เช่น การใช้วาจาอย่างสุจริต (ปิยวาจา-วาชเปยยะ) และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (อุตถจริยา-สัสสมณะ) ต่างก็เป็นตัวอย่างของการที่ผู้นำจะต้องสร้างศรัทธาด้วยการกระทำและคำพูดที่จริงใจ

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างสำคัญอยู่ที่ บริบทและขอบเขตการนำไปใช้ โดยสังคหัตถุ 4 เป็นหลักธรรมทั่วไปสำหรับประชาชนทุกหมู่เหล่า เพื่อครองใจผู้อื่นและสร้างความกลมเกลียวในระดับบุคคลและชุมชน แต่ราชสังคหัตถุธรรมถูกกำหนดขึ้นเฉพาะสำหรับ “ผู้ปกครองบ้านเมือง” เน้นการใช้เป็นแนวทางทางการเมืองและการบริหารประเทศ ดังนั้นราชสังคหัตถุธรรมจึงมีลักษณะเป็น “หลักการเมืองเชิงพุทธ” ที่ยกระดับจากการสงเคราะห์ทั่วไปไปสู่การสร้างระบบสังคมที่มั่นคง

อีกประการหนึ่งคือ ความแตกต่างด้านเป้าหมายการนำไปใช้ สังคหัตถุ 4 มุ่งไปที่การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลเป็นหลัก ขณะที่ราชสังคหัตถุธรรมมุ่งที่การสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ราชสังคหัตถุธรรมคือการขยายความและต่อยอดสังคหัตถุ 4 ในมิติการปกครองและการจัดการสังคมในระดับรัฐ เพื่อให้การปกครองนั้นดำรงอยู่บนฐานแห่งธรรมะอย่างแท้จริง

3.2.2.2. การนำมาประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัวและชุมชน

การนำหลักราชสังคหัตถุธรรมมาประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัวและชุมชน เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ฐานรากของสังคม เนื่องจากครอบครัวและชุมชนถือเป็นหน่วยสำคัญใน

การปลูกฝังค่านิยมและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หากหลักธรรมนี้ถูกประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อความมั่นคง ความสามัคคี และการพัฒนา

ในระดับครอบครัว หลัก สัสสมณะ สามารถปรับใช้เป็นการดูแลปัจจัยพื้นฐาน เช่น การจัดการทรัพยากรในครัวเรือนอย่างพอเพียง การปลูกพืชผักเพื่อบริโภคเอง และการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ขณะที่หลัก ปุริสเมธะ หมายถึงการมอบหมายหน้าที่ตามความสามารถของแต่ละสมาชิก เช่น การแบ่งงานบ้าน การสนับสนุนการเรียนรู้ และการเสริมสร้างศักยภาพที่เหมาะสม หลัก สัมมาปาสะ เน้นการสร้างความรัก ความผูกพันในครอบครัวผ่านการพูดคุย การช่วยเหลือ และการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วน วาชเปยยะ คือการใช้ถ้อยคำสุภาพ มีเมตตา และเกื้อกูลกันภายในครอบครัวเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น

ในระดับชุมชน การประยุกต์ใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรมสามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ร่วมกัน เช่น หลัก สัสสมณะ นำมาสู่การสร้างโครงการเกษตรอินทรีย์ การจัดตั้งกองทุนอาหารหรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน หลัก ปุริสเมธะ ปรากฏในรูปของการเลือกผู้นำที่มีคุณธรรม และใช้ความสามารถของประชาชนตามศักยภาพในการพัฒนางานต่าง ๆ หลัก สัมมาปาสะ ช่วยสร้างเครือข่ายชุมชนและลดความขัดแย้ง โดยส่งเสริมกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เช่น งานบุญ งานสาธารณะ หรือกลุ่มอาชีพ ส่วนหลัก วาชเปยยะ ช่วยสร้างบรรยากาศการสื่อสารที่โปร่งใส เปิดเผย และเป็นธรรม ทำให้เกิดศรัทธาและความร่วมมือจากประชาชนอย่างแท้จริง

ดังนั้น การนำหลักราชสังคหวัตถุธรรมมาใช้ในครอบครัวและชุมชน ไม่เพียงเป็นการประยุกต์ใช้คำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางที่สามารถสร้างความมั่นคง ความสามัคคี และความยั่งยืนในสังคมไทยยุคปัจจุบันได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.2.3. การประยุกต์ใช้สัสสมณะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สัสสมณะ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของหลักราชสังคหวัตถุธรรม มีความหมายถึง “การบำรุงพืชผล” ซึ่งในเชิงพระพุทธศาสนาไม่เพียงหมายถึงการทำเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ แต่ยังรวมถึงการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนของประชาชน การประยุกต์ใช้สัสสมณะในระดับชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

ในมิติของเศรษฐกิจชุมชน หลักสัสสมณะสามารถเชื่อมโยงกับการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร (food security) การส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว การทำเกษตรอินทรีย์ และการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยลดต้นทุนในครัวเรือนและสร้างรายได้เสริม การบำรุงรักษาพืชผลอย่างถูกวิธี รวมถึงการอนุรักษ์ดินและน้ำ ยังช่วยเพิ่มคุณภาพการผลิต และทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางรายได้

นอกจากนี้ การนำสัสสมณะมาใช้อังสามารถขยายผลสู่การสร้าง เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เช่น การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเกษตร การจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนด้านการผลิต และการ

พัฒนาสินค้าเกษตรแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ผลลัพธ์คือการสร้างงาน สร้างรายได้ และลดการพึ่งพาภายนอก การสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยืดโยงกับวิถีชุมชนจึงช่วยให้เกิดความมั่นคงมากขึ้น

การประยุกต์ใช้สี่สสเมธะยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 2 คือ “ขจัดความหิวโหย” และเป้าหมายที่ 12 “การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถปรับใช้เป็นกรอบคิดร่วมสมัยในการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น สี่สสเมธะ มิได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักการที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน สร้างพลังทางสังคม และนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง

3.2.3.1. การเกื้อกูลด้านเกษตรกรรมและการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

การเกื้อกูลด้านเกษตรกรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและสังคมโดยรวม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ สี่สสเมธะ ในหลักราชสังคหวัตถุธรรม ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบำรุงพืชผลและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทปัจจุบันที่โลกกำลังเผชิญความท้าทายด้านความมั่นคงทางอาหารจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจโลก และการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม

การเกื้อกูลด้านเกษตรกรรมในชุมชนปัจจุบันมิได้หมายถึงการทำเกษตรเพียงเพื่อการยังชีพเท่านั้น แต่รวมถึงการส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน เช่น เกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชผสมผสาน และการจัดการน้ำที่เหมาะสม การเกษตรรูปแบบนี้ไม่เพียงช่วยลดการพึ่งพาสารเคมี แต่ยังอนุรักษ์ดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งล้วนเป็นรากฐานของความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว

ในระดับครัวเรือน การเกื้อกูลด้านเกษตรกรรมสามารถแสดงออกได้ผ่านการส่งเสริมให้ครอบครัวปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก หรือการใช้พื้นที่ว่างในการผลิตอาหารเพื่อการบริโภคและแบ่งปันกับเพื่อนบ้าน แนวทางนี้ช่วยลดค่าใช้จ่าย สร้างการพึ่งพาตนเอง และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของเกษตรกรหรือการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนด้านเกษตรยังเป็นการต่อยอดที่ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ การแบ่งปันทรัพยากร และการสร้างอำนาจต่อรองในตลาด ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้มั่นคง และชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นในภาวะวิกฤต

ดังนั้น การเกื้อกูลด้านเกษตรกรรมและการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นการผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ไม่เพียงตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แต่ยังสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต

3.2.3.2. การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นปัจจัยที่หล่อเลี้ยงทั้งชีวิตและเศรษฐกิจท้องถิ่น หลัก สัสสมณะ ในราชสังคหวัตถุธรรม ซึ่งหมายถึงการบำรุงพืชผล และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากเกษตรกรรม สะท้อนแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และเกื้อกูล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในปัจจุบัน

ในระดับชุมชน การจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนหมายถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ที่ลดการใช้สารเคมี การทำเกษตรเชิงนิเวศที่ส่งเสริมความหลากหลายของระบบชีวภาพ และการจัดการน้ำที่เหมาะสมเพื่อให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการเพาะปลูก สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างความมั่นคงทางอาหารและลดความเสี่ยงจากวิกฤตสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนยังหมายถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดูแลทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน เช่น การอนุรักษ์ป่า การจัดการขยะมูลฝอย และการใช้พลังงานทดแทน แนวทางเหล่านี้ไม่เพียงลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังสร้างจิตสำนึกในการพึ่งพาอาศัยกันและรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม

ในเชิงพุทธปรัชญา แนวคิดนี้สัมพันธ์กับหลัก อปฺปมาทะ (ความไม่ประมาท) และ สัมมาชีพ (การดำรงชีพที่ชอบธรรม) ซึ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และคิดถึงผลสืบเนื่องต่อคนรุ่นหลัง เมื่อเชื่อมโยงกับหลักสัสสมณะ จึงทำให้เห็นชัดว่า การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนไม่ใช่เพียงเรื่องเศรษฐกิจหรือสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นเรื่องของจริยธรรมและคุณค่าทางสังคม

ดังนั้น การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นการผสมผสานระหว่างหลักพุทธธรรมกับแนวทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ที่ช่วยสร้างทั้งความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความสมดุลทางสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

3.2.4. การประยุกต์ใช้ปฐิสมณะในการพัฒนาทุนมนุษย์และผู้นำชุมชน

หลัก ปฐิสมณะ ในราชสังคหวัตถุธรรม เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้น “การใช้คนให้ถูกต้อง” หรือการคัดเลือกบุคคลตามความสามารถและคุณธรรม เพื่อให้ดำรงบทบาทที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม หลักการนี้เมื่อประยุกต์ใช้ในมิติการพัฒนาชุมชน ย่อมสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการพัฒนาทุนมนุษย์และการสร้างผู้นำที่มีคุณภาพ เพราะชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต่อเมื่อมีบุคลากรที่ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพและมีผู้นำที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม

ประการแรก การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักปฐิสมณะ คือการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้รับการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ งานวิจัยของ (ศิริพร คงเมือง, 2565) ชี้ว่า การลงทุนด้านการศึกษาและการสร้างทักษะชีวิตเป็นปัจจัย

หลักในการเสริมสร้างศักยภาพพหุมนุชย์ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน การพัฒนาคนเช่นนี้สอดคล้องกับหลักปรีชเมธะ ที่เน้นการจัดวางคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่

ประการที่สอง การประยุกต์ใช้ปรีชเมธะในด้านภาวะผู้นำชุมชน หมายถึงการเลือกผู้นำที่มี คุณธรรม ความรับผิดชอบ และความสามารถ โดยไม่เน้นเพียงอำนาจหรือฐานะทางสังคม งานศึกษา ของ ธันวา และคณะ (2566) พบว่า ผู้นำที่มี “ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม” (Moral Leadership) สามารถ สร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนแนวคิดของ พระพุทธเจ้าที่ให้ความสำคัญกับการใช้บุคคลผู้มีความดีมาทำหน้าที่นำพาสังคม

ประการที่สาม หลักปรีชเมธะยังสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักการสืบทอดผู้นำชุมชน อย่างต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการชุมชนผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วม งานวิจัยของ Phongsphit (2021) เน้นว่าการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถและยึดมั่นในคุณธรรม จะทำให้การพัฒนาชุมชนมีความต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว

ดังนั้น การประยุกต์ใช้ปรีชเมธะในการพัฒนาพหุมนุชย์และผู้นำชุมชน คือการสร้างคนให้มี คุณค่า ใช้คนให้ถูกที่ และเสริมสร้างผู้นำที่มีคุณธรรม ซึ่งไม่เพียงช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง แต่ยังเป็น การวางรากฐานสู่การพัฒนาสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

3.2.4.1. การเลือกและใช้บุคคลที่เหมาะสมในงานพัฒนาชุมชน

การเลือกและใช้บุคคลที่เหมาะสมในงานพัฒนาชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญที่สอดคล้องกับหลัก ปรีชเมธะ ในราชสังคหวัตถุธรรม ซึ่งมุ่งเน้นการใช้บุคคลให้ถูกต้องตามความรู้ ความสามารถ และ คุณธรรม การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้นำในทุก าระดับ ดังนั้น การจัดวางบุคคลให้ตรงกับบทบาทหน้าที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้าง ประสิทธิภาพในการดำเนินงานพัฒนา

ประการแรก การเลือกบุคคลต้องคำนึงถึง ความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญเฉพาะ ด้าน เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของงาน เช่น งานเกษตรควรใช้ผู้ที่มีความรู้ด้านการเกษตร งาน บริหารควรใช้ผู้ที่มีทักษะการจัดการ งานวิชาการควรใช้ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษา เป็นต้น งานวิจัยของ อารีย์ ศรีสุวรรณ, (2565) พบว่า การจัดสรรบุคลากรให้ตรงกับทักษะและความเชี่ยวชาญ ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนา

ประการที่สอง ต้องคำนึงถึง คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล เพราะแม้บุคคลจะ มี ความสามารถสูง แต่หากขาดคุณธรรมอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือการทุจริตได้ งานศึกษาของ สมบัติ แสงทอง และคณะ. (2566) ชี้ว่า ผู้นำหรือบุคลากรที่มีคุณธรรมจะได้รับการยอมรับจาก ประชาชน และสร้างความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน

ประการที่สาม การใช้บุคคลที่เหมาะสมควรเน้นการสร้าง ความสมดุลระหว่างคนรุ่นใหม่และ คนรุ่นเก่า คนรุ่นเก่ามีประสบการณ์และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ส่วนคนรุ่นใหม่มีความรู้สมัยใหม่และ

เทคโนโลยีที่ช่วยขับเคลื่อนงาน การบูรณาการทั้งสองกลุ่มเข้าด้วยกันจะช่วยให้การพัฒนามีทั้งความลึกซึ้งและทันสมัย งานของ จันทศรี ปรีชา (2564) กล่าวถึงความสำคัญของ “การสืบทอดและเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่” เพื่อให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การเลือกและใช้บุคคลที่เหมาะสมในงานพัฒนาชุมชนไม่เพียงแต่เป็นการจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว โดยสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการใช้คนอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

3.2.4.2. การสร้างภาวะผู้นำและการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน

การสร้างภาวะผู้นำและการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถก้าวไปสู่ความเข้มแข็งและการพัฒนาอย่างยั่งยืน หลัก ปุริสเมธะ ในราชสังคหวัตถุธรรม ได้ชี้ให้เห็นถึงการให้คนให้ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งไม่เพียงหมายถึงการคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติ แต่ยังรวมถึงการบ่มเพาะและพัฒนาภาวะผู้นำในหมู่ประชาชนเพื่อให้สามารถเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน

ประการแรก การสร้างภาวะผู้นำในชุมชนต้องเน้นการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เพราะผู้นำที่แท้จริงไม่ใช่เพียงผู้มีอำนาจ แต่เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชนผ่านการกระทำที่โปร่งใสและเสียสละ งานวิจัยของ พิมพ์ใจ ศรีสวัสดิ์ (2564) พบว่า ภาวะผู้นำที่ตั้งอยู่บนคุณธรรมสามารถสร้างความไว้วางใจและแรงบันดาลใจให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น

ประการที่สอง การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนต้องอาศัย การเสริมทักษะ ความรู้ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้คนในชุมชนสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี การจัดการศึกษาในรูปแบบการฝึกอบรม การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้วนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างทุนมนุษย์ งานของ บุญมี แก้วคำ และคณะ (2565) ชี้ว่า ชุมชนที่สามารถพัฒนาทักษะของคนรุ่นใหม่ควบคู่ไปกับการใช้ภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่า จะมีความยืดหยุ่นและศักยภาพในการพัฒนาสูงกว่า

ประการที่สาม การสร้างภาวะผู้นำและการพัฒนาศักยภาพต้องควบคู่กับการสร้าง การมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของในกระบวนการพัฒนา เมื่อคนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจและการปฏิบัติ ย่อมเกิดความร่วมมือและพลังทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่มั่นคง งานศึกษาของ Khongprasert, S (2022) ระบุว่าชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมสูงจากประชาชน จะสามารถลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีในการดำเนินโครงการพัฒนาได้

ดังนั้น การสร้างภาวะผู้นำและการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน เป็นทั้งกระบวนการสร้างทุนมนุษย์และทุนทางสังคมที่ สอดคล้องกับหลักปุริสเมธะ ซึ่งไม่เพียงทำให้การพัฒนาชุมชนมี

ความก้าวหน้าในเชิงเศรษฐกิจและสังคม แต่ยังทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางจิตใจและวัฒนธรรม นำไปสู่ความเข้มแข็ง

3.2.5. การประยุกต์ใช้สัมมาปาสะในการสร้างความสามัคคีและเครือข่ายชุมชน

หลัก สัมมาปาสะ ในราชสังคหวัตถุธรรมหมายถึงการ “ผูกใจ” หรือการเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชน รวมถึงระหว่างสมาชิกในสังคมให้เกิดความสามัคคีและความไว้วางใจต่อกัน หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน เพราะชุมชนใดที่มีความสามัคคี ย่อมสามารถสร้างพลังร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้อย่างมั่นคง

การประยุกต์ใช้สัมมาปาสะในระดับชุมชน สามารถทำได้หลายรูปแบบ ประการแรกคือ การสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือและความไว้วางใจ ผ่านการจัดเวทีประชาคม การประชุมชุมชน หรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ งานวิจัยของ สมพร ศรีสวัสดิ์ และคณะ (2564) พบว่า การมีเวทีสื่อสารและแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอช่วยลดความขัดแย้ง และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของชุมชน

ประการที่สอง การสร้าง เครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มหรือองค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การทำงานแบบเครือข่ายทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร ความรู้ และแรงบันดาลใจ ซึ่งช่วยเสริมศักยภาพในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น (กิตติศักดิ์ บุญมี 2021)

ประการที่สาม การเสริมสร้างสัมมาปาสะสามารถทำได้ด้วย กิจกรรมที่เน้นความสัมพันธ์และความผูกพันทางสังคม เช่น งานประเพณี การบวชเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมจิตอาสา หรือโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นที่สร้างความไว้วางใจและการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง

ดังนั้น การประยุกต์ใช้สัมมาปาสะมิได้เพียงแต่เป็นการสร้างความผูกพันระหว่างบุคคล แต่ยังเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน ความสามัคคีและเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากหลักธรรมข้อนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างพลังในการขับเคลื่อนชุมชนสู่การพัฒนาที่มั่นคง

3.2.5.1. การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะชุมชนประกอบด้วยบุคคลและกลุ่มที่หลากหลาย ทั้งในด้านอายุ อาชีพ เพศ และความสนใจ การทำให้กลุ่มเหล่านี้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างกลมกลืน เปรียบเสมือนการสานใยที่สร้างเครือข่ายทางสังคมซึ่งมีพลังมากกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำ หลัก สัมมาปาสะ ในราชสังคหวัตถุธรรมได้สะท้อนถึงแนวคิดนี้อย่างชัดเจน โดยมุ่งหมายให้ผู้นำและประชาชนมีความสัมพันธ์อันดีและสามารถผูกใจคนให้สามัคคีกัน

ในทางปฏิบัติ การเสริมสร้างความร่วมมือมีมิติที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การสร้างเวทีให้กลุ่มต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน การระดมทรัพยากรทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจากแต่ละกลุ่มมาใช้ร่วมกัน และการพัฒนาเครือข่ายที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน งานศึกษาพบว่าชุมชนที่มีการสร้างความร่วมมืออย่างเป็นระบบสามารถจัดการกับปัญหาซับซ้อนได้ดีกว่า เช่น การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือการระบาดของโรค (ชลธิชา พรหมมา, 2564)

นอกจากนี้ ความร่วมมือยังช่วยเสริมสร้าง ทูตทางสังคม (Social Capital) ที่ทำให้ชุมชนมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือและสนับสนุน หากเกิดปัญหาหรือวิกฤตชุมชนจะสามารถฟื้นตัวได้รวดเร็วจากพลังความร่วมมือ ตัวอย่างเช่น เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่ร่วมมือกันผลิตและจัดจำหน่ายผลผลิตโดยตรงกับผู้บริโภค ส่งผลให้เกิดทั้งความมั่นคงทางอาหารและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น (สมจิตต์ อินทร์ทอง และคณะ, 2565)

ดังนั้น การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ไม่เพียงช่วยให้การพัฒนามีประสิทธิภาพและยั่งยืน แต่ยังเป็นการปลูกฝังคุณค่าทางสังคม คือ ความสามัคคี ความไว้วางใจเชื่อใจ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่มั่นคง

3.2.5.2. การประสานความสัมพันธ์เพื่อแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนไม่อาจสำเร็จได้หากปราศจากการประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มักประกอบด้วยบุคคลและกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ความแตกต่างดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทั้งในระดับบุคคลและระดับโครงสร้าง หากไม่มีการประสานความเข้าใจอย่างเหมาะสม ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลัก สัมมาปาสะ ในราชสังคหวัตถุธรรมจึงเป็นแนวทางที่ช่วยผูกใจผู้คนเข้าหากัน ทำให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนา

ในเชิงปฏิบัติ การประสานความสัมพันธ์เพื่อแก้ไขปัญหาอาจทำได้ผ่านกลไกประชาคม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการเจรจาร่วมกัน โดยกระบวนการเหล่านี้เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และหาทางออกที่ยอมรับได้ร่วมกัน งานวิจัยของ จุฑารัตน์ ใจดี (2565) ชี้ว่า การเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเจรจาและตัดสินใจ สามารถลดปัญหาความขัดแย้ง และสร้างบรรยากาศของความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา สาธารณะได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ การประสานความสัมพันธ์ยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะยาว เพราะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม การทำงานแบบเครือข่ายช่วยเพิ่มศักยภาพในการระดมทรัพยากร และสร้างพลังทางสังคมที่เข้มแข็งเพื่อขับเคลื่อนชุมชนไปข้างหน้า (Pongkittiphan, P., & Rungreunganun, S., 2021)

ดังนั้น การประสานความสัมพันธ์จึงมิใช่เพียงการแก้ไขข้อขัดแย้งเฉพาะหน้า แต่ยังเป็น การสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มที่แตกต่าง เพื่อร่วมกันหาหนทางพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้อง กับเจตนารมณ์ของสัมมาปาสะที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงใจคนในสังคมให้เป็นหนึ่งเดียว

3.2.6. การประยุกต์ใช้วาชเปยะในการสื่อสารและสร้างความร่วมมือในชุมชน

“วาชเปยะ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักราชสังคหวัดฤทธรม มีความหมายถึงการใช้ ถ้อยคำที่เป็นธรรม สุภาพ ไพเราะ และมีพลังใจ เพื่อสร้างศรัทธาและความร่วมมือในหมู่ประชาชน ในมิติของการพัฒนาชุมชน วาชเปยะสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารอย่าง มีประสิทธิภาพระหว่างผู้นำกับประชาชน และระหว่างสมาชิกภายในชุมชนเอง

การสื่อสารที่ใช้ถ้อยคำด้วยความสุภาพและสร้างสรรค์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความ เข้าใจและความไว้วางใจ หากผู้นำชุมชนสามารถอธิบายปัญหา แนวทางแก้ไข หรือโครงการพัฒนาโดยใช้ ภาษาที่เข้าถึงง่ายและจริงใจ ย่อมก่อให้เกิดความศรัทธาและการยอมรับจากประชาชน งานศึกษา ของ สุจิตรา ใจบุญ และคณะ. (2564) พบว่า ผู้นำที่สื่อสารด้วยถ้อยคำที่มีเหตุผลและเคารพในศักดิ์ศรี ของผู้อื่น สามารถสร้างแรงบันดาลใจและลดความขัดแย้งในการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในอีกด้านหนึ่ง วาชเปยะยังช่วยสร้างบรรยากาศของความร่วมมือ เพราะการสื่อสารที่เต็มไปด้วย ความจริงใจและความหวังดี จะกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานเพื่อส่วนรวม ตัวอย่างเช่น การใช้วาทศิลป์ในการประชาคมหมู่บ้าน หรือการสื่อสารผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม สามารถเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (sense of ownership) ต่อกิจกรรมพัฒนาของ ชุมชน (สมชาย วงศ์ชัย, 2566)

นอกจากนี้ ในยุคปัจจุบัน การประยุกต์ใช้วาชเปยะยังเชื่อมโยงกับการใช้สื่อออนไลน์และ เครื่องมือสังคมดิจิทัล ผู้นำหรือองค์กรชุมชนที่สามารถสื่อสารด้วยถ้อยคำเชิงบวกผ่านสื่อสังคม จะ สามารถขยายเครือข่ายความร่วมมือได้กว้างขึ้น ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับนโยบาย (ไชยยศ ธีรกุล และ อนันต์ พรหมมณี, 2565)

ดังนั้น วาชเปยะจึงมิใช่เพียงหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้วาจา แต่ยังเป็นกลยุทธ์ในการ สื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือที่เข้มแข็งในการพัฒนาชุมชน อันเป็น หัวใจสำคัญของความยั่งยืนในสังคม

3.2.6.1. การใช้วาจาที่สุจริตและสร้างสรรค์ในการสื่อสาร

การใช้วาจาที่สุจริตและสร้างสรรค์ถือเป็นหัวใจสำคัญของการประยุกต์ใช้หลัก “วาชเปยะ” ในการพัฒนาชุมชน วาจาที่สุจริต หมายถึง การพูดความจริง ไม่บิดเบือน ไม่กล่าวร้าย และไม่ ก่อให้เกิดความแตกแยก ขณะที่วาจาสร้างสรรค์ หมายถึงการสื่อสารที่มุ่งเน้นการให้กำลังใจ ชี้ทางออก

และสร้างแรงบันดาลใจต่อผู้ฟัง เมื่อนำมาใช้ในบริบทของการพัฒนาชุมชน จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างผู้นำกับประชาชน

การพูดที่สุจริตมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ หากผู้นำชุมชน สื่อสารด้วยความตรงไปตรงมาและไม่แอบแฝงผลประโยชน์ ย่อมทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น งานศึกษาของ ภัทริยา จันท์แก้ว, สมชาย พัฒนวุฒิ, และกนกวรรณ ศรีสุข (2565) ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารที่มีความจริงใจและไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง สามารถเสริมสร้างความไว้วางใจในระดับชุมชนและเป็น พื้นฐานของการร่วมมือแก้ไขปัญหาสังคม

นอกจากนี้ วาจาที่สร้างสรรค์ยังมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดและขัดแย้งในสังคม การเลือกใช้ คำพูดเชิงบวกและสร้างกำลังใจ จะช่วยจูงใจให้สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันอย่างสมัครใจและเกิด ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (sense of belonging) ต่อกิจกรรมและโครงการของชุมชน (Chaisri. S., 2021) การสื่อสารเช่นนี้ยังทำให้เกิดพลังทางสังคม (social capital) ที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในยุคดิจิทัล การใช้วาจาสุจริตและสร้างสรรค์ยังมีความหมายที่กว้างขึ้น ครอบคลุมถึงการ สื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ หากผู้นำชุมชนและองค์กรพัฒนาเลือกใช้ถ้อยคำเชิงบวกในการ เผยแพร่ข้อมูล จะช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและลดปัญหาข่าวปลอม หรือวาทกรรมที่สร้างความ แยกแยะในสังคม (กิตติพงษ์ สุขสมบูรณ์, 2564)

ดังนั้น การใช้วาจาที่สุจริตและสร้างสรรค์จึงมิใช่เพียงการสื่อสารที่ดีในเชิงศีลธรรม แต่ยังเป็น กลไกสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

3.2.6.2. การสร้างศรัทธา ความเข้าใจ และแรงจูงใจในชุมชน

การพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันไม่สามารถอาศัยเพียงโครงสร้างพื้นฐานหรือทรัพยากรทาง กายภาพเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยพลังทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะ การสร้าง ศรัทธา ความเข้าใจ และแรงจูงใจ อันเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับหลัก วาขเปยะ ในราช สंहัตถุธรรม ซึ่งเน้นการใช้วาจาที่สุจริต เป็นธรรม และสร้างประโยชน์ต่อสังคม

ศรัทธา เป็นปัจจัยแรกๆที่ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อผู้นำและ กระบวนการพัฒนา หากผู้นำใช้ถ้อยคำที่จริงใจและโปร่งใส จะช่วยสร้างความศรัทธาและการยอมรับ จากประชาชน งานวิจัยของ นฤมล (2565) พบว่า ความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อผู้นำสัมพันธ์โดยตรงกับ ความต่อเนื่องของโครงการพัฒนาชุมชน

ความเข้าใจ เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความร่วมมือที่แท้จริง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เปิด โอกาสให้ทุกฝ่ายได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอธิบายเป้าหมายการพัฒนาอย่างชัดเจน จะช่วยให้ เกิดความเข้าใจร่วมกัน ลดความขัดแย้ง และสร้างแนวทางการพัฒนาที่ทุกฝ่ายยอมรับ (Chantavanich, 2021)

แรงจูงใจ เป็นพลังที่ผลักดันให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน ถ้อยคำที่ทำให้กำลังใจ การชื่นชมผลงาน และการเน้นคุณค่าของการทำงานเพื่อส่วนรวม สามารถกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจ และพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อชุมชน (Wongkhum, Suthida, 2023)

ดังนั้น การสร้างศรัทธา ความเข้าใจ และแรงจูงใจในชุมชนผ่านการสื่อสารที่สอดคล้องกับหลัก วาซเปยะ ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือทางวาทศิลป์ หากแต่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเสริมสร้างทุนทางสังคม (social capital) และความยั่งยืนของการพัฒนา ทำให้ชุมชนมีพลังร่วมกันในการเผชิญความท้าทายและสร้างความเข้มแข็งในระยะยาว

3.2.7. การสังเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรมสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ทวีความซับซ้อนมากขึ้น การสังเคราะห์ หลักการสังคหวัตถุธรรม เข้าสู่การพัฒนาชุมชนจึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในเชิงปฏิบัติ

หลักการสังคหวัตถุธรรมประกอบด้วย สัสสมะระ บุริสเมระ สัมมาปาสะ และวาซเปยะ ซึ่งแต่ละองค์ธรรมสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างเป็นระบบ โดย สัสสมะระ ชี้นำให้เน้นการเกื้อกูลด้านเศรษฐกิจและเกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความยั่งยืน (สุริยา, 2564) ส่วน บุริสเมระ สอดคล้องกับการพัฒนาทุนมนุษย์ และภาวะผู้นำในชุมชน อันจะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรบุคคลอย่างมีคุณภาพและมีคุณธรรม (Wongkhum, Suthida, 2023)

นอกจากนี้ สัมมาปาสะ ยังเน้นการสร้างสามัคคีและเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มพลังการขับเคลื่อนทางสังคม ส่วน วาซเปยะ ทำหน้าที่เป็นกลไกการสื่อสารที่เกื้อกูลและสร้างแรงจูงใจ เพื่อสร้างศรัทธา ความเข้าใจ และแรงขับภายในของประชาชน (Chantavanich, S, 2021) เมื่อองค์ธรรมทั้งสี่ถูกบูรณาการเข้าด้วยกัน จะทำให้เกิดระบบการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ดังนั้น การสังเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรมสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ไม่เพียงเป็นการเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาทางศาสนากับแนวทางพัฒนาสมัยใหม่ แต่ยังเป็นการสร้างกรอบคิดที่เน้นความสมดุลระหว่างอำนาจกับคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง และเผชิญกับความท้าทายได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมั่นคง

3.2.7.1. การบูรณาการทั้ง 4 หลักสู่แผนงานและโครงการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนในปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่มีความเป็นองค์รวมและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืน การบูรณาการ หลักการสังคหวัตถุธรรมทั้ง 4

ประการ ได้แก่ สัสสมะระ ปุริสมะระ สัมมาปาสะ และวาชเปยะ เข้าสู่แผนงานและโครงการพัฒนาชุมชน จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับทั้งหลักพุทธธรรมและหลักการพัฒนาศักยภาพใหม่

สัสสมะระ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในโครงการด้านเกษตรกรรม การจัดการทรัพยากร และการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน เช่น โครงการเกษตรอินทรีย์ การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในระยะยาว (ธนกร พัฒนกุล, 2565)

ปุริสมะระ ควรถูกบูรณาการในแผนงานที่เน้นการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น การเสริมทักษะอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพคนรุ่นใหม่ เพราะการเลือกใช้บุคคลที่เหมาะสมและมีคุณธรรมจะเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการบริหารชุมชน (Wongkhum, Suthida, 2023)

สัมมาปาสะ สามารถใช้เป็นกรอบในการสร้างโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมและการรวมพลังของประชาชน เช่น โครงการสภาชุมชน การรวมกลุ่มอาชีพ หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคี เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือและลดความขัดแย้งภายในชุมชน (Chantavanich, S, 2021)

สุดท้าย วาชเปยะ เป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่ช่วยเสริมสร้างศรัทธาและความเข้าใจในการดำเนินโครงการ หากผู้นำหรือผู้พัฒนาชุมชนใช้วาจาที่สุจริต ชัดเจน และสร้างแรงบันดาลใจ จะสามารถกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความร่วมมือและมีพลังในการขับเคลื่อนแผนงานอย่างแท้จริง (สุรียา, 2564)

ดังนั้น การบูรณาการหลักทั้ง 4 ประการเข้าสู่แผนงานและโครงการพัฒนาชุมชน จึงไม่เพียงแต่เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังสร้างรากฐานของการพัฒนาที่มีทั้งความมั่นคง ความสามัคคี และความยั่งยืน ซึ่งสามารถสืบต่อไปได้ในทุกยุคทุกสมัย

3.2.7.2. การสร้างต้นแบบการพัฒนาโดยมีธรรมะเป็นฐาน

การพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ทำให้แนวทางการพัฒนาที่อาศัยเพียงเศรษฐกิจหรือเทคโนโลยีอย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่จำเป็นต้องมี “ธรรมะ” หรือคุณธรรมเป็นฐานเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน การสร้างต้นแบบการพัฒนาโดยมีธรรมะเป็นฐานจึงเป็นแนวคิดที่เน้นการผสมผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับการพัฒนาสังคมในทุกมิติ

หลัก ราชสังคหัตถุธรรม สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบต้นแบบ โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสงเคราะห์และเกื้อกูลประชาชน เช่น การส่งเสริมเกษตรกรรมเพื่อความมั่นคงทางอาหาร (สัสสมะระ) การพัฒนาผู้นำและใช้บุคคลที่มีคุณธรรมอย่างเหมาะสม (ปุริสมะระ) การสร้างความสามัคคีและเครือข่ายความร่วมมือ (สัมมาปาสะ) และการใช้การสื่อสารที่สุจริตและสร้างแรงบันดาลใจ (วาชเปยะ) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นแกนกลางของการพัฒนาที่มีธรรมะเป็นฐาน (สุรียา บุญประเสริฐ, 2564)

นอกจากนี้ ต้นแบบการพัฒนาโดยมีธรรมะเป็นฐานยังต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของ โครงการและสร้างพลังทางสังคมร่วมกัน (Wongkhum, Suthida, 2023) การพัฒนาเช่นนี้ไม่เพียงช่วยแก้ไขปัญหาปัจจุบัน แต่ยังสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมสำหรับอนาคต

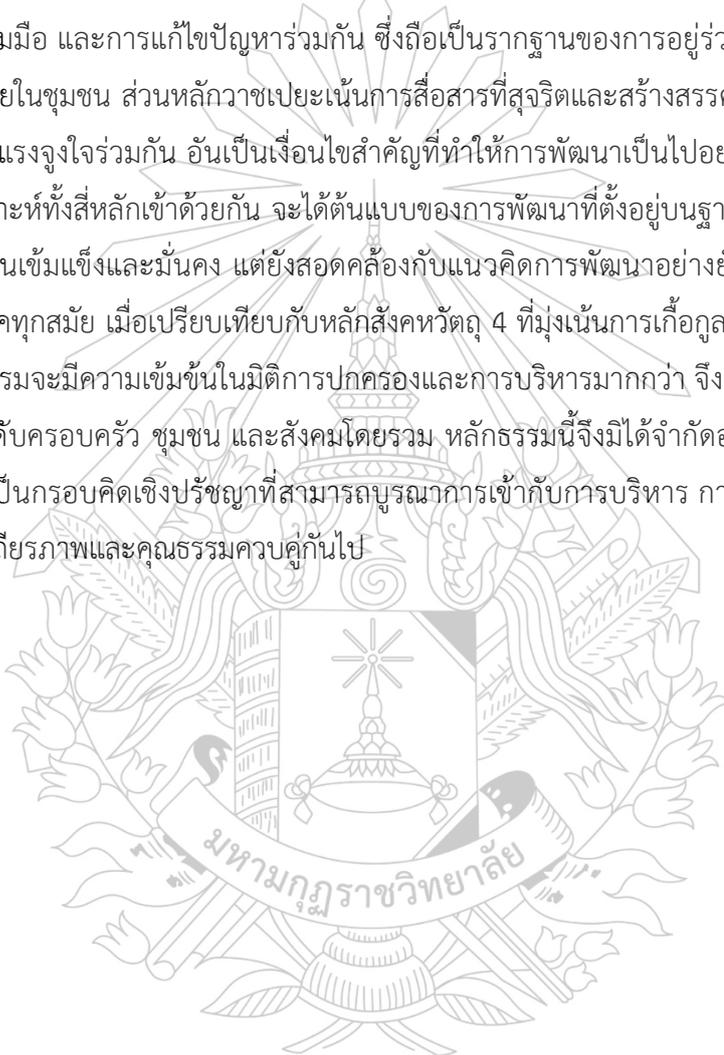
ท้ายที่สุด การสร้างต้นแบบการพัฒนาที่มีธรรมะเป็นฐานถือเป็นการสร้าง “โมเดลคุณธรรม” ที่สามารถถ่ายทอดไปยังชุมชนอื่นได้ และเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติ ที่เน้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่ละเลยมิติทางจริยธรรมและคุณธรรม

สรุปได้ว่า หลักราชสังคหัตถุธรรมเป็นแนวทางการปกครองและการพัฒนาที่มุ่งเน้นธรรมาภิบาลควบคู่กับอำนาจ โดยมีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชนอย่างรอบด้าน อันดับแรก หลักนี้ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน ผ่านการสร้างคุณธรรม ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างผู้นำกับประชาชน ทำให้การพัฒนามีรากฐานที่มั่นคงและได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสังคหัตถุ 4 พบว่าทั้งสองมีเป้าหมายร่วมคือการเกื้อกูลประชาชน แต่ราชสังคหัตถุธรรมเน้นมิติการปกครองและการบริหารจัดการมากกว่า ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในเชิงเศรษฐกิจ หลักสัสสมะเป็นแนวทางในการส่งเสริมเกษตรกรรม การสร้างความมั่นคงทางอาหาร และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และลดความเปราะบางต่อวิกฤติ ขณะที่หลักปริสเมธะมุ่งเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์และผู้นำ ผ่านการเลือกบุคคลที่เหมาะสม และการสร้างภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม ด้านสังคม หลักสัมมาปาสะช่วยสร้างความสามัคคีและเครือข่ายความร่วมมือ โดยการประสานความสัมพันธ์เพื่อแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนา ส่วนหลักวาชเปยะมุ่งการสื่อสารด้วยวาจาสุจริตและสร้างสรรค์ เพื่อสร้างศรัทธา ความเข้าใจ และแรงจูงใจในหมู่ประชาชน ท้ายที่สุด การสังเคราะห์ทั้ง 4 หลัก เข้าสู่แผนงานและโครงการพัฒนาชุมชน จะนำไปสู่ต้นแบบการพัฒนาที่มีธรรมะเป็นฐาน ซึ่งไม่เพียงทำให้ชุมชนเข้มแข็งและมั่นคง แต่ยังสอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาและแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับสากล

3.3. สรุป

หลักราชสังคหัตถุธรรมเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางการปกครองและการบริหาร โดยมีแก่นสำคัญคือการให้ธรรมะเป็นเครื่องกำกับอำนาจ แทนการใช้อำนาจหรือกำลังเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้สะท้อนคุณค่าทางพุทธปรัชญาที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับคุณธรรม และชี้ให้เห็นว่าความชอบธรรมของการปกครองต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรมาภิบาลโดยกล่าวคือ การถือเอาธรรมะเป็นใหญ่เหนือบุคคล อันเป็นหลักการที่ช่วยสร้างความมั่นคงและความ

ยั่งยืนของสังคมได้อย่างแท้จริง องค์กรประกอบของราชสังคหวัตถุธรรมมี 4 ประการ ได้แก่ สัสสมณะ ปุริสสมณะ สัมมาปาสะ และวาชเปยะ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการสื่อสาร โดยแต่ละด้านมีความหมายลึกซึ้งต่อการสร้างชุมชนและสังคมที่มั่นคง ในมิติทางเศรษฐกิจ สัสสมณะ มุ่งเน้นการเกื้อกูลเกษตรกรและความมั่นคงทางอาหาร ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ลดความเสี่ยงจากวิกฤติทรัพยากร และสร้างความมั่นคงในปัจจัยพื้นฐาน ส่วนปุริสสมณะเน้นการพัฒนา ศักยภาพของบุคคลและการสร้างผู้นำที่มีคุณภาพ เพื่อให้สังคมมีทุนมนุษย์ที่พร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ในด้านสังคม หลักสัมมาปาสะมีบทบาทในการส่งเสริมความสามัคคี ความร่วมมือ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และปรองดองภายในชุมชน ส่วนหลักวาชเปยะเน้นการสื่อสารที่สุจริตและสร้างสรรค์ เพื่อสร้างศรัทธา ความเข้าใจ และแรงจูงใจร่วมกัน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน เมื่อสังเคราะห์ทั้งสี่หลักเข้าด้วยกัน จะได้ต้นแบบของการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งธรรมะ ที่ไม่เพียงช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งและมั่นคง แต่ยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสามารถปรับใช้ได้ในทุกยุคทุกสมัย เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสังคหวัตถุ 4 ที่มุ่งเน้นการเกื้อกูลประชาชนโดยตรง ราชสังคหวัตถุธรรมจะมีความเข้มข้นในมิติการปกครองและการบริหารมากกว่า จึงเหมาะสำหรับการนำไปใช้ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม หลักธรรมนี้จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงกรอบทางศาสนา หากยังเป็นกรอบคิดเชิงปรัชญาที่สามารถบูรณาการเข้ากับการบริหาร การพัฒนา และการสร้างสังคมที่มีเสถียรภาพและคุณธรรมควบคู่กันไป

บทที่ 4

วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำบทสัมภาษณ์จากผู้ที่มีบทบาท และความรู้ที่ได้ศึกษาในเรื่องดังกล่าวใน
พื้นที่ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา มาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดงานวิจัย และ
กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ได้ ดังนี้

- 4.1 วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านสัสสมณะ กับการพัฒนา
ชุมชน
- 4.2 วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านปริสเมระ กับการพัฒนา
ชุมชน
- 4.3 วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านสัมมาปาสะ กับการ
พัฒนาชุมชน
- 4.4 วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านวาชเปยะ กับการพัฒนา
ชุมชน
- 4.5 สรุป

วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภ รอนด จังหวัดสงขลา

หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา
พบว่า หลักธรรมดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนได้
อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในมิติการพัฒนาคน เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคม หลักสัสสมณะ
สะท้อนผ่านการส่งเสริมอาชีพ การเกษตร และการดูแลความมั่นคงด้านอุปโภคบริโภค ซึ่งช่วยให้
ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจ หลักปริสเมระปรากฏชัดในการ
พัฒนาศักยภาพคนในชุมชน การเสริมสร้างผู้นำ และการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ
ได้มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่วนรวม หลักสัมมาปาสะสะท้อนผ่านความสามัคคี การ
ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นฐาน
สำคัญของทุนทางสังคม ขณะที่หลักวาชเปยะปรากฏในการสื่อสารของผู้นำและผู้ปกครองที่ใช้ถ้อยคำ
สุภาพ สร้างสรรค์ และเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วม เมื่อพิจารณาโดยรวม หลักราชสังคหวัตถุธรรม

มิได้เป็นเพียงหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน ที่เน้นความสมดุลระหว่างวัตถุและจิตใจ อันนำไปสู่ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนตำบลแดนสงวนในระยะยาวดังนี้

4.1 วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านสัสสมะระ กับ การพัฒนาชุมชน

สัสสมะระ กับการพัฒนาชุมชน เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการบำรุงธัญญาหารและความมั่นคงทางปัจจัยพื้นฐานของชีวิต ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน การส่งเสริมอาชีพ การเกษตร และการจัดการทรัพยากรอาหารในชุมชนสะท้อนการนำหลักสัสสมะระมาใช้ในทางปฏิบัติ หลักธรรมดังกล่าว ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน เมื่อชุมชนมีความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐาน จะเอื้อต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ทั้งสังคมและจิตใจ ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

4.1.1 การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่มุ่งสร้างความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานควบคู่กับการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรของตนเอง โดยให้คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินกิจกรรมด้านอาชีพและการจัดการอาหารอย่างเหมาะสม หลักสัสสมะระช่วยส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน ส่งผลให้การพัฒนามีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ได้กล่าวว่า การนำหลักราชสังคหัตถุธรรมด้านสัสสมะระมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและทรัพยากรของชุมชนอย่างเหมาะสม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนา และร่วมกันดูแลทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า หลักสัสสมะระสะท้อนถึงการบริหารจัดการทรัพยากรและการส่งเสริมอาชีพของประชาชนอย่างเป็นระบบ การพัฒนาชุมชนจึงควรเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วางแผน และกำหนดแนวทางการพัฒนา เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะทำให้การพัฒนาเกิดความต่อเนื่องและ

สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงกับบริบทของชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนตามหลักสัสสมณะควรให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนควรมีโอกาสร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ และทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน การมีส่วนร่วมเช่นนี้จะช่วยให้ประชาชนเกิดความสามัคคีและร่วมมือกันพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 16 กล่าวว่า หลักสัสสมณะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนผ่านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน หรือการติดตามประเมินผล การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะช่วยให้การใช้ทรัพยากรของชุมชนเป็นไปอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนของชุมชน

4.1.2 การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง เป็นกระบวนการที่เน้นการสร้าง ความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานควบคู่กับการเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน โดยการส่งเสริมอาชีพ การจัดการทรัพยากรอาหาร และการพึ่งพาตนเองในระดับครัวเรือน หลักสัสสมณะช่วยให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในความสามารถในการดำรงชีพและตัดสินใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจของตนเอง เมื่อมีความมั่นคงด้านรายได้และอาหาร จะลดความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนในชุมชนกล้าแสดงบทบาท มีพลังในการร่วมพัฒนา และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ได้กล่าวว่า การนำหลักสัสสมณะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยสร้างความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานของชีวิต โดยเฉพาะเรื่องอาหารและอาชีพ เมื่อชุมชนมีการส่งเสริมอาชีพและการจัดการทรัพยากรอาหารอย่างเหมาะสม จะช่วยให้ประชาชนมีรายได้และสามารถดูแลครอบครัวได้ด้วยตนเอง กระบวนการดังกล่าวทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองมากขึ้น เมื่อมีความมั่นคงในชีวิตพื้นฐาน ก็จะกล้าเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และพร้อมที่จะช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเข้มแข็ง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า หลักสัสสมณะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง เพราะเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของประชาชนในระดับครัวเรือน เมื่อชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรอาหารและสร้างอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ได้ จะทำให้คนในชุมชนมีความมั่นใจและไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกมากเกินไป การมีรายได้และอาหารเพียงพอทำให้คนในชุมชนมีพลัง

ในการคิดและพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 กล่าวว่า การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังตามหลักสี่สสเมธะเป็นการพัฒนาที่เน้นให้คนในชุมชนสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง โดยการส่งเสริมอาชีพและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อประชาชนมีความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ ก็จะเกิดความมั่นใจในการดำรงชีวิต และพร้อมที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชน การเสริมพลังในลักษณะนี้ช่วยให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในศักยภาพของตนเอง และทำให้การพัฒนาที่มีพื้นฐานมาจากความเข้มแข็งภายในชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 17 กล่าวว่า หลักสี่สสเมธะช่วยเสริมสร้างพลังให้กับชุมชนผ่านการสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต เมื่อชุมชนสามารถจัดการเรื่องอาหารและอาชีพได้อย่างเหมาะสม คนในชุมชนก็จะมีความมั่นใจและลดความกังวลในชีวิตประจำวัน ความมั่นคงดังกล่าวทำให้ประชาชนมีพลังในการคิด ร่วมมือ และแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน การเสริมพลังที่เกิดขึ้นจากความมั่นคงในชีวิตพื้นฐานนี้จึงเป็นฐานสำคัญที่ทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

4.1.3 การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน เป็นแนวทางที่มุ่งบำรุงความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานโดยอาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นฐาน หลักสี่สสเมธะสนับสนุนให้ชุมชนเห็นคุณค่าในทุนท้องถิ่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ความรู้ด้านการเกษตร และแรงงานของคนในชุมชน การนำศักยภาพเหล่านี้มาใช้ร่วมกันช่วยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร เมื่อชุมชนสามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารและรายได้จากทุนของตนเอง จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งจากภายใน และเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้กล่าวว่า หลักสี่สสเมธะมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน เพราะเน้นการบำรุงความมั่นคงด้านอาหารและอาชีพซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิต หากชุมชนสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ และความรู้ด้านการเกษตร ก็จะช่วยสร้างความมั่นคงให้กับครัวเรือน การใช้ทุนของชุมชนเช่นนี้ทำให้คนในพื้นที่ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกมากเกินไป เมื่อประชาชนเห็นคุณค่าในทรัพยากรของตนเอง ก็จะเกิดความร่วมมือในการดูแลและพัฒนาทรัพยากรร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า การนำหลักสี่สสเมธะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนควรให้ความสำคัญกับการใช้ศักยภาพของคนและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นฐานสำคัญ ชุมชนหลายแห่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรและการจัดการทรัพยากรที่สามารถนำมาต่อยอดให้เกิดรายได้ เมื่อมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ความรู้และประสบการณ์ของตนเอง ก็จะทำให้เกิดความ

ภาคภูมิใจและความมั่นใจในการพึ่งพาตนเอง การใช้ทุนชุมชนร่วมกันยังช่วยสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในหมู่คนในพื้นที่ ผลลัพธ์คือชุมชนสามารถสร้างความมั่นคงด้านอาหารและเศรษฐกิจได้จากศักยภาพของตนเอง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 กล่าวว่า หลักสี่สสเมธะช่วยให้การพัฒนาชุมชนมุ่งไปสู่การสร้าง ความมั่นคงจากภายใน โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด การนำที่ดิน แหล่งน้ำ หรือแรงงานของคนในชุมชนมาบริหารจัดการร่วมกันสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งได้ เมื่อคนในชุมชนมีอาชีพและรายได้จากทรัพยากรในพื้นที่ ก็จะช่วยลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก นอกจากนี้การใช้ทุนชุมชนร่วมกันยังทำให้เกิดการเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างคนในชุมชน ส่งผลให้การพัฒนา มีความต่อเนื่องและยั่งยืน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 18 กล่าวว่า การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชนตามหลักสี่สสเมธะเป็นแนวทางที่ช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจากรากฐานของตนเอง เมื่อชาวบ้านเห็นคุณค่าในทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ ก็จะเกิดการร่วมมือกันนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต การทำงานร่วมกันเช่นนี้ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในชุมชน เมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสร้างรายได้ การพัฒนาชุมชนจึงไม่ขึ้นอยู่กับความช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่สามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

1.4 การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี เป็นการบำรุงความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานโดยให้ชุมชนจัดการทรัพยากรอาหารและอาชีพด้วยตนเองควบคู่กับการร่วมมือกันของคนในพื้นที่ หลักสี่สสเมธะช่วยเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และสร้างระบบการผลิตที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน เมื่อประชาชนร่วมแรงร่วมใจในการผลิต แบ่งปัน และดูแลทรัพยากรร่วมกัน จะก่อให้เกิดความสามัคคีและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ที่เกิดขึ้นช่วยลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจ และเป็นฐานให้ชุมชนยืนหยัดได้ด้วยตนเอง อันนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ได้กล่าวว่า หลักสี่สสเมธะเป็นหลักการที่ช่วยให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการปัจจัยพื้นฐานของชีวิต โดยเฉพาะเรื่องอาหารและอาชีพ เมื่อชุมชนสามารถผลิตอาหารและสร้างรายได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ได้ ก็จะทำให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น ความมั่นคงดังกล่าวทำให้คนในชุมชนมีความมั่นใจและสามารถพึ่งพาตนเองได้ เมื่อแต่ละครัวเรือนมีความเข้มแข็งก็จะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดความสามัคคีและการร่วมมือกันพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า การนำหลักสี่สสเมธะมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนช่วยให้คนในชุมชนหันมาให้

ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างรู้คุณค่า ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน แหล่งน้ำ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมด้านอาชีพหรือการผลิตอาหาร คนในชุมชนจะได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน เกิดความผูกพันและความสามัคคีมากขึ้น การพึ่งพาตนเองจึงไม่ใช่เพียงการดูแลครอบครัวของตน แต่ยังเป็นการทำงานร่วมกันสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยรวม และยังสามารถคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 กล่าวว่า หลักสี่สสเมธะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เพราะเป็นหลักการที่เน้นการสร้างความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานของชีวิต เมื่อชุมชนมีระบบการผลิตอาหารและอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ จะช่วยลดการพึ่งพาจากภายนอก และทำให้ชาวบ้านสามารถดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้ ความมั่นคงดังกล่าวยังส่งผลให้คนในชุมชนมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือกันมากขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และยังสามารถคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 19 กล่าวว่า การประยุกต์ใช้หลักสี่สสเมธะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและอาชีพ เมื่อชาวบ้านร่วมกันผลิต แบ่งปัน และใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเช่นนี้ทำให้ความสามัคคีเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างมั่นคงและต่อเนื่องในระยะยาว

สรุปได้ว่า หลักสี่สสเมธะเป็นหลักการที่มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานของชีวิต โดยเฉพาะเรื่องอาหารและอาชีพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน การประยุกต์ใช้หลักสี่สสเมธะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการเสริมพลังให้คนในชุมชนมีความมั่นใจและสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น การใช้ศักยภาพและทุนท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาช่วยลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก และทำให้เกิดความเข้มแข็งจากภายใน เมื่อชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหารและอาชีพ จะช่วยสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน และส่งเสริมความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ความร่วมมือดังกล่าวทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

4.2 วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านปุริสเมธะ กับ การพัฒนาชุมชน

ปุริสเมธะกับการพัฒนาชุมชน เป็นหลักการที่มุ่งเน้นการบำรุงและพัฒนาคน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การนำหลักปุริสเมธะมาประยุกต์ใช้ช่วยส่งเสริมการ

พัฒนาศักยภาพบุคคล ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และความสามารถในการเป็นผู้นำ ชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนจะสามารถสร้างผู้นำและผู้ร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง หลักปรีศเมธะยังช่วยเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถได้มีบทบาทในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาของชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีความเข้มแข็งจากภายใน การพัฒนาจึงมีเสถียรภาพ

4.2.1 การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนควบคู่กับการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมของชุมชน หลักปรีศเมธะช่วยเสริมสร้างศักยภาพ ความรู้ และความมั่นใจให้กับคนในชุมชน ทำให้การมีส่วนร่วมไม่เป็นเพียงการเข้าร่วมเชิงรูปแบบ แต่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เมื่อประชาชนได้รับการพัฒนาและยอมรับในบทบาทของตน จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีพลัง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ได้กล่าวว่า ปรีศเมธะเป็นหลักธรรมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ซึ่งถือเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน เมื่อคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะ จะเกิดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีบทบาทในการคิดและวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยให้การพัฒนาเกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีส่วนสำคัญต่อส่วนรวม ส่งผลให้เกิดความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาชุมชน และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 กล่าวว่า การนำหลักปรีศเมธะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เมื่อประชาชนได้รับการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะที่จำเป็น จะสามารถเข้ามามีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นและร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากขึ้น กระบวนการดังกล่าวช่วยให้การตัดสินใจต่าง ๆ เป็นไปอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ยังช่วยสร้างผู้นำในระดับชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 กล่าวว่า ปรีศเมธะช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและเห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกัน เมื่อมีการเปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน การมีส่วนร่วมเช่นนี้ช่วยให้การแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ อีกทั้งยังช่วยสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 20 กล่าวว่า การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมตามหลักปรีศเมธะ เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการสร้างคนให้มี

ความรู้ ความสามารถ และจิตสำนึกต่อส่วนรวม เมื่อคนในชุมชนได้รับโอกาสในการแสดงบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และพร้อมที่จะร่วมมือกันพัฒนาพื้นที่ของตนเอง การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสมัครใจและความเข้าใจร่วมกันเช่นนี้ จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และมีความเข้มแข็ง

4.2.2 การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพ ความมั่นใจ และอำนาจในการตัดสินใจให้กับคนในชุมชน กระบวนการเสริมพลังช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและความสามารถของตนเอง จากเดิมที่เป็นเพียงผู้รับการพัฒนากลายเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา เมื่อคนในชุมชนมีความรู้ ทักษะ และความเชื่อมั่น จะสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม การเสริมพลังยังช่วยลดการพึ่งพาผู้นำหรือปัจจัยภายนอก และก่อให้เกิดการกระจายบทบาทความรับผิดชอบในชุมชน ผลลัพธ์คือชุมชนที่เข้มแข็งจากภายใน สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ได้กล่าวว่า การนำหลักปรีศเมธะมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในมิติของการเสริมพลังนั้น เป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง เมื่อคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะที่จำเป็น จะทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตและการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจยังช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เมื่อคนในชุมชนเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ก็จะทำให้เกิดพลังในการร่วมพัฒนา และทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า หลักปรีศเมธะเป็นแนวคิดที่มุ่งบำรุงและพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง การเสริมพลังให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถ และความกล้าในการแสดงความคิดเห็น ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เมื่อคนในชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม จะสามารถมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและกำหนดทิศทางของชุมชนได้ด้วยตนเอง กระบวนการดังกล่าวช่วยลดการพึ่งพาภายนอก และก่อให้เกิดความเข้มแข็งจากภายในของชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 กล่าวว่า การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังตามหลักปรีศเมธะนั้น ควรเน้นการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เมื่อประชาชนได้รับการส่งเสริมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จะทำให้เกิดความมั่นใจและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น การมีผู้นำและสมาชิกในชุมชนที่มีศักยภาพยังช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 19 กล่าวว่า

หลักปฐิสมะระช่วยเสริมสร้างพลังของคนในชุมชนให้ตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของตนเองต่อการพัฒนาส่วนรวม เมื่อคนในชุมชนได้รับการสนับสนุนและได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็น จะทำให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่าและกล้าเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น การเสริมพลังเช่นนี้ยังช่วยสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน เมื่อคนในชุมชนมีพลังและความพร้อม การพัฒนาชุมชนจึงสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง

4.2.3 การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับการบำรุงและพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่มีอยู่เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนา หลักปฐิสมะระสนับสนุนให้ชุมชนเห็นคุณค่าในทุนมนุษย์ เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และบุคคลที่มีทักษะเฉพาะด้าน การเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้ได้ถ่ายทอดความรู้และมีบทบาทในการพัฒนา ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เมื่อคนในชุมชนได้รับการพัฒนาและใช้ศักยภาพของตนอย่างเหมาะสม จะเกิดการรวมพลังและการใช้ทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ได้กล่าวว่า หลักปฐิสมะระเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการบำรุงและพัฒนาคน ซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชุมชน เมื่อชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนในพื้นที่ จะทำให้เกิดการใช้ศักยภาพของบุคคลอย่างเต็มที่ บุคคลที่มีประสบการณ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ได้ ส่งผลให้ทุนมนุษย์ของชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การใช้ศักยภาพของคนในชุมชนเช่นนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และทำให้การพัฒนาชุมชนเกิดความยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า การนำหลักปฐิสมะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยให้ชุมชนเห็นคุณค่าของทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ที่มีทักษะเฉพาะด้าน การเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและถ่ายทอดประสบการณ์ จะช่วยสร้างการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน เมื่อคนในชุมชนได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างเหมาะสม จะเกิดความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 กล่าวว่า หลักปฐิสมะระช่วยส่งเสริมให้ชุมชนใช้ศักยภาพของคนเป็นฐานในการพัฒนา แทนการพึ่งพาทรัพยากรหรือความช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว เมื่อคนในชุมชนได้รับการพัฒนาและได้รับโอกาสให้แสดงความสามารถ จะทำให้เกิดการรวมพลังในการจัดการทรัพยากรและกิจกรรมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ทุนมนุษย์ที่มีอยู่จึงเป็นการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และช่วยให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาได้ด้วยตนเอง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ

ท่านที่ 16 กล่าวว่า การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชนตามหลักปฐิสมณะ เป็นแนวทางที่ช่วยให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าในตนเองและผู้อื่น เมื่อมีการส่งเสริมให้คนที่มีความรู้ ความสามารถ หรือประสบการณ์เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจในชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีความมั่นคง

4.2.4 การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี เป็นการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเสริมสร้างศักยภาพของคนให้สามารถยืนหยัดและร่วมมือกันได้อย่างเข้มแข็ง หลักปฐิสมณะเน้นการบำรุงคนให้มีความรู้ ความสามารถ และจิตสำนึกต่อส่วนรวม เมื่อคนในชุมชนได้รับการพัฒนา จะเกิดความมั่นใจในการพึ่งพาตนเองและกล้ารับผิดชอบต่อบทบาทของตนเอง การพัฒนาคนยังช่วยสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่ความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน เมื่อชุมชนมีคนที่เข้มแข็งและร่วมแรงร่วมใจ การพัฒนาจึงไม่ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้กล่าวว่า ปฐิสมณะเป็นหลักธรรมที่เน้นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ และจิตสำนึกต่อส่วนรวม ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพึ่งพาตนเองในชุมชน เมื่อคนในชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม จะเกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตและสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ นอกจากนี้ การพัฒนาคนยังช่วยให้เกิดความเข้าใจและการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อบทบาทของตนเอง ความร่วมมือและความสามัคคีจึงเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาและยืนหยัดได้ด้วยตนเองอย่างมั่นคง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า หลักปฐิสมณะมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน เพราะเป็นการบำรุงและพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณธรรม เมื่อคนได้รับการพัฒนา จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งด้านเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต การมีคนที่มีความสามารถหลายระดับในชุมชนช่วยให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและแก้ไขปัญหา ยังช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบของชุมชน ความสามัคคีจึงเกิดจากการร่วมมือและการช่วยเหลือกันอย่างจริงจัง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 กล่าวว่า การนำหลักปฐิสมณะมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น เมื่อคนมีความรู้และทักษะที่เหมาะสม จะสามารถสร้างอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้ชุมชนลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก นอกจากนี้ การพัฒนาคนยังทำให้เกิดความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกัน เมื่อสมาชิกในชุมชนร่วมกันทำงานและช่วยเหลือกัน ความสามัคคีจึงเกิดขึ้น และเป็นพลังสำคัญใน

การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 17 กล่าวว่า ปุริสเมธะเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเข้มแข็งทั้งด้านความคิดและจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพึ่งพาตนเองในชุมชน เมื่อคนในชุมชนได้รับโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตน จะเกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตและพร้อมรับผิตชอบต่อส่วนรวม การพัฒนาคนยังช่วยสร้างผู้นำและผู้ร่วมพัฒนาหลายระดับ ทำให้การทำงานของชุมชนไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เมื่อทุกคนร่วมแรงร่วมใจ ความสามัคคีจึงเกิดขึ้น และทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปได้ว่า หลักปุริสเมธะเป็นหลักธรรมที่มุ่งบำรุงและพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักปุริสเมธะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด-ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมของชุมชนอย่างแท้จริง พร้อมทั้งเสริมสร้างความรู้ ความมั่นใจ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การให้คุณค่าแก่ทุนมนุษย์ เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้มีทักษะเฉพาะด้าน ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยศักยภาพจากภายใน เมื่อคนในชุมชนมีความสามารถและพึ่งพาตนเองได้ ก็จะทำให้เกิดความร่วมมือและความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก การกระจายบทบาทหน้าที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมยังช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน สุดท้ายทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

4.3 วิเคราะห์หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านสัมมาปาสะ กับ การพัฒนาชุมชน

สัมมาปาสะ กับ การพัฒนาชุมชน เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการสร้าง ความผูกพัน ความสามัคคี และความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การนำหลักสัมมาปาสะมาประยุกต์ใช้ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี จะสามารถระดมพลัง ความคิด และทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสัมมาปาสะยังช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศแห่งการเกื้อกูลกัน ผลลัพธ์คือชุมชนที่เข้มแข็ง มีเอกภาพ และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

4.3.1 การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่มุ่งสร้างความผูกพันและความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านการทำงานร่วมกันอย่างสมัครใจ หลักสัมมาปาสะช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้เกิดความไว้วางใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน เมื่อประชาชน

รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จะกล้าเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดีช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างพลังร่วม ผลลัพธ์คือการพัฒนาที่เกิดจากความร่วมมืออย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ได้กล่าวว่า การนำหลักสัมมาปาสะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยสร้างความผูกพันและความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน เมื่อผู้นำและประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดี การทำงานร่วมกันก็จะเกิดขึ้นอย่างสมัครใจ การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ความสามัคคีที่เกิดจากความเข้าใจและการเกื้อกูลกันช่วยให้กิจกรรมของชุมชนดำเนินไปอย่างราบรื่น ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนมีความเข้มแข็งและต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความร่วมมือกันในการพัฒนา เมื่อคนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา ก็จะพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ความผูกพันและความไว้วางใจซึ่งกันและกันช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศแห่งการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นจากพลังของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 กล่าวว่า การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสัมมาปาสะที่มุ่งสร้างความผูกพันและความสามัคคีในสังคม เมื่อคนในชุมชนมีความไว้วางใจกัน ก็จะกล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน การทำงานร่วมกันด้วยความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกันทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพและสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 18 กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนเกิดจากความร่วมมือของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง เพราะเมื่อคนในชุมชนมีความผูกพันและความไว้วางใจกัน จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจจึงเกิดขึ้นอย่างธรรมชาติ ความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

4.3.2 การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง เป็นกระบวนการที่สร้างพลังให้คนในชุมชนผ่านความสัมพันธ์และความผูกพันอันดี หลักสัมมาปาสะช่วยให้เกิดความไว้วางใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้คนกล้าแสดงออกและมีความมั่นใจในการมีส่วนร่วม เมื่อความสัมพันธ์ในชุมชนเข้มแข็ง จะเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลและการเรียนรู้ร่วมกัน การเสริมพลังจึงไม่ได้เกิดจากบุคคลเพียงลำพัง แต่เกิดจากพลังของเครือข่ายชุมชน ความสามัคคีที่เกิดขึ้นช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้ชุมชนมีพลังร่วมและสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่ง

สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะเป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความผูกพันและความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเสริมพลังให้กับประชาชน เมื่อคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะเกิดบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน การพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอทำให้คนเกิดความมั่นใจและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น พลังของชุมชนจึงไม่ได้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เกิดจากการรวมพลังของทุกคน การเสริมพลังลักษณะนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า การนำหลักสัมมาปาสะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันของคนในพื้นที่ เมื่อคนมีความผูกพันและไว้วางใจกัน จะกล้าเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากขึ้น การเสริมพลังจึงเกิดจากความร่วมมือและกำลังใจที่คนในชุมชนมอบให้แก่กัน ความสัมพันธ์ที่ดีช่วยลดความหวาดระแวงและความขัดแย้ง ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อทุกคนรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ ชุมชนก็จะมีพลังในการพัฒนาอย่างเข้มแข็ง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะช่วยให้การเสริมพลังในชุมชนเกิดขึ้นจากความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เมื่อคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น จะเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน การทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การประชุมชุมชนหรือการทำงานอาสา ช่วยให้คนเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น พลังของเครือข่ายชุมชนจึงกลายเป็นแรงสนับสนุนสำคัญในการพัฒนา เมื่อคนในชุมชนช่วยเหลือกัน การพัฒนาก็จะดำเนินไปได้อย่างมั่นคง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 16 กล่าวว่า การเสริมพลังตามหลักสัมมาปาสะเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคีในชุมชนเป็นสำคัญ เมื่อคนในชุมชนมีความใกล้ชิดและไว้วางใจกัน จะเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหลายด้าน ทั้งด้านความรู้ แรงงาน และทรัพยากร การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งช่วยให้ประชาชนกล้าแสดงบทบาทและมีความมั่นใจในการมีส่วนร่วมมากขึ้น พลังของชุมชนจึงเกิดจากการรวมพลังของคนหลายฝ่าย การพัฒนาชุมชนจึงสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4.3.3 การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน เป็นแนวทางที่เน้นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชนในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักสัมมาปาสะช่วยสร้างความไว้วางใจและความผูกพัน ทำให้คนในชุมชนกล้าแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และศักยภาพของตนเอง ทุนชุมชนทั้งด้านคน ทุนทางสังคม และทรัพยากรในพื้นที่จึงถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อการพัฒนาตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มพลังความร่วมมือ การใช้ทุนชุมชนด้วยความสามัคคีเช่นนี้ทำให้ชุมชนเข้มแข็งจาก

ภายใน และสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้กล่าวว่า ให้ความเห็นว่า หลักสัมมาปาสะเป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความผูกพันและความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปด้วยความเข้าใจและเกื้อกูล คนในชุมชนจะกล้าแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากรที่ตนมีอยู่ การนำศักยภาพและทุนของชุมชนมาใช้จึงเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ทั้งในด้านแรงงาน ภูมิปัญญา และทรัพยากรในพื้นที่ ความร่วมมือดังกล่าวช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกมากเกินไป และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงศักยภาพของคนในชุมชนให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อคนในชุมชนมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะเกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหรือจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น การใช้ทุนของชุมชน เช่น ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน ที่ดิน แหล่งน้ำ และแรงงานของคนในชุมชน จึงถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างคุ้มค่า ความสัมพันธ์ที่ดีตามหลักสัมมาปาสะจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาชุมชนเกิดความต่อเนื่องและเข้มแข็ง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนที่อาศัยศักยภาพและทุนของชุมชนจำเป็นต้องมีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสัมมาปาสะที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เมื่อคนในชุมชนมีความผูกพันและเข้าใจกัน จะเกิดการช่วยเหลือและสนับสนุนกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทุนชุมชนทั้งด้านคนและทรัพยากรจึงถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความร่วมมือดังกล่าวทำให้การพัฒนาที่มีความเข้มแข็งจากภายในและสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 19 กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเหมาะสม เมื่อชุมชนมีความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดี จะเอื้อต่อการรวมพลังของคนในพื้นที่เพื่อนำศักยภาพและทุนของชุมชนมาใช้พัฒนา ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ หรือความสามารถของคนในชุมชน การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดีเช่นนี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและเติบโตได้อย่างยั่งยืน

4.3.4 การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี เป็นการพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความผูกพันและความร่วมมือของคนในชุมชน หลักสัมมาปาสะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์อันดี ทำให้คนในชุมชนพร้อมช่วยเหลือและพึ่งพากันในยามจำเป็น เมื่อเกิดการรวมกลุ่มและการแบ่งปันทรัพยากร จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาและดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง ความสามัคคีที่เกิดจากความเข้าใจและการเกื้อกูลกันช่วยลดความขัดแย้งและสร้างพลังร่วม เมื่อคนในชุมชน

ยื่นหยัดไปพร้อมกัน การพัฒนาจึงไม่ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ได้กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะเป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความผูกพันและความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก็จะเกิดความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำให้สามารถพึ่งพากันได้ในยามที่เกิดปัญหา ความสามัคคีที่เกิดจากความเข้าใจและความจริงใจจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน เมื่อทุกคนร่วมแรงร่วมใจกัน ชุมชนก็จะสามารถดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 กล่าวว่า การนำหลักสัมมาปาสะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยให้คนในพื้นที่เกิดความใกล้ชิดและไว้วางใจกันมากขึ้น เมื่อมีความสัมพันธ์ที่ดี การทำงานร่วมกันก็เป็นไปอย่างราบรื่น ชาวบ้านจะพร้อมช่วยเหลือกันทั้งด้านแรงงาน ความคิด และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การพึ่งพาอาศัยกันเช่นนี้ทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ความสามัคคีที่เกิดขึ้นยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และทำให้การพัฒนาดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 กล่าวว่า หลักสัมมาปาสะมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศแห่งความเกื้อกูลในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี และมีความไว้วางใจต่อกัน จะเกิดการแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากรอย่างสมัครใจ การช่วยเหลือกันในลักษณะนี้ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก ความสามัคคีที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนจึงเป็นพลังสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาดำเนินไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 16 กล่าวว่า การประยุกต์ใช้หลักสัมมาปาสะในการพัฒนาชุมชนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับประชาชน เมื่อมีความไว้วางใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน คนในชุมชนจะกล้าเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น การทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดทำให้เกิดความสามัคคีและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เมื่อทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือกัน ชุมชนก็จะสามารถพึ่งพาตนเองและดำเนินการพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง

สรุปได้ว่า หลักสัมมาปาสะเป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความผูกพัน ความไว้วางใจ และความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้หลักสัมมาปาสะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนบนพื้นฐานของความสมัครใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีและไว้วางใจกัน จะเกิดความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้และใช้ศักยภาพของแต่ละคนเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน ความสามัคคียังช่วยลดความขัดแย้งและทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างราบรื่น นอกจากนี้ยังส่งเสริมการใช้ทุน

ทางสังคมและทรัพยากรของชุมชนอย่างคุ้มค่า เมื่อชุมชนมีความผูกพันและเกื้อกูลกัน จะสามารถพึ่งพาตนเองและร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเอกภาพ และเกิดการพัฒนาย่างมั่นคง

4.4 วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านวาชเปยะ กับ การพัฒนาชุมชน

วาชเปยะ กับการพัฒนาชุมชน เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการใช้วาจาที่สุภาพ ไพเราะ และสร้างสรรค์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การนำหลักวาชเปยะมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเคารพและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้การสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชนเป็นไปอย่างราบรื่น วาจาที่ดีช่วยลดความขัดแย้งและเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เมื่อคนในชุมชนรู้สึกได้รับการรับฟังและให้เกียรติ จะกล้าเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น หลักวาชเปยะจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี และการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและมั่นคง

4.4.1 การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่สุภาพ สร้างสรรค์ และแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เมื่อผู้นำใช้ถ้อยคำที่อ่อนโยน และรับฟังความคิดเห็นอย่างจริงใจ จะเกิดความไว้วางใจและความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วมจึงไม่เกิดจากการบังคับ แต่เกิดจากความสมัครใจและความเข้าใจร่วมกัน วาจาที่ดีช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศแห่งการทำงานเป็นทีม ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ได้กล่าวว่า การนำหลักวาชเปยะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยสร้างบรรยากาศของการสื่อสารที่ดีระหว่างผู้นำและประชาชน เมื่อผู้นำใช้ถ้อยคำสุภาพ เปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น และรับฟังอย่างจริงใจ จะทำให้ประชาชนรู้สึกได้รับการยอมรับและกล้าเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น การพูดคุยอย่างสร้างสรรค์ยังช่วยลดความเข้าใจผิดและความขัดแย้ง ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างราบรื่น ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 กล่าวว่า หลักวาชเปยะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะการสื่อสารที่สุภาพและให้เกียรติช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน เมื่อคนในชุมชนรู้สึกว่าความคิดเห็นของตนมีคุณค่า ก็เกิดความเต็มใจที่จะเข้าร่วมประชุม การวางแผน และการดำเนินกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น การสื่อสารที่ดีจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 กล่าวว่า

การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารที่เปิดกว้างและสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักวาชเปยะที่เน้นการใช้วาจาที่สุภาพและเหมาะสม หากผู้นำสามารถอธิบายแนวคิดหรือโครงการต่าง ๆ ให้ชาวบ้านเข้าใจได้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะจากประชาชน จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการดังกล่าวช่วยให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม และพร้อมที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้า และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 20 กล่าวว่า หลักวาชเปยะช่วยสร้างวัฒนธรรมการพูดคุยที่เคารพซึ่งกันและกันในชุมชน เมื่อคนในชุมชนสามารถสื่อสารกันด้วยความสุภาพและเข้าใจ จะเกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการทำกิจกรรมร่วมกัน การเปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความสามัคคี ผลลัพธ์คือการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากพลังของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง และสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

4.4.2 การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง เป็นกระบวนการที่ใช้การสื่อสารเชิงบวกเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นใจและคุณค่าในตนเองของคนในชุมชน หลักวาชเปยะเน้นการใช้ถ้อยคำสุภาพ ให้เกียรติ และสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยลดความกลัวและความกังวลในการแสดงความคิดเห็น เมื่อประชาชนได้รับการรับฟังอย่างจริงจัง จะเกิดความกล้าในการแสดงออกและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสื่อสารที่ดีช่วยเสริมพลังทางจิตใจ ทำให้คนในชุมชนเห็นศักยภาพของตนเองและผู้อื่น เมื่อบรรยากาศการพูดคุยเต็มไปด้วยความเข้าใจและการสนับสนุน การเสริมพลังจึงเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ได้กล่าวว่า การนำหลักวาชเปยะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยเสริมพลังให้กับคนในพื้นที่ได้อย่างชัดเจน เพราะการสื่อสารที่สุภาพและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีบทบาทในชุมชน เมื่อผู้นำชุมชนใช้ถ้อยคำที่สร้างกำลังใจและรับฟังอย่างจริงจัง จะทำให้ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมมากขึ้น การพูดคุยกันด้วยความเคารพช่วยลดความเกรงกลัวและความขัดแย้ง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้ดีขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 กล่าวว่า หลักวาชเปยะมีความสำคัญต่อการเสริมพลังของชุมชน เพราะการสื่อสารที่ดีช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน เมื่อผู้นำสามารถอธิบายแนวคิดหรือโครงการพัฒนาด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่ายและสุภาพ คนในชุมชนจะรู้สึกสบายใจและกล้าเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น การพูดจาที่ให้กำลังใจยังช่วยเสริมความมั่นใจให้กับชาวบ้าน ทำให้พวกเขาเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและพร้อมที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชน และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 กล่าวว่า การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารที่

ดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักวาชเปยะที่เน้นการใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์ เมื่อคนในชุมชนได้รับการรับฟังและได้รับการยอมรับในความคิดเห็นของตน จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบ ต่อชุมชนมากขึ้น การสื่อสารเชิงบวกยังช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 19 กล่าวว่า หลักวาชเปยะช่วยเสริมพลังให้กับชุมชนผ่านการสร้างบรรยากาศของการพูดคุยอย่างเปิดใจและเคารพซึ่งกันและกัน เมื่อผู้นำและประชาชนสามารถสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจ จะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น การใช้คำพูดที่สุภาพและให้เกียรติยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน เมื่อคนในชุมชนรู้สึกว่าคุณค่าได้รับการยอมรับและมีคุณค่า ก็จะมี ความมั่นใจในการมีส่วนร่วมและร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป

4.4.3 การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารเชิงบวกในการเชื่อมโยงศักยภาพของคนและทรัพยากรในชุมชน หลักวาชเปยะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเคารพและการยอมรับ ทำให้คนในชุมชนกล้าแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถของตนเอง การใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์ช่วยลดความขัดแย้ง และเปิดพื้นที่ให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น เมื่อการสื่อสารตั้งอยู่บนความเข้าใจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทรัพยากรในพื้นที่จึงถูกนำมาใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งจากภายใน นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้กล่าวว่า การนำหลักวาชเปยะมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในแนวทางการใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการสื่อสารที่สุภาพและสร้างสรรค์ช่วยเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนกล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ของตนเอง เมื่อผู้นำและสมาชิกในชุมชนสื่อสารกันด้วยความเคารพและรับฟังกันอย่างจริงจัง จะทำให้ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างเต็มที่ ส่งผลให้ทุนทางสังคมและศักยภาพของคนในพื้นที่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม และนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 กล่าวว่า หลักวาชเปยะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการใช้วาจาที่สุภาพและการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน เมื่อคนในชุมชนรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองได้รับการยอมรับ ก็จะกล้าแสดงศักยภาพและความสามารถของตนออกมา การนำความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนมาใช้ร่วมกันจึงช่วยเสริมสร้างทุนของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้การพัฒนาชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12

กล่าวว่า การใช้หลักวาชเปยะในการพัฒนาชุมชนทำให้การสื่อสารระหว่างคนในชุมชนเป็นไปด้วยความเข้าใจและให้เกียรติกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการใช้ศักยภาพและทุนของชุมชนให้เกิดประโยชน์ เมื่อมีการพูดคุยกันอย่างเปิดใจและสุภาพ คนในชุมชนจะกล้าแบ่งปันความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรที่ตนมีอยู่ การทำงานร่วมกันจึงเกิดขึ้นอย่างสมัครใจและเต็มใจ ส่งผลให้ชุมชนสามารถนำศักยภาพของตนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 17 กล่าวว่า หลักวาชเปยะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชน เมื่อผู้นำและสมาชิกในชุมชนใช้วาจาที่สุภาพและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวาง ทุนของชุมชนทั้งด้านคน ความรู้ และทรัพยากรในพื้นที่จึงถูกนำมาใช้ร่วมกันได้อย่างเต็มศักยภาพ กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมั่นคง

4.4.4 การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี เป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การสื่อสารเชิงบวกเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือ หลักวาชเปยะช่วยให้การพูดคุยระหว่างคนในชุมชนเป็นไปด้วยความสุภาพ ให้เกียรติ และจริงใจ ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เมื่อมีการสื่อสารที่ดี คนในชุมชนจะกล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยกันแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ ความเข้าใจที่เกิดจากวาจาที่เหมาะสมช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคี เมื่อชุมชนสามารถพูดคุยกันอย่างเปิดใจและเกื้อกูลกันได้ จะเอื้อต่อการพึ่งพาตนเองและการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้กล่าวว่า การนำหลักวาชเปยะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้านการพึ่งพาตนเองและความสามัคคี ช่วยให้คนในชุมชนสามารถสื่อสารและพูดคุยกันด้วยถ้อยคำที่สุภาพและสร้างสรรค์ การพูดจาที่ดีทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการทำงานร่วมกัน เมื่อคนในชุมชนสามารถสื่อสารกันอย่างเปิดใจ ก็จะกล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยกันหาแนวทางในการพัฒนาชุมชน การสื่อสารที่ดีจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความร่วมมือและการพึ่งพากันในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและสามารถพัฒนาได้อย่างมั่นคง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 กล่าวว่า หลักวาชเปยะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้นำและประชาชนในชุมชนใช้วาจาที่สุภาพอ่อนโยน และให้เกียรติกัน ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน เมื่อผู้นำสื่อสารกับชาวบ้านด้วยความจริงใจและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น จะทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าคุณเองมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในการพัฒนา ความรู้สึกเช่นนี้ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความ

ร่วมมือ การทำงานร่วมกันจึงเป็นไปด้วยความสมัครใจ และเกิดความสามัคคีที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนในระยะยาว และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 กล่าวว่า การใช้หลักวาทะเพยะในการพัฒนาชุมชนช่วยสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน การพูดคุยกันด้วยถ้อยคำที่เหมาะสมและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างเคารพ ช่วยให้การแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ เมื่อคนในชุมชนสามารถสื่อสารกันได้อย่างเปิดเผย จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ การสื่อสารที่ดีช่วยลดความเข้าใจผิดและทำให้คนในชุมชนทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 16 กล่าวว่า หลักวาทะเพยะมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความสามัคคีและการพึ่งพาตนเองของชุมชน เพราะการสื่อสารที่สุภาพและจริงใจช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรค คนในชุมชนสามารถพูดคุยและปรึกษาหารือกันได้โดยไม่เกิดความขัดแย้ง การสื่อสารที่ดีทำให้เกิดการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเหมาะสม เมื่อทุกคนมีความเข้าใจและพร้อมช่วยเหลือกัน ชุมชนก็จะสามารถพึ่งพาตนเองได้และดำเนินการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องและมั่นคง

สรุปได้ว่า หลักวาทะเพยะเป็นหลักธรรมที่เน้นการสื่อสารด้วยวาจาที่สุภาพ ไพเราะ และสร้างสรรค์ เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความเข้าใจและความไว้วางใจต่อกัน การประยุกต์ใช้หลักวาทะเพยะช่วยส่งเสริมให้ผู้นำและประชาชนสามารถสื่อสารกันอย่างเปิดเผย รับฟังความคิดเห็น และร่วมกันตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชนได้อย่างเหมาะสม วาจาที่ดีช่วยเสริมพลังทางจิตใจ ทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจและเห็นคุณค่าในตนเอง อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งและความเข้าใจผิดในการทำงานร่วมกัน เมื่อการสื่อสารเป็นไปอย่างสุภาพและจริงใจ จะก่อให้เกิดความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดีเช่นนี้ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมและการแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ และเกิดความเข้มแข็ง

4.5 สรุป

จากการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา พบว่าแต่ละหลักธรรมสามารถอธิบายกลไกการพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับสภาพจริงของชุมชนในมิติที่แตกต่างกัน ประการแรก หลัก สัสสมณะ เน้นการบำรุงธัญญาหารและความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐาน จึงสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและคุณภาพชีวิตของครัวเรือน การส่งเสริมอาชีพ การเกษตร และการจัดการทรัพยากร

อาหาร เป็นแนวทางที่ทำให้ชุมชนลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก และสร้างเสถียรภาพในการดำรงชีพ เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด วางแผน และลงมือทำ จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วม ทำให้โครงการดำเนินต่อเนื่อง ในเชิงเสริมพลัง ความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ช่วยลดความเปราะบาง ทำให้คนกล้าแสดงบทบาทและร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาได้มากขึ้น การใช้ทุนท้องถิ่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ภูมิปัญญา และแรงงานในชุมชน ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งจากภายในและลดการพึ่งพาภายนอก ขณะเดียวกัน การทำงานร่วมกันด้านการผลิต แบ่งปัน และดูแลทรัพยากร ยังหล่อหลอมความสามัคคีและระบบเกื้อกูลที่มั่นคงในชุมชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับถ้อยคำของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่สะท้อนว่า เมื่อชุมชนมีฐานปัจจัยพื้นฐานมั่นคง คนจะไม่เดือดร้อนและพร้อมร่วมมือกันมากขึ้น ประการที่สอง หลัก ปุริสเมธะ เน้นการบำรุงและพัฒนาคน จึงเป็นหัวใจของการสร้างผู้นำและการขับเคลื่อนชุมชนอย่างยั่งยืน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทำให้การมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงเชิงรูปแบบ แต่เป็นการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ การเสริมพลังทำให้คนตระหนักถึงคุณค่าและศักยภาพของตนเอง จาก “ผู้รับ” กลายเป็น “ผู้ร่วมกำหนดทิศทาง” ของชุมชน เมื่อชุมชนให้คุณค่าทุนมนุษย์ เช่น ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้มีทักษะเฉพาะด้าน จะเกิดการถ่ายทอดความรู้และการต่อยอดศักยภาพอย่างเป็นระบบ ผลลัพธ์คือการกระจายบทบาท เกิดผู้นำย่อยหลายระดับ ลดการพึ่งพาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และเพิ่มความต่อเนื่องของการพัฒนา มุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนตรงกันว่า การพัฒนาคนทำให้เกิดความกล้าคิด กล้าทำ กล้ารับผิดชอบ และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ประการที่สาม หลัก สัมมาปาสะ มุ่งสร้างความผูกพัน ความไว้วางใจ และความสามัคคี ซึ่งทำหน้าที่เป็น “ทุนทางสังคม” สำหรับการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีช่วยให้การทำงานร่วมกันราบรื่น ลดความขัดแย้ง และทำให้การระดมพลังความคิดและทรัพยากรเกิดขึ้นได้จริง เมื่อประชาชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จะเกิดการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ เกิดเครือข่ายช่วยเหลือและการเรียนรู้ร่วมกัน การใช้ทุนชุมชนทั้งด้านคน สังคม และทรัพยากรในพื้นที่จึงมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะถูกขับเคลื่อนด้วยความร่วมมือและความไว้วางใจ ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านย้ำว่าความสามัคคีที่เกิดจากการทำกิจกรรมร่วมกันทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และการพัฒนามีความต่อเนื่องในระยะยาว ประการที่สี่ หลัก วาชเปยยะ เน้นการใช้วาจาสุภาพ ไพเราะ และสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา การสื่อสารที่ให้เกียรติและเปิดใจรับฟัง ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน และทำให้คนกล้าแสดงความคิดเห็น วาจาที่เหมาะสมช่วยลดความเข้าใจผิด ลดความตึงเครียด และเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสื่อสารเชิงบวกยังเสริมพลังทางจิตใจ ทำให้คนรู้สึกมี

คุณค่าและพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนสอดคล้องกันว่า เมื่อชุมชน “คุยกันรู้เรื่อง” และ “คุยกันด้วยใจดี” ความสามัคคีจะเกิด การพัฒนาจะไม่สะดุด และเดินหน้าได้มั่นคง หลักทั้งสี่ประการทำงานเกื้อหนุนกันเป็นระบบ โดยสัสสมณะสร้างฐานปัจจัยพื้นฐาน ปุริสมณะสร้างคน และผู้นำ สัมมาปาสะสร้างทุนทางสังคม และวาชเปยะสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เอื้อต่อความร่วมมือ เมื่อชุมชนมีฐานชีวิตมั่นคง มีคนเข้มแข็ง มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น และสื่อสารกันอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาจึงเกิดความต่อเนื่อง และมีเสถียรภาพ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้สรุปผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้ง 3 ประการนั้น คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน 2. เพื่อศึกษาหลักราชสังคหวัตถุธรรมในพระไตรปิฎก 3. เพื่อวิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โดยสำหรับการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสำรวจข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน คณะนักวิชาการทางด้านศาสนา และตัวแทนชุมชน รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน แล้วนำมาเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และจะได้นำเสนอ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล รวมถึงข้อนำเสนอแนะ ดังนี้

- 5.1 สรุปผล
- 5.2 อภิปรายผล
- 5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1. สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา สะท้อนให้เห็นกระบวนการพัฒนาที่ยึดคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยครอบคลุม 4 มิติสำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน และการพึ่งพาตนเองควบคู่กับความสามัคคี การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนปรากฏอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมทางศาสนา งานประเพณี การประชุมหมู่บ้าน และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ แม้การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับการเข้าร่วม ปฏิบัติกิจกรรมมากกว่าการตัดสินใจเชิงนโยบาย แต่ถือเป็นฐานสำคัญที่สามารถพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงลึกได้ในอนาคต การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ เสริมสร้างความรับผิดชอบร่วม และทำให้การพัฒนามีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ส่งผลต่อความยั่งยืนในระยะยาว ขณะเดียวกัน การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังช่วยเพิ่มความมั่นใจและความสามารถในการตัดสินใจของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การอบรม และการเปิดพื้นที่ให้แสดงความคิดเห็น ทำให้ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกจากผู้รอรับคำสั่งไปสู่ผู้ร่วมคิดร่วมทำ ชุมชนยังมีทุนสำคัญทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ศาสนา มนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาอย่างเหมาะสม การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรในพื้นที่ช่วยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก สร้างรายได้ และเสริมความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชุมชน นอกจากนี้ การพึ่งพาตนเองและความสามัคคีถือเป็นรากฐานสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน การจัดการทรัพยากรและการ

ประกอบอาชีพอย่างรู้คุณค่า รวมถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้ชุมชนสามารถรับมือกับปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อคนในชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันและทำงานด้วยความไว้วางใจ การพัฒนาจึงไม่เป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่เป็นกระบวนการที่เติบโตจากภายในและนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

1. การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม

1.1 ชุมชนของเรามีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและโครงการพัฒนาชุมชนในระดับค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ การประชุมหมู่บ้าน กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมจิตอาสาที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมดังกล่าวสะท้อนถึงความตื่นตัวของประชาชนและบทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้างพื้นที่ให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงลึกพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับการรับรู้ข้อมูลและการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรม มากกว่าการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด วางแผน ตัดสินใจ หรือกำหนดทิศทางการพัฒนา ชาวบ้านบางส่วนยังขาดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น และมองว่าการตัดสินใจเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนเป็นหลัก ส่งผลให้การมีส่วนร่วมยังเป็นไปในลักษณะเชิงรูปแบบมากกว่าเชิงโครงสร้าง สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่สมบูรณ์ตามแนวคิดการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสในระดับที่มีอยู่ถือเป็นฐานสำคัญ หากมีการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นอย่างจริงจัง จะช่วยยกระดับการมีส่วนร่วม เพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง

1.2 การมีส่วนร่วมช่วยให้การพัฒนาในชุมชนมีความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาชุมชนมีความยั่งยืน เนื่องจากเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีบทบาทตั้งแต่การคิด วางแผน ดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาผลลัพธ์ของการพัฒนาในระยะยาว นอกจากนี้ ยังช่วยให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบท ความต้องการ และวิถีชีวิตของชุมชน ลดปัญหาการต่อต้านและเพิ่มการยอมรับจากประชาชน กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเรียนรู้ร่วมกันช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม ความสามัคคี และความไว้วางใจ ในเชิงโครงสร้าง การมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ทำให้การพัฒนาไม่เป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เติบโตจากภายในชุมชน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

2. การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง

2.1 ชุมชนมีวิธีการเสริมพลังหรือเพิ่มความมั่นใจในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพให้กับคนในชุมชน ชุมชนมีวิธีการเสริมพลังและเพิ่มความมั่นใจในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพให้กับคนในชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และมีบทบาทในเวทีประชุมหรือคณะทำงานต่าง ๆ กระบวนการดังกล่าวช่วยให้คนในชุมชนตระหนักถึงศักยภาพของตนเองและกล้าแสดงออกมากขึ้น นอกจากนี้ การจัดอบรม การถ่ายทอดความรู้ และการพัฒนาทักษะอาชีพ ยังช่วยเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความมั่นใจในการตัดสินใจของบุคคล ในเชิงสังคม การส่งเสริมบทบาทของกลุ่มย่อย เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอาชีพ ช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และทดลองตัดสินใจร่วมกัน การลดบทบาทการสั่งการของผู้นำและเพิ่มการสนับสนุนอย่างสร้างสรรค์ ทำให้ประชาชนกล้าคิด กล้าตัดสินใจ และค่อย ๆ พึ่งพาตนเองมากขึ้น เมื่อความคิดเห็นของประชาชนได้รับการยอมรับและเห็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม จะก่อให้เกิดความเชื่อมั่น ความเป็นอิสระ และพลังในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

2.2 การเสริมพลังช่วยทำให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก การเสริมพลังเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อคนในชุมชนทั้งในระดับบุคคลและระดับส่วนรวม โดยมุ่งเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และความมั่นใจในการตัดสินใจ เมื่อประชาชนได้รับโอกาสในการเรียนรู้และมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชน จะเกิดความตระหนักในคุณค่าและศักยภาพของตนเอง ส่งผลให้กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ และพร้อมมีส่วนร่วมมากขึ้น การเสริมพลังยังช่วยลดการพึ่งพาผู้นำเพียงฝ่ายเดียว และก่อให้เกิดการกระจายบทบาทในการตัดสินใจอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจในชุมชน ในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทักษะอาชีพช่วยเพิ่มรายได้และความมั่นคงในชีวิต เมื่อคนในชุมชนมีความเข้มแข็งจากภายใน จะสามารถร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

3. การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน

3.1 ชุมชนของเรามีจุดแข็งหรือทุนใดที่สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้ ชุมชนของเรามีจุดแข็งและทุนชุมชนที่สำคัญหลายประการซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ประการแรกคือทุนทางสังคม ได้แก่ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ซึ่งเอื้อต่อการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกัน ประการที่สองคือทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา โดยเฉพาะประเพณี กิจกรรมทางศาสนา และศาสนสถานที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน ประการที่สามคือทุนมนุษย์ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และ

ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้และประสบการณ์ สามารถถ่ายทอดและขับเคลื่อนการพัฒนาได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีทุนทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ความรู้ด้านเกษตร งานหัตถกรรม และอาหารพื้นถิ่น ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดสร้างรายได้ เมื่อชุมชนสามารถเชื่อมโยงและใช้ทุนเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม จะช่วยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับบริบท

3.2 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือทรัพยากรในพื้นที่ช่วยพัฒนาชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรในพื้นที่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ภูมิปัญญาที่สั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม การนำทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบท้องถิ่น และแรงงานในพื้นที่มาใช้ ช่วยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกและเพิ่มความคุ้มค่าในการพัฒนา นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างอาชีพ รายได้ และเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับครัวเรือน ในเชิงสังคม กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และความผูกพันของคนในชุมชน เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการยอมรับและนำไปใช้ร่วมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจากภายใน สามารถพึ่งพาตนเอง และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

4. การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี

4.1 ชุมชนของเรามีรูปแบบการพึ่งพาตนเองอย่างไรบ้าง เช่น การจัดการทรัพยากรหรือการประกอบอาชีพ ชุมชนของเรามีรูปแบบการพึ่งพาตนเองที่หลากหลาย โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรและการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น การดูแลแหล่งน้ำ พื้นที่สาธารณะ และทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ช่วยให้ทรัพยากรถูกใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ชุมชนยังส่งเสริมการประกอบอาชีพที่อาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตร การแปรรูปผลผลิต และอาชีพเสริมในครัวเรือน ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ และเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับครัวเรือน การรวมกลุ่มและการช่วยเหลือกันในชุมชนช่วยลดต้นทุนและแก้ไขปัญหา ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรและสร้างอาชีพได้ด้วยตนเอง จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งจากภายใน ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มั่นคง

4.2 ความสามัคคีมีบทบาทอย่างไรต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน ความสามัคคีเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน เนื่องจากเป็นพลังทางสังคมที่ทำให้คนในชุมชนสามารถรวมตัว ร่วมคิด และร่วมมือกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อคนในชุมชนมีความสามัคคี จะเกิดความไว้วางใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การสื่อสารและการตัดสินใจเป็นไปอย่างราบรื่น ในกระบวนการแก้ไขปัญหา ความสามัคคีช่วยให้ชุมชนสามารถระดมทรัพยากร ความรู้ และแรงงานจากหลายฝ่ายมาสนับสนุนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศแห่งการประนีประนอม ทำให้ปัญหาคลี่คลายอย่างสันติ ในด้านการพัฒนา ความสามัคคีเป็นฐานของการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างพลังชุมชน เมื่อทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันและพร้อมทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การพัฒนาจึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ และนำไปสู่ความเข้มแข็ง

5.1.2 สรุปผลการวิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน

การประยุกต์ใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา สะท้อนแนวทางการพัฒนาที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับบริบทสังคมชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยประกอบด้วย 4 หลักสำคัญ ได้แก่ สัสสมณะ ปุริสมณะ สัมมาปาสะ และวาชเปยยะ ซึ่งล้วนมุ่งเสริมสร้างความมั่นคง ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของชุมชนในทุกมิติ สัสสมณะเน้นการบำรุงธัญญาหารและความมั่นคงในการดำรงชีพ ชุมชนส่งเสริมอาชีพโดยอาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตร การแปรรูปผลผลิต และอาชีพเสริม ควบคู่กับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้านอุปโภคบริโภค แม้ยังมีอุปสรรคด้านรายได้ ต้นทุน และการตลาด แต่การรวมกลุ่มและความร่วมมือในชุมชนถือเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ปุริสมณะมุ่งบำรุงบุคคลและพัฒนาคณะ ชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรม คณะกรรมการ และกลุ่มอาชีพ พร้อมทั้งถ่ายทอดความรู้จากผู้นำและปราชญ์ชาวบ้าน กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างผู้นำย่อย เพิ่มความมั่นใจ ความรับผิดชอบ และลดการพึ่งพาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สัมมาปาสะสะท้อนความผูกพันสามัคคีของคนในชุมชน ผ่านกิจกรรมทางศาสนา งานประเพณี และการช่วยเหลือกันในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์อันดีนี้เป็นทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาและการทำงานร่วมกัน รวมถึงการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกเพื่อเสริมทรัพยากรและองค์ความรู้ สุตทัาย วาชเปยยะเน้นการใช้วาจาที่สุภาพ ไพเราะ และสร้างสรรค์ในการสื่อสารของผู้นำ วาจาที่ดีช่วยสร้างความไว้วางใจ ลดความขัดแย้ง และเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เมื่อการพัฒนาตั้งอยู่บนหลักธรรมทั้งสี่ประการนี้ ชุมชนจึงสามารถเติบโตอย่างเข้มแข็ง

1. สัสสมณะ (การบำรุงธัญญาหาร)

1.1 ชุมชนมีการส่งเสริมด้านอาชีพหรือความมั่นคงทางด้านอุปโภคบริโภค ชุมชนมีการส่งเสริมด้านอาชีพและความมั่นคงทางด้านอุปโภคบริโภคในระดับที่เหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของพื้นที่ โดยเน้นการพัฒนาอาชีพที่อาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน เช่น การเกษตร การแปรรูปผลผลิต และอาชีพเสริมในครัวเรือน การรวมกลุ่มอาชีพช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้

ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการจัดการด้านอุปโภค บริโภคในรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การแบ่งปันอาหาร สิ่งของจำเป็น และการจัดสวัสดิการ ชุมชนเพื่อดูแลผู้ด้อยโอกาส กระบวนการดังกล่าวช่วยลดความเสี่ยงในการดำรงชีพและเสริมสร้างความมั่นคงให้กับครัวเรือน เมื่อชุมชนสามารถส่งเสริมอาชีพและดูแลความมั่นคงด้านอุปโภคบริโภคได้ด้วยตนเอง จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งจากภายใน ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน

1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงหลายมิติ โดยปัญหาสำคัญคือรายได้ของประชาชนยังไม่แน่นอน เนื่องจากอาชีพส่วนใหญ่พึ่งพาภาคการเกษตรและแรงงานรับจ้างซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก นอกจากนี้ ต้นทุนการผลิตที่สูง การขาดเงินทุนหมุนเวียน และการเข้าถึงแหล่งทุนที่จำกัด ทำให้ไม่สามารถพัฒนาอาชีพได้อย่างเต็มศักยภาพ ชุมชนยังขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการทางการเงิน การแปรรูปผลผลิต และการตลาด ส่งผลให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มต่ำ ในเชิงโครงสร้างยังพบการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนยังไม่เข้มแข็ง ทำให้ขาดอำนาจต่อรองและแข่งขันในตลาดได้ยาก หากไม่มีการพัฒนาศักยภาพคน ระบบเศรษฐกิจชุมชน และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง อุปสรรคเหล่านี้จะยังคงส่งผลต่อความมั่นคงของชุมชน

2. ปุริสเมธะ (การบำรุงบุคคล)

2.1 ท่านคิดว่าชุมชนมีการพัฒนาคนหรือเสริมสร้างผู้นำ ชุมชนมีการพัฒนาคนและเสริมสร้างผู้นำผ่านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในคณะกรรมการ กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบช่วยให้บุคคลได้ฝึกทักษะการคิด การตัดสินใจ และการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ การอบรม การถ่ายทอดความรู้ และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของผู้นำรุ่นพี่ และปราชญ์ชาวบ้าน ช่วยเสริมสร้างความรู้ คุณธรรม และจิตสำนึกต่อส่วนรวม กระบวนการดังกล่าวทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจและกล้าแสดงบทบาทมากขึ้น ในเชิงโครงสร้าง การพัฒนาคนและผู้นำช่วยลดการพึ่งพาคณะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และก่อให้เกิดผู้นำย่อยในหลายระดับ เมื่อชุมชนมีทรัพยากรมนุษย์ที่เข้มแข็ง การพัฒนาจึงสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

2.2 ชุมชนให้การสนับสนุนบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ชุมชนให้การสนับสนุนบุคคลที่มีความรู้และความสามารถในด้านต่าง ๆ ผ่านการยอมรับ การเปิดโอกาส และการส่งเสริมบทบาทอย่างเหมาะสม โดยเชิญชวนบุคคลที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมในคณะกรรมการ

กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมพัฒนาชุมชน การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบช่วยให้บุคคลเหล่านี้ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สู่คนในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนยังจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรม และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อเสริมและต่อยอดองค์ความรู้ ในเชิงสังคม การให้การยอมรับ ความไว้วางใจ และกำลังใจจากคนในชุมชน ช่วยเสริมแรงจูงใจให้บุคคลที่มีความสามารถอุทิศตนเพื่อส่วนรวม เมื่อบุคคลเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จะเกิดการขยายผลการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนโดยรวม ส่งผลให้ชุมชนมีทรัพยากรมนุษย์ที่เข้มแข็ง และสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

3. สัมมาปาสะ (ความผูกพันสามัคคี)

3.1 คนในชุมชนมีวิธีสร้างความสัมพันธ์และช่วยเหลือกัน คนในชุมชนสร้างความสัมพันธ์และช่วยเหลือกันผ่านกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการทํากิจกรรมร่วมกันในชีวิตประจำวัน งานบุญ งานประเพณี และกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญในการพบปะ พูดคุย และสร้างความคุ้นเคยระหว่างกัน การช่วยเหลือกันในยามเกิดปัญหา ทั้งการแบ่งปันแรงงาน ทรัพยากร และการให้กำลังใจ ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความผูกพันในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ความสัมพันธ์ดังกล่าวเอื้อต่อการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสม เมื่อคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมต่อส่วนรวม กระบวนการสร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันเช่นนี้จึงเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ และเป็นรากฐานของความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน

3.2 ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกผ่านการประสานงานอย่างเป็นระบบ โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ความรู้ และทรัพยากรต่าง ๆ การทำงานร่วมกันช่วยให้ชุมชนเข้าถึงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ นอกจากนี้ เครือข่ายความร่วมมือยังช่วยเสริมศักยภาพของคนในชุมชนผ่านการอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเชิงโครงสร้าง การมีเครือข่ายช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองและขยายโอกาสในการพัฒนาให้หลากหลายมากขึ้น เมื่อความร่วมมือดำเนินไปบนพื้นฐานของความเข้าใจบริบทชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน จะช่วยลดความซ้ำซ้อนของโครงการ ทำให้การพัฒนาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่ความเข้มแข็ง

4. วาขเปยะ (การใช้วาจาไพเราะ)

4.1 การสื่อสารของผู้นำหรือผู้ปกครองกับคนในชุมชน การสื่อสารของผู้นำหรือผู้ปกครองกับคนในชุมชนมีทั้งลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยอาศัยเวทีประชุม กิจกรรมสาธารณะ และการพูดคุยในชีวิตประจำวัน การสื่อสารดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และแนวทางการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนรับทราบ ผู้นำส่วนใหญ่ใช้ถ้อยคำสุภาพและคำนึงถึงบริบทของชุมชน ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจและความเป็นกันเอง อย่างไรก็ตาม ในบางประเด็นการสื่อสารยังคงเป็นลักษณะทางเดียว ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือซักถามอย่างเปิดเผย หากผู้นำเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นและส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทางมากขึ้น จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การสื่อสารที่ชัดเจน จริงใจ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4.2 ท่านคิดว่าการใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาชุมชน การใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์มีผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน เนื่องจากช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความเคารพ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน วาจาที่สุภาพทำให้การสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชนเป็นไปอย่างราบรื่น ลดความตึงเครียดและความขัดแย้ง ขณะเดียวกัน วาจาที่สร้างสรรค์ช่วยเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมให้ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ในกระบวนการแก้ไขปัญหา การใช้ถ้อยคำที่มีเหตุผลและคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น ช่วยให้เกิดการประนีประนอมและแก้ไขปัญหาอย่างสันตินอกจากนี้ วาจาที่ดีของผู้นำยังเป็นแบบอย่างทางสังคมที่ช่วยปลูกฝังค่านิยมการสื่อสารเชิงบวก เมื่อการสื่อสารตั้งอยู่บนความจริงใจและความเข้าใจ การพัฒนาชุมชนจึงเกิดความร่วมมือ มีความต่อเนื่อง และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

5.1.3 สรุปผลการวิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา

การประยุกต์ใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น หลักสัสสมะช่วยสร้างความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐาน ผ่านการส่งเสริมอาชีพ การเกษตร และการจัดการทรัพยากรอาหาร ทำให้ครัวเรือนพึ่งพาตนเองและลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจ หลักปุริสเมธะมุ่งพัฒนาคน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และตัดสินใจ ส่งเสริมศักยภาพ ความมั่นใจ และการเกิดผู้นำย่อยในชุมชน หลักสัมมาปาสะสะท้อนความสามัคคีและความผูกพันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหา

และการพัฒนาร่วมกัน ขณะที่หลักวาชเปยะเน้นการสื่อสารที่สุภาพและสร้างสรรค์ ช่วยสร้างความไว้วางใจ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยสรุป หลักราชสังคหวัตถุธรรมเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงความมั่นคงทางวัตถุกับความเข้มแข็งทางจิตใจ ทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ

1. สัสสมะระ กักับการพัฒนาชุมชน เป็นหลักธรรมที่มุ่งบำรุงความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานของชีวิต โดยเฉพาะอาหารและอาชีพ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม การส่งเสริมอาชีพ การเกษตร และการจัดการทรัพยากรอาหารในชุมชน ช่วยให้ประชาชนพึ่งพาตนเอง ลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน หลักสัสสมะระยังสอดคล้องกับการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมและการเสริมพลัง โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมจัดการทรัพยากรของตนเอง การใช้ศักยภาพและทุนท้องถิ่นเป็นฐานช่วยลดการพึ่งพาภายนอกและสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เมื่อชุมชนสามารถจัดการอาชีพและอาหารด้วยตนเองควบคู่กับความสามัคคี จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความสงบในสังคมชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

2. ปุริสเมระ กักับการพัฒนาชุมชน เป็นหลักธรรมที่มุ่งบำรุงและพัฒนาคน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักปุริสเมระช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม ความมั่นใจ และความสามารถในการเป็นผู้นำ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมของชุมชนอย่างแท้จริง กระบวนการเสริมพลังทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและบทบาทของตนเอง ลดการพึ่งพาผู้นำเพียงไม่กี่คน และก่อให้เกิดผู้นำย่อยในหลายระดับ การให้คุณค่าแก่ทุนมนุษย์ เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้มีทักษะเฉพาะด้าน ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยศักยภาพจากภายใน เมื่อคนในชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง และทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี การพัฒนาชุมชนจึงมีเสถียรภาพ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

3. สัมมาปาสะ กักับการพัฒนาชุมชน เป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความผูกพัน ความไว้วางใจ และความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักสัมมาปาสะช่วยให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี เกิดการยอมรับและการเกื้อกูลกัน ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งช่วยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และดำเนินกิจกรรมของชุมชนอย่างสมัครใจ นอกจากนี้ หลักสัมมาปาสะยังช่วยเสริมพลังผ่านการเรียนรู้และการช่วยเหลือกันในเครือข่ายชุมชน ทำให้ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทรัพยากรในพื้นที่ถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามัคคีที่เกิดขึ้นช่วยลดความ

ขัดแย้งและเพิ่มพลังร่วมในการแก้ไขปัญหา เมื่อชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลกันได้ การพัฒนาจะไม่ผูกติดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

4. วาซเปยะ กับการพัฒนาชุมชน เป็นหลักธรรมที่เน้นการใช้วาจาสุภาพ ไพเราะ และสร้างสรรค์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การนำหลักวาซเปยะมาประยุกต์ใช้ ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเคารพ ความเข้าใจ และความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับประชาชน การสื่อสารที่ดีช่วยลดความขัดแย้งและเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เมื่อประชาชนรู้สึกได้รับการรับฟังและให้เกียรติ จะกล้าแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น วาจาที่สุภาพยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมพลังทางจิตใจ ทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจและเห็นคุณค่าในตนเอง นอกจากนี้ การสื่อสารเชิงบวกยังช่วยเชื่อมโยงศักยภาพและทุนของชุมชนให้ถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือ เมื่อชุมชนสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกันได้อย่างเข้าใจและจริงใจ การพัฒนาจึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มั่นคง และนำไปสู่ความเข้มแข็ง

5.2. อภิปรายผล

1. แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาชุมชนที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางมีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนตำบลแดนสงวนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม แม้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าการตัดสินใจเชิงนโยบาย แต่ถือเป็นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมเชิงลึกในอนาคต หากมีการเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นและเสริมสร้างความมั่นใจอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงบทบาทของประชาชนจากผู้รอรับการพัฒนาไปสู่ผู้ร่วมคิดร่วมทำ ซึ่งช่วยลดการพึ่งพาผู้นำเพียงฝ่ายเดียว และก่อให้เกิดการกระจายบทบาทความรับผิดชอบในชุมชน นอกจากนี้ การใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา มนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยให้การพัฒนามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ขณะเดียวกัน การพึ่งพาตนเองควบคู่กับความสามัคคีเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถรับมือกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยืดหยุ่น ความไว้วางใจและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันช่วยลดความขัดแย้งและเสริมพลังร่วม เมื่อทุกมิติทำงานเกื้อหนุนกัน การพัฒนาชุมชนจึงไม่เป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เติบโตจากภายใน และนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภินันท์การย์ ระวังวงศา และนภาพร เชื้อขำ (2566) ได้ศึกษาการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งในชุมชนเมืองและชนบทของไทย เน้นให้สอดคล้องกับ

ความต้องการประชาชนและบริบทประเทศ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่ความเข้มแข็งและความสุขอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมุ่งพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยงการพัฒนาใน 3 มิติหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งสามมิตินี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน หากมิติใดมิติหนึ่งอ่อนแอ ย่อมส่งผลต่อความมั่นคงของชุมชนโดยรวม การเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวโดยไม่คำนึงถึงสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อาจก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความขัดแย้ง และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรในระยะยาว การมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับการพัฒนา แต่เป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางและร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการพัฒนา ขณะเดียวกัน ลักษณะการมีส่วนร่วมทั้งด้านการลงมือปฏิบัติ การร่วมงบประมาณ ความรับผิดชอบ และการร่วมตัดสินใจ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของบทบาทประชาชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อชุมชน นอกจากนี้ ระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 6 ระดับ ตั้งแต่การให้ข้อมูลจนถึงการควบคุมโดยประชาชน สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาและยกระดับได้ เมื่อประชาชนได้รับโอกาสในการเรียนรู้และเสริมพลังอย่างต่อเนื่อง จะสามารถก้าวจากการมีส่วนร่วมเชิงรับไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงรุกและการกำกับพัฒนาด้วยตนเอง ผลลัพธ์ดังกล่าวนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และประชาชนมีความสุขทั้งด้านวัตถุ จิตใจ และความสัมพันธ์ทางสังคม อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระสัมพันธ์ วฑฒโน (2561) ได้ศึกษาการเพิ่มพลังการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านคลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา พบว่า ผลการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธในชุมชนคลองแดนสะท้อนให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการพัฒนาชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งได้อย่างเป็นองค์รวม ทั้งในมิติเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นวัตถุหรือเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว การพัฒนาตามแนวพุทธให้ความสำคัญกับ “คน” ในฐานะศูนย์กลาง โดยมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุกับความมั่งคั่งทางจิตใจและคุณค่าทางสังคม การนำหลักธรรมต่าง ๆ เช่น ขรวาจาธรรม 4 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 จักร 4 และอปปริหานิยธรรม 7 มาใช้ เป็นกลไกสำคัญในการเสริมพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักธรรมเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงกรอบคิดเชิงนามธรรม แต่ถูกแปลงเป็นแนวปฏิบัติที่จับต้องได้ เช่น การยึดสัจจะ ความอดทน การเสียสละ การมีฉันทะในการทำงาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการเกื้อกูลกันในฐานะกัลยาณมิตร ส่งผลให้การมีส่วนร่วมเกิดจากจิตสำนึกและความสมัครใจ มากกว่าการถูกบังคับหรือสั่งการ กระบวนการพัฒนาที่เน้นการประจุมอย่างสม่ำเสมอ ความพร้อมเพรียง การเคารพมิตรร่วม และการให้เกียรติผู้นำและสถาบันทางศาสนา ช่วยสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน

อย่างเป็นระบบและมีวินัย สอดคล้องกับอธิปไตยที่มุ่งป้องกันความเสื่อมของชุมชน ขณะเดียวกัน การคุ้มครองสตรี การเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และการอุปถัมภ์พระสงฆ์ สะท้อนถึงการ พัฒนาที่เชื่อมโยงโครงสร้างทางสังคมกับคุณค่าทางวัฒนธรรมและศีลธรรมอย่างแนบแน่น จาก กระบวนการดังกล่าว ก่อให้เกิดองค์ความรู้และผลลัพธ์เชิงสังคมที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ร่วม ค่านิยมประชาธิปไตย การทำงานเป็นทีม การพึ่งพาตนเอง และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนา ชุมชน ซึ่งล้วนเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยยกระดับการมีส่วนร่วมจากเชิงรูปแบบไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงลึก ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธไม่เพียงสร้างความเข้มแข็งในเชิงโครงสร้าง แต่ ยังหล่อหลอมจิตสำนึกและคุณค่าร่วม ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนคลองเตมมีความมั่นคง ต่อเนื่อง

2. หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ผลการศึกษาการ ประยุกต์ใช้หลักราชสังคหัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดนสงวน แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการเข้ากับกระบวนการพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็น รูปธรรมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น หลักสัสสมะระช่วยสร้างความมั่นคงด้านปัจจัยพื้นฐานของ ชีวิต โดยเฉพาะด้านอาชีพและอุปโภคบริโภค แม้ชุมชนยังเผชิญข้อจำกัดด้านรายได้ ต้นทุน และ การตลาด แต่การรวมกลุ่มและความร่วมมือในชุมชนถือเป็นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป ขณะเดียวกัน หลักปุริสเมระสะท้อนความสำคัญของการพัฒนาคนใน ฐานะทรัพยากรหลักของชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาท การถ่ายทอดความรู้ และการ สนับสนุนบุคคลที่มีศักยภาพ ช่วยเสริมสร้างผู้นำ ลดการพึ่งพาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และเพิ่มความ ต่อเนื่องของการพัฒนา หลักสัมมาปาสะทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงผู้คนผ่านความสัมพันธ์ ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาและการทำงานร่วมกันทั้งภายใน และภายนอกชุมชน ขณะที่หลักวาชเปยะมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศการสื่อสารที่เอื้อต่อ การมีส่วนร่วม วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์ช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจ และเปิดพื้นที่ให้ ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็น เมื่อทั้งสี่หลักธรรมทำงานเกื้อหนุนกัน การพัฒนาชุมชนจึงไม่เป็น เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นกระบวนการที่หล่อหลอมทั้งความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความ เข้มแข็งของคน ความสามัคคีทางสังคม และคุณภาพการสื่อสาร ส่งผลให้ชุมชนตำบลแดนสงวน สามารถพัฒนาได้อย่างสงบ ต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2551) ให้ความหมาย “ราชสังคหัตถุ 4” อย่างเป็นระบบในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ถือเป็นฐาน ทฤษฎีสำคัญด้านการปกครองเชิงธรรมาภิบาล หลักนี้เน้นว่าผู้นำต้องใช้ธรรมะเพื่อสร้างความผาสุก แทนการใช้อำนาจอย่างเดียว ประกอบด้วย สัสสมะระ การบำรุงอาหารและความมั่นคงด้านเกษตร ปุริสเมระ การพัฒนาประชาชนให้มีความรู้และคุณธรรม สัมมาปาสะ การสร้างอาชีพและความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ และวาชเปยะ การใช้วาจาสุภาพเพื่อสร้างศรัทธา งานนี้ชี้ว่าหลักธรรมดังกล่าวใช้ได้จริง กับการบริหารและพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะสังคมไทยที่อิงเกษตรและความสัมพันธ์ชุมชน ผู้นำที่

ส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาคน สร้างอาชีพ และสื่อสารอย่างสุภาพ ย่อมสร้างความมั่นคงและสามัคคี งานนี้ยังยืนยันว่า ราชสังคหวัตถุ 4 ครอบคลุมเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจริยธรรม เหมาะเป็น กรอบการวิจัยเพื่อวิเคราะห์และพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภวัฒน์ ศิลารักษ์ และคณะ (2568) ได้ศึกษาความต้องการของประชาชนต่อบริการของ อบต. โดยใช้ หลักราชสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบวิเคราะห์ พบว่าผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความต้องการของประชาชน ในชุมชนมีความแตกต่างกันตามช่วงอายุ อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา สะท้อนว่าการจัดบริการ สาธารณะไม่สามารถใช้แนวทางเดียวตอบสนองทุกกลุ่มได้ ในมิติของสี่สสเมธะ เกษตรกรและผู้มี รายได้ต่ำให้ความสำคัญกับการสนับสนุนด้านการผลิตและปัจจัยพื้นฐาน ขณะที่กลุ่มอาชีพอื่นให้ความสำคัญ กับอาหารปลอดภัยและตลาดท้องถิ่น ส่วนปฐิสเมธะพบว่าคนรุ่นใหม่และผู้มีการศึกษาสูง ต้องการพัฒนาทักษะและเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ ในขณะที่ผู้สูงอายุเน้นสุขภาพและสวัสดิการขั้น พื้นฐาน ด้านสัมมาปาสะ ความแตกต่างของอาชีพนำไปสู่ความต้องการทุน เทคโนโลยี และรูปแบบ งานที่หลากหลาย สำหรับวาชเปยะ ทุกกลุ่มเห็นพ้องเรื่องความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูล แต่มีความ คาดหวังต่อช่องทางสื่อสารที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยจึงต่อยอดว่ากรอบราชสังคหวัตถุธรรมช่วยให้ เข้าใจความต้องการที่หลากหลายและออกแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนได้อย่าง ครอบคลุมและเหมาะสม

3. หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนตำบลแดน สงวน เป็นแนวทางที่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับกระบวนการพัฒนาชุมชนได้ อย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น หลักสี่สสเมธะช่วยสร้างฐานความมั่นคงด้าน ปัจจัยพื้นฐาน โดยเฉพาะอาหารและอาชีพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของคุณภาพชีวิตและลดความ เปรียบบางทางเศรษฐกิจ หลักปฐิสเมธะเน้นการพัฒนาคน ทำให้ชุมชนมีทรัพยากรมนุษย์ที่เข้มแข็ง เกิดผู้นำย่อย และลดการพึ่งพาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่งผลให้การพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง หลักสัมมาปา สะสะท้อนทุนทางสังคมผ่านความสามัคคี ความไว้วางใจ และการเกื้อกูลกัน ซึ่งเอื้อต่อการแก้ไขปัญหา และการทำงานร่วมกันอย่างมีพลัง ขณะที่หลักวาชเปยะเป็นกลไกสำคัญด้านการสื่อสาร ช่วยลดความ ขัดแย้ง เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม และสร้างบรรยากาศการทำงานเชิงบวก เมื่อพิจารณาโดยรวม หลักธรรมทั้งสี่ช่วยเสริมกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับปัจเจก คราวเรือน ไปจนถึงระดับชุมชน ทำให้ การพัฒนาไม่มุ่งเพียงความเจริญทางวัตถุ แต่คำนึงถึงจิตใจ ความสัมพันธ์ และคุณธรรมทางสังคม ผลการวิจัยจึงชี้ว่ากรอบราชสังคหวัตถุธรรมเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดความสมดุล ความเข้มแข็งจากภายใน และความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นวนันท์ ปาระกุล และเจนยุทธ์ ปาระกุล (2561) ได้ศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัด พิจิตร โดยใช้หลักราชสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบแนวคิด ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำท้องถิ่นที่ยึด

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักราชสังคหวัตถุ 4 สามารถบริหารจัดการคนและพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในมิติของสี่สสเมธะ ผู้นำให้ความสำคัญกับการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนผ่านการส่งเสริมอาชีพ การเกษตร และการสร้างแหล่งรายได้ใหม่ ซึ่งช่วยลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านปฐิสมธะ ผู้นำมุ่งพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างเป็นระบบ ทั้งการฝึกอบรม การสร้างแรงจูงใจ และการปลูกฝังคุณธรรม ทำให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถ และจิตสำนึกต่อส่วนรวม ในด้านสัมมาปาสะ ผู้นำให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และความใกล้ชิดกับประชาชน สามารถสร้างความสามัคคี เครือข่ายความร่วมมือ และพลังทางสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ขณะที่วาชเปยะพบว่าการสื่อสารที่สุภาพ มีเหตุผล และเปิดรับฟัง ช่วยเสริมสร้างศรัทธา ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ผลการวิจัยจึงชี้ว่าหลักราชสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยยกระดับภาวะผู้นำ การบริหารคน และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง เป็นต้น

5.3. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้เสนอแนะทางเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านเวทีการเรียนรู้และกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ควบคู่กับการอนุรักษ์และถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยบูรณาการกับการศึกษาและกิจกรรมทางศาสนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน
2. ควรสนับสนุนการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจฐานชุมชน เช่น การส่งเสริมการเกษตร การแปรรูปผลผลิต และการสร้างตลาดชุมชน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อเพิ่มรายได้ ลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงให้ครัวเรือนในชุมชน
3. ควรพัฒนาศักยภาพคนและผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ลดการพึ่งพาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และเสริมความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน วัด หน่วยงานรัฐ และสถานศึกษา เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและโปร่งใส

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อำเภอหรือจังหวัดอื่นๆต่อไป

2. ศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับ บทบาทของผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการนำหลักราชสังคหัตถุธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน
3. ศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนสมัยใหม่

บรรณานุกรม

1.ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล เล่มที่ 21, 22, 23 พิมพ์ครั้งที่ 4 นครปฐม. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

กัญญารัตน์ แก้วกมล และคณะ. (2558). ทิวทัศน์ธรรมเพื่อการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำใน จังหวัดนครปฐม. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 8(3), 120–135.

กัญญารัตน์ แก้วกมล. (2558). การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนตามแนวคิดพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กันติชา สนเสนา และคณะ. (2567). คุณภาพชีวิตการทำงานกับการมีส่วนร่วมของพนักงานในองค์กร สมัยใหม่. วารสารการจัดการและพัฒนางาน, 14(2), 45–60.

กาญจนา ทองสุข. (2564). ทิวทัศน์สังคมกับการเสริมสร้างความผูกพันทางใจของผู้สูงอายุในชุมชน เมือง. วารสารการพยาบาลและการสาธารณสุข, 15(2), 85–98.

กิตติพงษ์ สุขสมบูรณ์. (2564). การสื่อสารของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2558). แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กิตติศักดิ์ ศรีสุนทร. (2566). การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาชุมชน. วารสาร การศึกษาและการพัฒนาสังคม, 18(2), 55–70.

จันทรี ปรีชา. (2564). ภาวะผู้นำชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- จันทิมา พงษ์สุข. (2567). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน. วารสารเทคโนโลยีและนวัตกรรม, 12(1), 33–48.
- จินตนา เตชะมนตรีกุล และคณะ. (2024). หลักสังคหวัตถุ 4 กับการให้บริการในหน่วยบริการปฐมภูมิ. วารสารสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (JAHS), 4(1), 55–69.
- จิราภรณ์ คำปิ่น. (2564). บทบาทของภาวะผู้นำที่มีต่อความเข้มแข็งของชุมชน. วารสารการพัฒนาชุมชน, 10(2), 75–90.
- จุฑารัตน์ ใจดี. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของชุมชนท้องถิ่น. วารสารการพัฒนาชุมชน, 15(2), 45–60.
- ชญาณ์ณัฐ กิตติเจริญ. (2566). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชลธิชา พรหมมา. (2564). การเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนในการจัดการปัญหาสังคมร่วมสมัย. วารสารพัฒนาชุมชน, 15(2), 45–60.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2564). กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง. วารสารรอยเกษตรวิชาการ, 6(2), 21–35.
- ชุตติมา ศรีวงศ์. (2562). การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมสำหรับพนักงานในองค์กร. วารสารวิชาการการบริหารและการจัดการ, 9(1), 45–56.
- ไชยยศ ธีรกุล และ อนันต์ พรหมมณี. (2566). การสื่อสารชุมชนในยุคดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนันท์ พูนธนะโชค และคณะ. (2023). แนวทางการบริหารห้องสมุดยุคใหม่ตามหลักราชสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารและบรรณารักษ์สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. วารสารวิจัยและบริหาร JRA, 6(3), 120–134.
- ณัฐวุฒิ คงเจริญ. (2563). บทบาทของทุนทางสังคมในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม. วารสารเศรษฐศาสตร์, 24(2), 78–92.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2559). การศึกษาคูณลักษณะเชิงพหุมิติและศักยภาพของเด็กไทย: แนวคิดและการประยุกต์ใช้. วารสารพลวัตกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 8(1), 1–18.

- ติรยา เหนืออำนาจ และคณะ. (2567). การจัดการความรู้ชุมชน 5 ดีสู่การพัฒนาวัตกรรมการชุมชนวิถีพุทธ. วารสารวิจัยวิชาการ, 7(1), 91–104.
- ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์. (ม.ป.ป.). หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง Dhamma and development for strong community. วารสารการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ, 3(1), 33–48.
- เทศบาลเมืองบ้านบึง. (2560). รายงานสรุปข้อมูลชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึง. ชลบุรี: เทศบาลเมืองบ้านบึง.
- ชนกฤต แสงทอง. (2565). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน. วารสารบริหารรัฐกิจ, 8(2), 45–60.
- ชนพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2567). การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. วารสารการบริหารรัฐกิจ, 12(2), 45–60.
- ธรรมพร ตันตรา. (2568). ตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยเงินทุนของชุมชนเป็นฐาน กรณีศึกษาหมู่บ้านเกษตรพัฒนาหมู่ 15 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสันติสุขปริทรรศน์, 9(1), 33–48.
- ธัญธรณ์ นิธิศิระวัฒน์. (2563). ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านนาสะไมย์ ตำบลนาสะไมย์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร. วารสารวิชาการรัตนบุศย์ (RATANABUTH Journal), 2(3), 55–70.
- ธารรัตน์ สัญญาโม. (2565). แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน: การเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจความรอบรู้ทางสุขภาพจากชุมชนฐานราก. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 6(7), 210–224.
- ธีรศักดิ์ วิริยะพงษ์. (2565). บทบาทของผู้นำในการสร้างนวัตกรรมองค์กร. วารสารวิชาการการจัดการ, 9(2), 45–56.
- นวนันท์ ปาระกูล และ เจนยุทธ์ ปาระกูล. (2561). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักราชสังคหวัตถุของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร. วารสารวิจัยวิชาการ, 1(2), 33–48.

- บุญมี แก้วคำ และคณะ. (2565). การพัฒนาทุนมนุษย์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรีชา พงษ์สวัสดิ์. (2566). การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
วารสารบริหารรัฐกิจ, 15(2), 45–60.
- ปิยนุช ภิญโย และคณะ. (2565). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานใน
อุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลาง. วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา, 17(2), 45–60.
- พรรณทิพย์ อัจหาญ และคณะ. (2566). การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูง
วัยระดับตำบล. วารสารวิจัยวิชาการ, 6(3), 73–88.
- พรหมคุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่
12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระโกศล มณिरตนา และพระมหาสุตใจ ชยวุฑฺโฒ. (2566). การเสริมสร้างศักยภาพวัฒนธรรมชุมชน
วิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 6(2), 120–
134.
- พระครูพิศาลสรพรพิกิจ และ พระครูจิรธรรมทัต. (2563). บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างความ
เข้มแข็งทางจิตใจแก่คนไทยในยุคการเปลี่ยนแปลงฉับพลัน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์,
7(10), 150–162.
- พระครูสุตธรรมานุศาสตร์ หิตจิตโต และคณะ. (2567). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระภิกษุสามเณร
ในยุคสังคมดิจิทัล. วารสารการศึกษา, 35(2), 98–112.
- พระคาไพ สัตถุญโฆ (จันทรังษี). (2567). การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนในตำบลแสนพัน
อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 9(1), 144–158.
- พระไตรปิฎก. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาม
กุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- _____. (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระปริยญา อนุตตโร (บุญแผ้ว) และ พชรเดช เสมานู. (2567). รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์, 35(1), 120–134.
- พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภัททวิโส. (2023). บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 6(3), 140–154.
- พระปลัดสุรัชย์ จตตมโล.และคณะ. (2567). แนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดเมืองยะลา. เสถียรวิทย์ปริทัศน์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- _____. (2561). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2561). ทางสู่ความสุขแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิไตรสิกขา.
- พระภูวเดช จตตมโล (ชวัญเสน) และคณะ. (2567). พุทธวิธีการเสริมสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ. วารสารธรรมะวิจัย, 6(1), 88–101.
- พระมหาชัยเดช อธิปญโญ (ปัญสุวรรณ) และ สมเดช นามเกตุ. (2567). พุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน. วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์, 9(2), 25–40.
- พระมหาวรญาณธรณ์ ญาณกิตติ และคณะ. (2023). การพัฒนาสัมมาชีพตามแนวพุทธของชาวบ้านโดยใช้ขยะรีไซเคิลภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นฐานในตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, 5(2), 78–92.

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร และคณะ. (2024). แนวทางการพัฒนาสัมมาชีพตามแนวพุทธในชุมชน. วารสารวิจัยวิชาการ, 7(1), 101–116.

พระมหานันต์ เกษประทุม และคณะ. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 6(3), 112–128.

พระวรญาณ วรปณโณ และคณะ. (2567). การพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหัตถุธรรมของวัดลินช้าง อำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์, 5(1), 63–78.

พระสัมพันธ์ วฑฒโน. (2561). พุทธวิธีสำหรับการเพิ่มพลังศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองแดน อำเภอรอนไหนด จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 3(2), 89–104.

พระโสภณ โสภโณ (ทองสม), พระครูโฆสิตวัฒน์นาคกุล และ พระครูวิจิตรศีลาจาร. (2563). การบริหารจัดการเชิงพุทธของวิทยากรศีลธรรมในยุคดิจิทัล. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย, 17(3), 55–68.

พระอธิการสมชาย มณีรัตน์ และคณะ. (2563). การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธ: กรณีศึกษาบ้านเวาะ. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 8(2), 55–70.

พระอาณนุเดช สิริมงคล. (2562). การบริหารจัดการวัดเชิงพุทธ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(4), 1975–1988.

พิมพ์ใจ ศรีสวัสดิ์. (2564). ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิมพ์ผกา ศรีสวัสดิ์. (2563). ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนชนบท. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชน, 13(2), 112–125.

ไพศาล บัวแก้ว และคณะ. (2025). การประยุกต์ใช้หลักสังคหัตถุ 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน บ้านไร่เหนือ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง. วารสารสังคมพัฒนาศาสตร์, 7(1), 12–27.

- ไพศาล ผกาเกตุ และคณะ. (2025). การใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนของเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน, 7(2), 64–79.
- ไพศาล ผกาเกตุ และคณะ. (2567). การใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนของเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน, 7(2), 64–79.
- ภัชลา สุวรรณนวล และ พระปลัดระพี พุทธิสาร. (2564). การจัดการคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 4(2), 141–152.
- ภทริยา จันทร์แก้ว, สมชาย พัฒนวุฒิ, และกนกวรรณ ศรีสุข. (2565). การสื่อสารของผู้นำชุมชนกับการสร้างความไว้วางใจในชุมชนท้องถิ่น. วารสารการพัฒนาชุมชน, 61(2), 45–60.
- มนตรี พึ่งลี, สุรพล พรหมกุล และสุชีพงษ์ สวัสดิ์ทา. (2568). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น, 8(1), 15–29.
- มนตรี วิชัยวงศ์, เจริญ กระพिला และ กมล บุตรชารี. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารวิจัยราชภัฏ, 12(2), 45–56.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมศัพท์ศาสนาพุทธ. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ. (2561). การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม. บทความวิชาการ, 5(1), 72–84.
- วนิดา ศรีสุวรรณ. (2563). ผลกระทบของภาวะผู้นำที่มีต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงาน. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 28(3), 73–88.
- วันชัย ธรรมสักการ และคณะ. (2564). ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารนักบริหาร, 41(2), 60–75.

- วารสารการพยาบาลและสุขภาพ. (2563). การเสริมพลังชุมชน: มโนทัศน์และกระบวนการ. วารสารการพยาบาลและสุขภาพ, 14(3), 1-12.
- วินิจ เทือกทอง. (2558). ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18(1), 97-109.
- วิไลวรรณ ชูช่วย. (2561). ทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลวรรณ ชูช่วย. (2561). องค์ประกอบคุณภาพการบริการของโรงแรมในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ใน ทศนีย์ ประธาน (บ.ก.). การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ศราวุธ ชันธวิชัย. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในการทำงานของพนักงานในองค์กรภาครัฐ. วารสารวิชาการราชภัฏสงขลา, 5(1), 89-102.
- ศิริพร คงเมือง. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงาน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 26(2), 55-70.
- ศิริพร เจริญสุข. (2564). ผลกระทบของภาวะผู้นำที่มีต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 27(1), 112-126.
- ศิวกร สุขสวัสดิ์. (2023). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาสังคมไทย. วารสารศาสนาและวัฒนธรรม, 9(1), 41-55.
- ศุภวัฒน์ ศิลารักษ์, พระครูประยุตสารธรรม, พระมหาวิรุธ วิโรจโน และ พระครูปลัดทวี อภโย. (2568). ความต้องการของประชาชนต่อการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลนากระแซง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ตามหลักราชสังคหวัตถุ 4. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการปกครองท้องถิ่น, 7(1), 15-30.
- ศุภินันท์กรัย ระวีงวงศา และ นภพร เชื้อขำ. (2566). การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม : การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(2), 1-14.

สมจิตต์ อินทร์ทอง และคณะ. (2565). การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมชาย วงศ์ชัย. (2565). การสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมบัติ แสงทอง และคณะ. (2566). ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมพร ศรีสวัสดิ์ และคณะ. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. วารสารการพัฒนาชุมชน, 15(2), 45–60.

สมพร อินทร์รักษ์. (2562). ทูตทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนในเขตชนบท. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12(3), 1345–1360.

สมยศ ศรีเกต. (2564). การจัดการคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานในองค์กรเอกชน. วารสารวิชาการการบริหารและการจัดการ, 11(2), 77–90.

สฤชดี ดิยะวงศ์สุวรรณ. (2557). บทบาทขององค์กรชุมชนในกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนของประเทศกำลังพัฒนา: กรณีศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 13(1), 45–60.

สุจิตรา ใจบุญ และคณะ. (2564). การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารการพัฒนาชุมชน, 60(3), 45–60.

สุทธิพันธ์ อรัญญาवास. (2564). การพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 8(1), 120–134.

สุนทร ณ รัชชี. (2561). คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภัทรา ปกรณ์วัฒนา. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภค. วารสารการจัดการและนวัตกรรม, 7(2), 115–128.

สุภางค์ จันทวานิช. (2540). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุภาวดี ทองไทย. (2566). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในองค์กรเอกชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- สุภาวดี สงทอง. (2563). การจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนในเขตเมือง. วารสารวิชาการสิ่งแวดล้อม, 24(2), 95-110.
- สุรียา บุญประเสริฐ. (2564). การพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรีพร ใจดี. (2566). การศึกษาปัจจัยทางทุนทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน. วารสารการจัดการและการพัฒนา, 10(1), 45-60.
- เสถียรพงษ์ วรณปก. (2563). พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณี สุเจตน์นันท. (2565). การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม. ธรรมธारा วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา, 8(1), 101-115.
- อัญญารัตน์ อภิบาลศรี. (2565). การเสริมพลังชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: บทวิเคราะห์แนวคิดและการปฏิบัติ. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 48(2), 89-104.
- อาภัสรา แก้วศรี. (2565). บทบาทของวัฒนธรรมองค์กรในการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน. วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, 29(3), 72-88.
- อารีย์ ศรีสุวรรณ. (2565). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการบริหารจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อุไรวรรณ แมะบ้าน. (2563). การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง. วารสารนวัตกรรมการจัดการ, 8(2), 101-116.

2) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์ / รายงานการวิจัย

- กฤษฎา ศรีสุข. (2566). คุณภาพชีวิตการทำงานกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนเอกชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กาญจนา แสงสุวรรณ. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กิตติเดช วงศ์สุวรรณ. (2565). การประเมินโครงการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติศักดิ์ บุญมี. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จกมลดี พงษ์ศรี. (2566). การมีส่วนร่วมของวัดกับชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดโตนด อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐภัทร อยู่ประไพ. & คณะ. (2563). การพัฒนาหลักสามัคคีธรรมในการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการชุมชน จังหวัดสระแก้ว รายงานวิจัย.
- ธนกร พัฒนกุล. (2565). การจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธัญยธรณ์ นิธิศิระวัฒน์. (2563). ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านนาสะไมย์ ตำบลนาสะไมย์ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏยโสธร.
- นพดล ภูมิภักดี. (2566). การพัฒนาชุมชนกับหลักพุทธธรรม แนวทางสู่ความยั่งยืน. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นพดล อินทร์น้อย. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานเงินเนอเรชั่นวาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นฤมล ศรีสวัสดิ์. (2565). บทบาทผู้นำชุมชนต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

นวลอนงค์ ธรรมธาดา. (2565). คุณภาพชีวิตการทำงานของพยาบาลในโรงพยาบาลเอกชน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปรีชา พงษ์สวัสดิ์. (2566). การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

วารสารบริหารรัฐกิจ.

ปวีตรา วุฒิกวิภาค. (2562). การศึกษาเปรียบเทียบความสำเร็จของการรักษาเนื้อเยื่อในโดยอ้อมใน

ฟันกรามน้ำนมล่างระหว่างคลอร์เฮกซิดีนกลูโคเนตและแคลเซียมไฮดรอกไซด์ ศึกษาทาง
คลินิกที่ระยะเวลา 6 เดือน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พงษ์ จิรชวาลวิสุทธิ. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับคุณภาพชีวิตการ
ทำงานของข้าราชการตำรวจในสังกัดกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนครราชสีมา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

พรทิพย์ ศรีสวัสดิ์. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการลงทุนทางสังคมในองค์กรชุมชน. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระถวิล เทวสโร (สิงห์เทพ). (2557). การบริหารงานตามหลักราชสังคหวัด 4 ของเทศบาลตำบล

โนนทอง อาเภอนาโยง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต รัฐประศาสน
ศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดสุรศักดิ์ วรวิทย์ธาดา. (2566). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูโรงเรียน

พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัลลภ หา รุกาจา. (2562). การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน วิทยานิพนธ์

ปริญญา พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พินทุสร โพธิ์อุไร. (2562). การเสริมสร้างพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพแนวใหม่ (วิทยานิพนธ์

ปริญญาามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธนบุรี.

เมทินา อีสริยานนท์. (2564). การจัดการคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

รัชตนนท์ มาร์ตันภักดิ์. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในภาครัฐ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุจิตรา สุขประเสริฐ. (2564). การจัดการความรู้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญา

โท. มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

สุพิชชาญ์ พรพิชชยธนวงศ์. และคณะ. (2567). การบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชชาติเพื่อ

พัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคคอก ตำบลม่วงศรีโค อำเภวารินชำราบ

จังหวัดอุบลราชธานี วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย.

สุวัฒน์ เงินฉ่ำ. (2546). การบริหารจัดการชุมชนเชิงพุทธ ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านพุทธเกษตร.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. ภาษาอังกฤษ

Arnstein. S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners.

Bhattacharyya. J. (2004). Theorizing Community Development. Journal of the Community Development Society.

Chaisri, S. (2021). Community leadership and social capital development. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Chambers. R. (1997). Whose Reality Counts? Putting the First Last. London: Intermediate Technology Publications.

Chantavanich, S. (2021). Community Development and Social Participation. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Cohen J. M. & Uphoff. N. T. (1980). Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. Ithaca, NY: Rural Development Committee. Cornell University.

Khongprasert, S. (2022). Community Participation and Local Development. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

- Kitphati. T. Sripiboon. P. & Chotiyaputta N. (2022). An Integrated Model for Community Enterprise Development in Thailand. *Journal of Community Development*.
- Narayan. D. (2002). *Empowerment and poverty reduction: A sourcebook*. Washington. DC: World Bank.
- Oakley. P. & Marsden. D. (1984). *Approaches to participation in rural development*. Geneva: International Labour Office.
- Panya. P. (2024). Digital Transformation in Public Sector Organizations. *International Journal of Public Administration*.
- Peirce. C. S. (1958). *Collected Papers of Charles Sanders Peirce, Volumes VII and VIII*. Edited by Arthur W. Burks. Cambridge. MA: Harvard University Press.
- Phuangsuwan. P. (2025). The Role of Servant Leadership in Enhancing Employee Engagement. *Journal of Leadership and Management*.
- Phuekphan, P., Aunguroch, Y., Yunibhand, J., & Chan, S. W. C. (2016). Psychometric properties of the Thai version of Copenhagen burnout inventory (T-CBI) in Thai nurses. *Journal of Health Research*.
- Pongkittiphan, P., & Rungreunganun, S. (2021). Community network collaboration for sustainable development. *Journal of Community Development Research*, 14(2), 45–60.
- Queen. C. S. (2018). *The Ethics of Engaged Buddhism in the West*. In D. Cozort & J. M. Shields Eds. *The Oxford Handbook of Buddhist Ethics*. Oxford University Press.
- Rhys Davids. T. W. & Stede. W. (1998). *Pali-English Dictionary*. London: Pali Text Society.
- Suwanmaneepong. S. Llones. C. Kerdsriserm, C. Khermkhan, J. Eamkijkarn Sabaijai. P. Samanakupt. T. Kaewtaphana. P. Chourwong. P. Mankeb. P. & Dana. L. P. (2024). Participatory value-chain development. Insights from community-based enterprise in rural Thailand. *International Journal of Agricultural Sustainability*.
- Wongkhum, Suthida. (2023). “Leadership Development for Sustainable Community.” *Journal of Social Development*, 15(2), 45–60.

ภาคผนวก

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. พระครูวิจิตรพรหมคุณ

คุณวุฒิทางการศึกษา

ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

เจ้าคณะตำบลท้ายสำเภา เจ้าอาวาสวัดท้ายสำเภา

2. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ศรีทรัพย์

คุณวุฒิทางการศึกษา

M.A. M.A. Politics Nehru Institute Social

Sciences, India

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ อุนจะนำ

คุณวุฒิทางการศึกษา

ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

หัวหน้าฝ่ายบริหารวิทยาลัยศาสนศาสตร์ และ

หัวหน้าฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโศก

ราช

ภาคผนวก ข
บุคลากรกรม

บุคลากรกรม

1. พระครูกิตติสารธรรมวัฒน์	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลระโนด ธ.
2. พระครูรัตนสุตาการ	ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอหัวไทร
3. พระอธิการโกมา ฦภูฏวีโร	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดสิกขาราม
4. พระอธิการแสงจันทร์ สุจินโน	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดแดนสงวน
5. พระสมุห์สุธรรม สุธมโม	ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศาลาหลวงล่าง
6. นายสายัณห์ สวัสดิ์ยานนท์	ตำแหน่ง นายก อบต. แดนสงวน
7. น.ส.เสาวลักษณ์ บุญศิริ	ตำแหน่ง รองนายก อบต. แดนสงวน
8. นายวิมลชัย เม่งช่วย	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลแดนสงวน
9. นายทอง เพชรคง	ตำแหน่ง ส.อบต.แดนสงวน
10. นายประจวบ คงยัง	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลแดนสงวน
11. นายমনพ พงจิตร์จินดา	ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอระโนด
12. น.ส.สิริเรียม มะลิวงศ์	ตำแหน่ง ทูตวัฒนธรรมอาเซียน สภาส่งเสริมวัฒนธรรม อาเซียน
13. นางชนิษฐา ขาวหนูนา	ตำแหน่ง นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ ตำบลแดนสงวน
14. น.ส.เพ็ญภา จันมิตร	ตำแหน่ง ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
15. นายบุญยืน บุญศิริ	ตำแหน่ง วิทยากร วัดบางหอด ข้าราชการบำนาญ
16. นายนันท์ชัย สัยละมัย	
17. น.ส.กัญญามาส ลิ้มจันทร์	
18. นางรุ่งรัตน์ อินทร์รัมย์	
19. นางนงลักษณ์ รัตนกาญจน์	
20. นายชาญณรงค์ ประทุมวัลย์	

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีนครราชสีมา
๑๓๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลเกตุราช อำเภอพระพนม
จังหวัดศรีนครราชสีมา ๓๐๐๐๖
โทร. ๐-๔๕๓๖-๕๔๕๘-๕ | www.sic.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๓๖(๒)/ว ๐๓๐๔

๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน พระครูวิจิตรพรหมคุณ

ด้วย พระครูสมุห์ศิริพงษ์ ชีรปณฺโญ (ชัยวุฒิ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีนครราชสีมา กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "วิเคราะห์หลักการสังฆกิจธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลถนนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA PROVINCE)" โดยมี พระครูบรรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษาฯ นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๔๕๓๖-๕๔๕๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย/วิทยาเขตศรีธรรมาสีโคกราช โทร. ๐-๗๕๕๐-๗๑๒๙

ที่ ฮว ๗๕๑๖(๒)/ว ๑๓๐๙ วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.เดชาดิ ศรีทรัพย์

ด้วย พระครูสมุห์ตฤกษณ์ อธิปัตถุ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสีโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลคนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA PROVINCE)" โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสีโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

- ทศ
- ๗๕๑๖(๒)/ว ๑๓๐๙

(รองศาสตราจารย์ ดร.เดชาดิ ศรีทรัพย์)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๔

ที่ อว ๗๕๒๖(๒)/ว ๐๑๐๕

วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ อุณจะนำ

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิวงษาโชติธรรมาภรณ์ (ชัยฤทธิ) นักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, BANOD DISTRICT, SONGKHA PROVINCE)" โดยมี พระครูพรชัยวัฒน์, ดร. ทัฬหีรักษา นิ่ง

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษากำลังสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่แจ้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูพรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

๒๕๖๘

๒๕๖๘

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช

๓๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๖๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๕๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางสาวเสาวลักษณ์ บุญศิริ

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘

ฉันได้ให้ความร่วมมือ

21/12/68

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพรพหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๑๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางสาวสิริเรียม มะลิวงค์

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๑๒๘

วิรัตน์ ชัยวัฒน์
ศิริเรียม ส.สิริวงค์
26 ธ.ค 2568

มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๑๖๒๕-๕ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๓๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระครูรัตนสุตากร

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๑๑๒๘

ชินดี หะสิงห์

พระครูรัตนสุตากร,ดร.

๒๐ ธ.ค. ๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาพรุ อำเภอพะทมน
จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๓๕๔-๕ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายสายัณห์ สวัสดิ์ยานนท์

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปัญญา (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปัญญา (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๘

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพูน อำเภอพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๕๐๐๐๐
โทร. ๐-๓๕๘๐-๓๑๒๕-๔ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายমনพ พงจิตร์จินดา

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปัญญา (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบรรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปัญญา (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบรรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๓๕๘๐-๓๑๒๕

ยินดีต้อนรับ
๑๕
นิตยสาร นิตยสาร นิตยสาร
๒๖ ธ.ค. ๖๘.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๓๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพูน อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๖๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางสาวกัญญามาส ลิ่มจันทร์

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอบนอก จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๖๒๘

รับทราบแล้ว
มหากรรมราชวิทยาลัย (ทางวิชาการ) (สมัคร)

๑๖/๑๑/๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๑๖๒๔-๕ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๕๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางนงลักษณ์ รัตนกาญจน์

ด้วย พระครูสมุห์ดิเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัดอุตรธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ดิเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๑๖๒๘

อ. หัดดี ไช้กมลรัตน์

นางสาวสิริภรณ์ รัตนกาญจน์

๒๐ ธ.ค. ๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโขกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาพูน อำเภอพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๕๑๐๐๐
โทร: ๐-๗๕๘๐-๓๖๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางรุ่งรัตน์ อินทร์รัมย์

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโขกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการราชสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโขกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโขกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘

มีนดีให้ศกตามรณังค

รุ่งรัตน์ อินทร์รัมย์

มหาวิทยาลัย
๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๕๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๖๕๔-๕ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๕๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายนันท์ชัย สัยละมัย

ด้วย พระครูสมุห์ดิเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ดิเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๖๕๔

บัณฑิต วิชาธรรมศาสตร์

ส.น. ๗๕๑๖

คณบดี ส.น. ๗๕๑๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๐ ๑๑ ๖๘

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๖๐-๑๖๖๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายบุญยืน บุญศิริ

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๖๐-๑๖๒๘

๒๕๖๘
มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

๒๐ ธ.ค. ๒๕๖๘

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๗๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๒๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายทอง เพชรคง

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพราเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ย.พ.ด. ต.ก.ว. ๕๖๘๑๐
มหา ม.๐๗ / พ.๕๕๑๖
๒๐๑๒ ๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพะพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๑๒๖๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายชาญณรงค์ ประทุมวัลย์

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปไตย (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปไตย (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๑๒๖๘

มหามกุฏราชวิทยาลัย

Handwritten notes in blue ink: "ส่งให้ดร.บวรชัย", "อ.สมนึก", "อ.พรวิมล", "12-69"

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
 ๓๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
 จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
 โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๑๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาวเพ็ญภา จันมิตร

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ สีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
 บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
 กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
 อำเภอรอบดง จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
 COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
 PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
 ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ สีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
 ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกลับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๓๑๒๘

ณ.ต.๖.๑๓๓๓๓๓๓๓

มหาวิทยาลัย

๖.๑๓.๖.๑๓๓๓๓๓๓๓

๑๑ ๖.๑ ๒๕๖๘

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๑๖๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางชนิษฐา ขาวหนูนา

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปัตถุ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบรรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปัตถุ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบรรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๑๑๒๘

นางชนิษฐา ขาวหนูนา
รองอธิการบดี
๒๒ ธ.ค. ๖๘.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๕๓๐๐๐
โทร. ๐-๓๕๕๐-๓๖๕๑-๔ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระอธิการแสงจันทร์ สุจินโน

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๓๕๕๐-๓๖๕๑

ซึ่งได้ให้ควมพร้อมมือ
พระแสงจันทร์ สุจินโน

๒๑ ธ.๑๒๕๖

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๐๑๒๕-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระครูกิตติสารธรรมวัฒน์

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘

รับใช้ด้วยความร่วมมือ
พระครูกิตติสารธรรมวัฒน์
๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพूर อำเภอพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๖๕๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระครูสมุทรสุตมโม

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

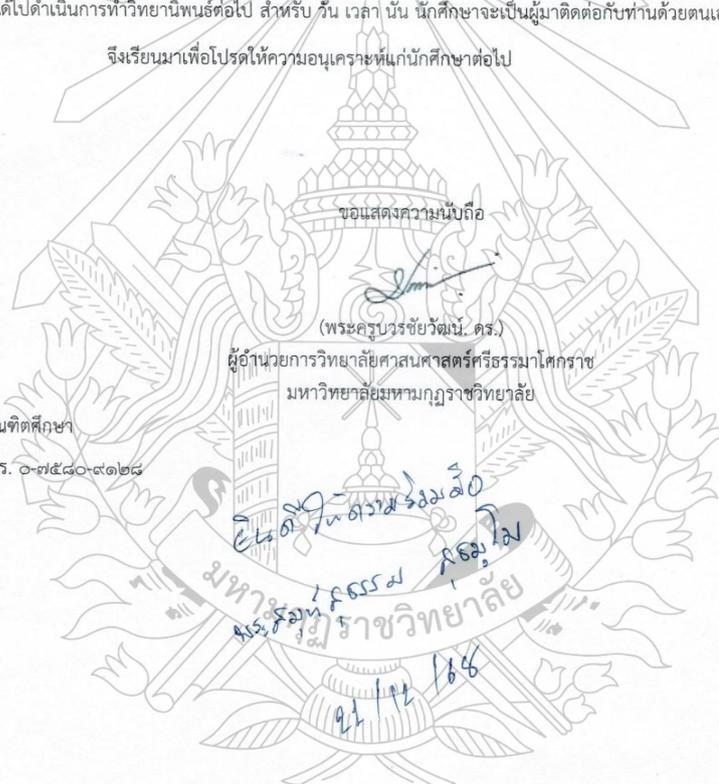
(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘

มหาวิทยาลัย
ศรีธรรมราชวิทยาลัย

๑๒/๑๒/๒๕๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพूर อำเภอพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๓๕๘๐-๓๖๕๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายประจวบ คงยิ่ง

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการาส่งคหัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๓๕๘๐-๓๑๒๘

ยี่หัดไยกรามร่วมมือ

ทศพรระจวบ คงยิ่ง

มหาวิทยาลัย

๑๖ ธค ๒๕๖๘

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๑๖๕๔-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระอธิการโกมา ญาณฐวีโร

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ อธิปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัย

ยินดีให้ความร่วมมือ

น.อ.อ.โกมา ญาณฐวีโร

๒๐/๑๒./๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๓๖๕๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๕๑๖(๒)/ว ๐๐๘๒

๔ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายวิมลชัย เม่งช่วย

ด้วย พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์หลักการสังคหวัตถุธรรม ในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF RAJASANGKHAVATTHU DHAMMA TO
COMMUNITY DEVELOPMENT IN DAN SANGUAN SUBDISTRICT, RANOD DISTRICT, SONGKLA
PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปญโญ (ชัยฤทธิ์) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูล
ที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๓๑๒๘

ฉันดีใจที่ได้ร่วมงานกับคุณ

เม. วิมลชัย เม่งช่วย

๑๖/๑๑/๒๕๖๘

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชุมชน

.....

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน คณะนักวิชาการทางด้านศาสนา และตัวแทนชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชุมชน โดยผู้วิจัยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 3 ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์และความเมตตาจากท่านทุกรูป/คนที่เมตตาให้การสัมภาษณ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูสมุห์ติเรกฤทธิ์ ธีรปญโญ

นักศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคก

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

(.....) กลุ่มผู้นำทางศาสนา

(.....) กลุ่มผู้นำชุมชน

(.....) กลุ่มคณะนักวิชาการทางด้านศาสนา

(.....) กลุ่มตัวแทนชุมชน

เพศ.....ชาย.....หญิง อายุ.....การศึกษา.....

อาชีพ.....

ตอนที่ 2 : แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน

2.1. การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม

1. ท่านมองว่าชุมชนของเรามีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด?

.....
.....

2. การมีส่วนร่วมช่วยให้การพัฒนาในชุมชนมีความยั่งยืนอย่างไร?

.....
.....

2.2. การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง

1. ท่านคิดว่าชุมชนมีวิธีการเสริมพลังหรือเพิ่มความมั่นใจในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพให้กับคนในชุมชนอย่างไร?

.....
.....

2.การเสริมพลังช่วยทำให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างไรบ้าง?

.....

.....

2.3. การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน

1.ชุมชนของเรามีจุดแข็งหรือทุนใดที่สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้บ้าง?

.....

.....

2.การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือทรัพยากรในพื้นที่ช่วยพัฒนาชุมชนอย่างไร?

.....

.....

2.4. การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี

1.ชุมชนของเรามีรูปแบบการพึ่งพาตนเองอย่างไรบ้าง เช่น การจัดการทรัพยากรหรือการประกอบอาชีพ?

.....

.....

2.ความสามัคคีมีบทบาทอย่างไรต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน?

.....

.....

ตอนที่ 3 : หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน

3.1. สัสสมณะ (การบำรุงธัญญาหาร)

1. ในมุมมองของท่าน ชุมชนมีการส่งเสริมด้านอาชีพหรือความมั่นคงทางด้านอุปโภคบริโภคอย่างไร?

.....

.....

2. ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนคืออะไร?

.....

.....

3.2. ปุริสเมธะ (การบำรุงบุคคล)

1. ท่านคิดว่าชุมชนมีการพัฒนาคนหรือเสริมสร้างผู้นำอย่างไร?

.....

.....

2. ชุมชนให้การสนับสนุนบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง?

.....

.....

3.3. สัมมาปาสะ (ความผูกพันสามัคคี)

1. คนในชุมชนมีวิธีสร้างความสัมพันธ์และช่วยเหลือกันอย่างไร?

.....

.....

2.ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกอย่างไรบ้าง?

.....

.....

3.4. วาซเปยะ (การใช้วาจาไพเราะ)

1.การสื่อสารของผู้นำหรือผู้ปกครองกับคนในชุมชนเป็นอย่างไร?

.....

.....

2.ท่านคิดว่าการใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างไร?

.....

.....

ตอนที่ 4 : ข้อเสนอแนะ

1.ในมุมมองของท่าน ชุมชนควรพัฒนาในด้านใดเพิ่มเติมเพื่อความยั่งยืน?

.....

.....

.....

2.ท่านมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางใหม่ ๆ ที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนหรือไม่?

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฉ

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบแบบสัมภาษณ์

จากการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

CVI : (Content Validity Index)

จากผู้เชี่ยวชาญผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน

วิเคราะห์หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด

จังหวัดสงขลา

เกณฑ์การตัดสินค่า CVI ถ้ามีค่า 0.80 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามจุดประสงค์ หรือตรงตามเนื้อหานั้น แสดงว่าคำถามนั้นใช้ได้

ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน					
การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม					
1. ท่านมองว่าชุมชนของเรามีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. การมีส่วนร่วมช่วยให้การพัฒนาในชุมชนมีความยั่งยืนอย่างไร?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
การพัฒนาที่มุ่งเสริมพลัง					
1. ท่านคิดว่าชุมชนมีวิธีการเสริมพลังหรือเพิ่มความมั่นใจในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพให้กับคนในชุมชนอย่างไร?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. การเสริมพลังช่วยทำให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างไรบ้าง?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ข้อความคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
การพัฒนาที่ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชน					
1. ชุมชนของเรามีจุดแข็งหรือทุนใดที่สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้บ้าง?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือทรัพยากรในพื้นที่ช่วยพัฒนาชุมชนอย่างไร?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
การพึ่งพาตนเองและความสามัคคี					
1. ชุมชนของเรามีรูปแบบการพึ่งพาตนเองอย่างไรบ้าง เช่น การจัดการทรัพยากรหรือการประกอบอาชีพ?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. ความสามัคคีมีบทบาทอย่างไรต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
หลักราชสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน					
สี่สเมธะ (การบำรุงธัญญาหาร)					
1. ในมุมมองของท่าน ชุมชนมีการส่งเสริมด้านอาชีพหรือความมั่นคงทางด้านอุปโภคบริโภคอย่างไร?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนคืออะไร?	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ภาคผนวก ข

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

AF 04-03

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา
 เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทรศัพท์ 0 7321 2863 ต่อ 131
 E-mail: scphyl.irb@yala.ac.th Website: http://www.yala.ac.th/IRB-SCPHYL/

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	วิเคราะห์หลักกราสังคหวัตถุธรรมในการพัฒนาชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอรอบนอก จังหวัดสงขลา		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	SCPHYLIRB-2568/836		
ผู้วิจัยหลัก	พระครูสมุห์ ดิเรกฤทธิ์ ชีรปณโญ (ชัยฤทธิ์)		
สังกัด	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	11 พฤศจิกายน 2568	วันที่พิจารณา	12 พฤศจิกายน 2568
วันที่รับรอง	04 ธันวาคม 2568	วันหมดอายุ	04 ธันวาคม 2569

เอกสารที่รับรอง

1. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงข้อมูลอาสาสมัครวิจัย
4. เอกสารแสดงความยินยอมโดยได้รับการบรรณาลักษณ์
5. ประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว พบว่าแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทาง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ

1. กำหนดส่งรายงานความก้าวหน้า 04 มิถุนายน 2569 แบบฟอร์ม AF 03-19
2. กำหนดส่งรายงานสิ้นสุดโครงการ 04 มกราคม 2569 แบบฟอร์ม AF 03-20
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัยหลังได้รับการรับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติปรับรายละเอียด และ AF 07-02
4. หากดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลารับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติขยายระยะเวลา แบบฟอร์ม AF 03-18

(นายอวิรุทธิ์ สิงห์ผล)

(ผศ.ดร.ภิกษุ วีระจง)

เลขานุการคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรม

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรม

การวิจัยในมนุษย์

การวิจัยในมนุษย์

(หนังสือรับรองมีป็นอนุตราสัญลักษณ์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ พระครูธีรปัญญาคุณ (ดิเรกฤทธิ์ ชัยฤทธิ์)

วัน เดือน ปี เกิด 29 กรกฎาคม 2532

สถานที่เกิด ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติการศึกษา พ.ศ. 2565 : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์ สาขาการปกครอง

ที่อยู่ปัจจุบัน 1 หมู่ที่ 3 ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา 90140

ผลงานตีพิมพ์ พุทธนวัตกรรมและการวิจัยข้ามศาสตร์

รางวัลที่ได้รับ -

